

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR KRIMINOLOGIJOS KATEDRA**

**INETA IVANOVIENĖ
TEISĖS IR VALDYMO STUDIJŲ PROGRAMA**

NUSIKALSTAMUMO RAIŠKA AKMENĖS RAJONE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė –
prof. dr. Genovaitė Babachinaitė

Vilnius, 2011

TURINYS

ĮVADAS	3
1. SOCIALINĖ DEMOGRAFINĖ SITUACIJA AKMENĖS RAJONE IR JOS BRUOŽAI	6
2. PAGRINDINĖS TEORINĖS ŽINIOS APIE NUSIKALSTAMUMĄ	14
3. AKMENĖS RAJONO NUSIKALSTAMUMO STATISTINIŲ RODIKLIŲ LYGINAMOJI ANALIZĖ	20
4. ASMENŲ PADARIUSIŲ NUSIKALSTAMAS VEIKAS AKMENĖS RAJONE CHARAKTERISTIKA	35
5. NUSIKALSTAMUMO PREVENCIJA AKMENĖS RAJONE	43
IŠVADOS, SIŪLYMAI	52
LITERATŪROS SĄRAŠAS	54
ANOTACIJA	57
ANNOTATION	57
SANTRAUKA	58
SUMMARY	59
PRIEDAI	60

IVADAS

Nusikalstamumas - struktūriškai sudėtingas ir itin latentiškas socialinis teisinis reiškiny. Jo nepavyksta išvengti nei vienai valstybei, nepriklausomai nuo geografinės, ekonominės padėties ar išsivystymo lygio. Šiandien mažai kas abejoja tuo, kad nusikalstamumas tarp žmonių yra amžinas.

Kriminologinių problemų nagrinėjimas ir jų sprendimo būdų paieška - visuomet aktualus dalykas, nesvarbu, kokia yra nusikalstamumo tendencijų raida, t. y. nusikalstamumas didėja ar mažėja. Tik nuosekliai nagrinėjant ir sprendžiant kriminologines problemas tikėtina, kad bus efektyviau sprendžiamos nusikalstamumo prevencijos problemos. Taigi kriminologinė problema yra permanentiškai aktuali, gali keistis tik aktualumo kryptingumas, t. y. gali būti išskiriami tam tikri jo akcentai.¹

Įvairūs socialinės aplinkos rodikliai atskirose valstybėse, regionuose ir valstybių struktūriniuose teritoriniuose vienetuose, paprastai skiriasi bei turi tik tam teritoriniam vienetui būdingą specifiką (demografiniai procesai ir jų netolygumas, geografinė padėtis, savita ekonominė, socialinė, kultūrinė situacija ir pan.). Egzistuojantys skirtumai savo ruožtu lemia ir atskirų valstybių, regionų ar valstybių struktūrinių administracinių teritorinių vienetų nusikalstamumo lygį bei struktūrą. Nusikalstamumui skirtinguose valstybėse įtakos turi ir nevyriausybinių organizacijų veikla, pilietinės iniciatyvos, policijos ir kitų suinteresuotų institucijų veiklos efektyvumas.

Analizuojant ir nagrinėjant paskutinių metų nusikalstamumo statistiką Lietuvoje, reikia konstatuoti faktą, kad aiškiai stebima nusikalstamumo didėjimo tendencija ir ypatingai, kai kuriuose regionuose, o tai neužtikrina asmens ir visuomenės saugumo². Taigi nusikalstamumo problematika regionuose (rajonuose) šiandien yra itin aktuali.

Tyrimas aktualus ir prasmingas tuo, kad iki šiol Lietuvoje nusikalstamumo problemos dažniausiai buvo nagrinėjamos tik nacionaliniu arba atskirų nusikalstamų veikų rūšių mastu. Lietuvoje stokojama lokalių (regioninių ar rajoninių) kriminologinių darbų, kadangi bendra oficialioji Lietuvos nusikalstamumo statistika neparodo tikrosios situacijos, atskiruose rajonuose. Drąsiai galima teigti, kad sovietmečiu nusikalstamumo klausimai ir jo kontrolės bei prevencijos problemos Lietuvos rajonuose plačiau nagrinėjamos nebuvo. Tačiau pastaraisiais metais keičiantis valstybės ekonominei socialinei raidai bei požiūriui į nusikalstamumą kaip reiškinį šie klausimai tampa vis aktualesni. Apie nusikalstamumą apskritai, nusikalstamumą šalies mastu,

¹ Babachinaitė G., Kuklianskis S. Teorinės nusikalstamumo prevencijos problemos//Jurisprudencija: mokslo darbai, 2003, t. 42 (34), p. 102.

² Interneto tinklalapis: http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/index2.phtml?id=198;&idStat=12&metai=2011&menuo=2®ionas=0&id3=1; prisijungimo laikas: 2010-03-04.

atskiras nusikaltimų rūšis ir pan. yra parašyta daug darbų. Paminėtini tokie Lietuvos mokslininkai: G. Babachinaitė, A. Čepas, A. Dapšys, V. Justickis, J. Galinaitytė, T. Rudzkiš, A. Drakšienė, K. Petkus, A. Jatkevičius, ir kt.

Pasirinkto tyrimo naujumą ir teorinį bei praktinį reikšmingumą įrodo ir tai, kad iki šiol apie nusikalstamumą Akmenės r. niekas nebuvo rašęs ar atlikęs kažkokių tyrimų. Todėl šis tyrimas turėtų praktinės reikšmės, kadangi probleminių klausimų atskleidimas būtų aktualus ne tik Akmenės r. teisėsaugai, siekiant sumažinti šį neigiamą socialinį reiškinį ir jo padarinius, bet ir asmenims, kurie domisi panašiomis problemomis (teisininkams, studentams). Tikimasi, kad baigiamajame darbe iškeltos problemos ir tyrimo rezultatai padės geriau suprasti nusikalstamumo priežastis ir tendencijas Akmenės rajone bei numatyti prevencijos kryptis.

Magistro baigiamojo darbo tikslas – atskleisti nusikalstamumo raišką Akmenės r., išskiriant šio rajono ypatumus, tirti nusikalstamumo prevencijos efektyvumą bei pateikti rekomendacijas ir siūlymus.

Baigiamojo darbo uždaviniai:

- įvertinti bendrą socialinę – demografinę situaciją Akmenės r.;
- pateikti nusikalstamumo, kaip įvairiapusio socialinio reiškinio, sampratą;
- išanalizuoti Akmenės r. nusikalstamumo įvairius kriminologinius rodiklius (būklę, struktūrą, lygį, dinamiką) palyginant juos su nusikalstamumo rodikliais Šiaulių apskrities mastu;
- pateikti asmenų, paprastai darančių nusikalstamas veikas Akmenės r., charakteristika (nusikaltėlio portretą);
- iširti nusikalstamumo prevencijos Akmenės r. efektyvumą ir pateikti siūlymus bei praktines rekomendacijas.

Baigiamojo darbo tyrimo **objektas** – nusikalstamumas Akmenės r.

Hipotezė – didėjantį nusikalstamumą Akmenės r. lemia neigiami socialiniai – demografiniai procesai: neužimtumas, sudėtinga padėtis šeimose, girtavimas bei nepakankamas valstybinių institucijų dėmesys nusikalstamumo prevencijai.

Baigiamajame darbe naudoti pagrindiniai **metodai**:

Lyginimo (angl. - comparative method, sociologinis tyrimas, kai derinama informacija gauta įvairiais istorinio vystymosi laikotarpiais; įvairių socialinių sistemų; įvairiais rinkimo ar matavimo metodais)³. Taikant lyginimo metodą lyginami ir vertinami nusikalstamumo statistiniai rodikliai ir jų kitimo dinamika atskirais laikotarpiais, skirtinguose administraciniuose vienetuose Šiaulių apskrityje, siekiant atskleisti panašumus ir skirtumus.

³ Tidikis R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras, 2003. P. 415.

Sisteminės analizės (gr. - sistema - visuma, sudaryta iš dalių, junginys) - tai mokslinio tyrimo metodologinė kryptis, kurios pagrindas yra sudėtingo vientiso objekto su daugybe elementų, jų visumos santykių ir ryšių nagrinėjimas.⁴ Remiantis sisteminės analizės metodu darbe nagrinėjama, analizuojama bei vertinama surinkta empirinė medžiaga.

Anketinis (iš pranc. – enqzute - tyrimas) – klausimų lapas tam tikroms žinioms surinkti.⁵ Anketinio metodo pagalba tirsime nusikalstamumo prevencijos praktiką, siekiant išsiaiškinti valstybės institucijų veiklos efektyvumą Akmenės r., apibendrinant respondentų nuomonę darbe iškeltų problemų prasme. Paruošta viena anoniminė anketa, skirta Akmenės r. gyventojams. Išplatinta 140 egzempliorių siekiant, kad gauti duomenys būtų kiek įmanoma patikimi. Visi respondentai pasirinkti atsitiktinių būdu. Platinant anketą į pagalbą buvo pasitelkti Akmenės r. seniūnijų darbuotojai. Anketinės apklausos metu gauti duomenys išanalizuoti ir panaudoti darbe apibendrinant nusikalstamumo prevencijos praktiką.

Baigiamojo darbo **struktūra**. Darbą sudaro įvadas, penki skyriai, išvados ir siūlymai, naudotų literatūros šaltinių sąrašas, darbo anotacija ir santrauka lietuvių ir anglų kalbomis bei priedai, kuriuose pateikiami anketavimo metodo pagalba gauti duomenys.

Magistro baigiamajame darbe naudoti **šaltiniai** – Lietuvos Respublikos teisės aktai, nusikalstamumo kontrolės bei prevencijos medžiaga. Taip pat, Lietuvos bei užsienio mokslininkų kriminologinė literatūra, moksliniai straipsniai ir kita teorinė medžiaga nusikalstamumo tematika. Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos nusikalstamumo statistinių ataskaitų duomenys, Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės statistikos duomenys, Šiaulių apskrities vyriausiojo policijos komisariato Akmenės r. policijos komisariato veiklos ataskaitų duomenys.

Darbe apibendrintos nuostatos pagrįstos įstatymų, mokslinės literatūros, anketavimo metodu gautais duomenimis. Be to kai kurios išvados ir teiginiai pagrįsti informacija gauta bendraujant su Šiaulių apskrities vyriausiojo policijos komisariato Akmenės r. policijos komisariato Prevencijos poskyrio pareigūnais, asmenine darbo autorės patirtimi, dirbant baudžiamosios justicijos srityje.

⁴ Ten pat, P. 437.

⁵ Ten pat, P. 474.

1. SOCIALINĖ DEMOGRAFINĖ SITUACIJA AKMENĖS RAJONE IR JOS BRUOŽAI

Šiandien mažai kas abejoja, kad nusikalstamumo lygį, struktūrą, dinamiką įtakoja tokie visuomenės socialiniai, demografiniai veiksniai kaip nedarbas, žmonių migracija, padėtis šeimose, geografinė teritorijos padėtis ir pan. Todėl siekiant geriau suprasti nusikalstamumą įtakojančius veiksnius tam tikroje teritorijoje svarbu išanalizuoti įvairius socialinius, demografinius rodiklius, kurie, kaip rodo praktika, labai siejasi su nusikalstamumo rodikliais. Žemiau aptarsime socialinę demografinę situaciją darbe analizuojamoje teritorijoje, Akmenės r.

Akmenės r., kaip teritorinis administracinis vienetas įsteigtas 1950 m. Rajono teritorija išsidėsčiusi rytiniame Žemaitijos pakraštyje, Lietuvos šiaurės vakaruose, Šiaulių apskrityje. Šiaurėje rajonas turi 48 km sienos ruožą su Latvijos valstybe. Taip pat ribojasi su Joniškio rajonu rytuose, Šiaulių rajonu pietryčiuose, Telšių apskrities Telšių rajonu pietvakariuose ir Mažeikių rajonu vakaruose.

1 pav. Lietuvos Respublikos žemėlapis

Rajono plotas sudaro 843,7 km² ir jis yra Ventos vidurupio žemumoje, kur apie 80 upių ir upelių sunėša vandenį į didžiausią krašto upę Ventą. Rajoną kerta 1871 m nutiestas Šiaulių - Mažeikių geležinkelis. Krašto keliai veda į Latviją, Joniškį, Šiaulius, Mažeikius, Telšius. Akmenės r. tik iš pirmo žvilgsnio nuošalus. Lietuvos narystė Europos Sąjungoje šiam kraštui atveria palankias ekonominės raidos perspektyvas. Administracinis centras – Naujoji Akmenė. Naujosios Akmenės miestas pradėtas statyti 1949 m., kaip nuošaliuose „Karpėnų“ pelkėse

statomos cemento gamyklos darbininkų gyvenvietė. Nuo rajono centro iki Klaipėdos uosto - 150 km, iki Latvijos sostinės Rygos - 120 km, iki apskrities centro Šiaulių - 60 km.

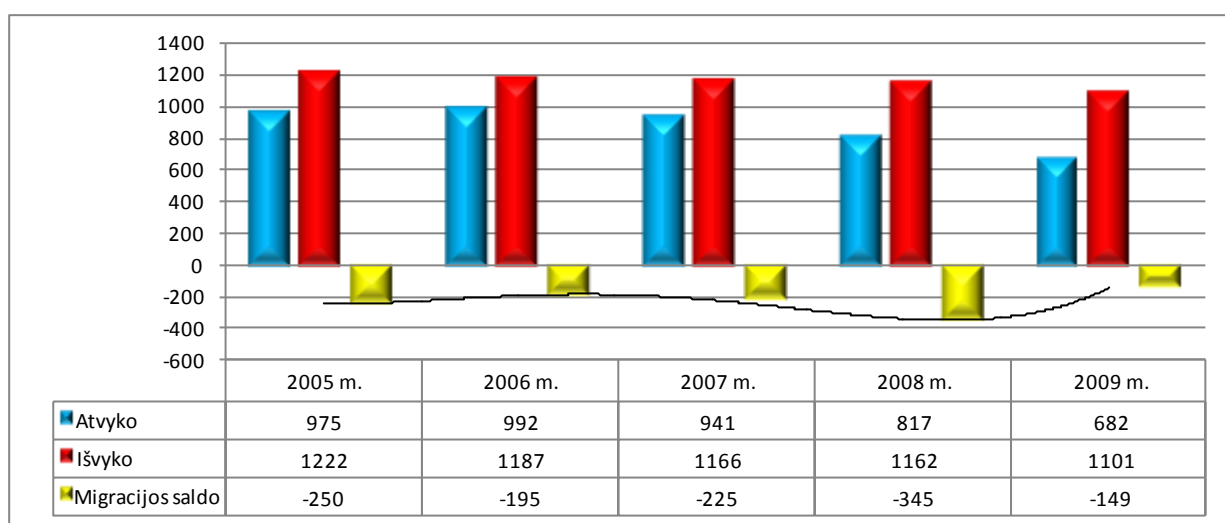
Šiuo metu Akmenės r. savivaldybei priklauso 6 seniūnijos: Akmenės, Ventos, Papilės, Kruopių, Naujosios Akmenės kaimiškoji ir Naujosios Akmenės miesto. Rajone yra 3 miestai: Naujoji Akmenė, Akmenė, Venta, 2 miesteliai: Papilės ir Kruopių bei 167 kaimai.⁶

Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos vyriausybės duomenimis⁷ (toliau – Statistikos departamentas) 2010-01-01 Akmenės r. gyveno 27265 gyventojų, iš kurių 12641 vyrų, arba 46,36 proc., nuo visų rajono gyventojų ir 14624 moterų, kurios sudarė 53,64 proc. rajono gyventojų. 16899 gyventojų gyveno miestuose, arba 61,98 proc. ir 10366 gyvena kaimiškose vietovėse, arba 38,02 proc. 2010-01-01 rajono centre, Naujosios Akmenės mieste gyveno 11265 gyventojų arba 41,32 proc., Akmenėje 2698 (9,90 proc.), Ventoje 2936 (10,77 proc.) nuo visų rajono gyventojų.

Analizuojant gyventojų skaičių tenkantį 1 km² rajono teritorijos, matyti, kad šis rodiklis (32,3 gyv./km²) yra ženkliai mažesnis lyginant su Respublikos vidurkiu (51,3 gyv./km²) ir mažesnis nei Šiaulių apskrities vidurkis (40,5 gyv./km²).

Rajono gyventojų daugumą sudaro lietuviai (26009) arba 95,39 proc. nuo visų rajono gyventojų. Taip pat rajone gyvena: 720 rusų, 265 latviai, 108 ukrainiečiai, 84 lenkai, 79 baltarusiai. Bendrai tautinės mažumos rajone sudaro 4,61 proc. nuo visų rajono gyventojų.

Analizuojant gyventojų struktūrą pagal amžiaus grupes matyti, kad 2010-01-01 Akmenės r. gyventojai, kurių amžius iki 15 metų sudarė 4910 (18,01 proc.), darbingo amžiaus gyventojai 16657 (61,09 proc.), pensijinio amžiaus gyventojai - 5698 (20,90 proc.).

2 pav. Akmenės r. gyventojų migracijos rodikliai 2005 – 2009 m. (abs. skaičiais)

⁶ Interneto tinklalapis: <http://www.akmene.lt/index.php?cid=340>; prisijungimo laikas: 2010-06-10.

⁷ Interneto tinklalapis: <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1136>; prisijungimo laikas: 2010-06-10.

Nemažiau svarbus demografinis rodiklis – gyventojų migracija. Kaip matyti iš aukščiau pateiktų duomenų (2 pav.), eilę metų Akmenės r. gyventojų migracijos saldo išlieka neigiamas ir vis didėja.

Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu patvirtintoje Nacionalinėje nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programoje įvardintos šios pagrindinės nusikaltimų priežastys⁸:

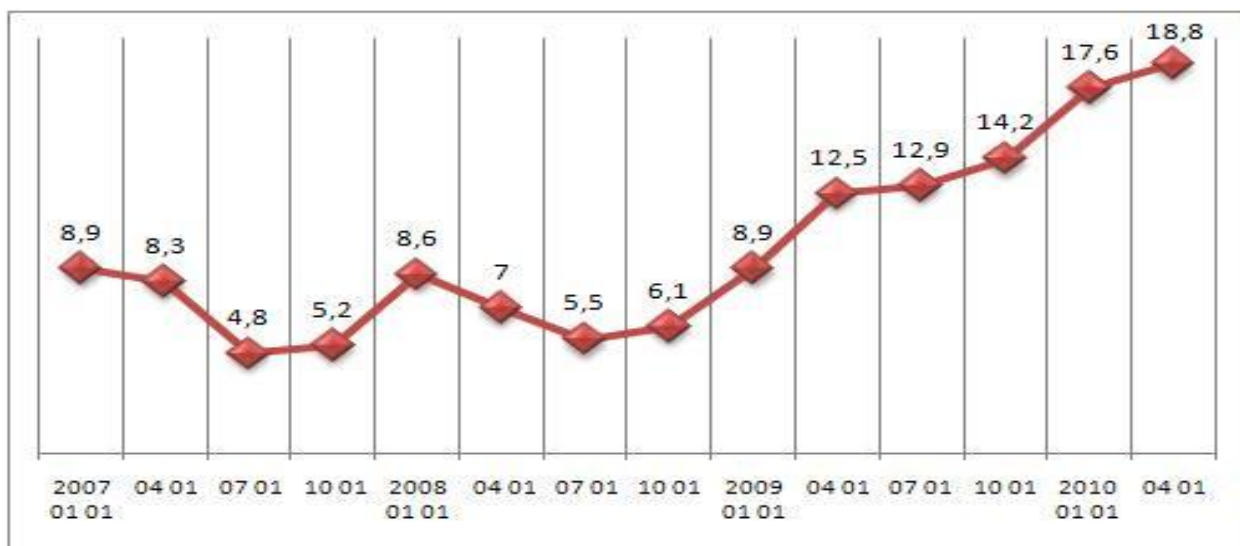
1. Svarbus nusikalstamumą lemiantis veiksnys yra žmonių užimtumas. Kriminologinių tyrimų duomenimis, žmogui, neturinčiam socialiai naudingo užsiėmimo, padidėja tikimybė ir rizika nusikalsti.

2. Išsilavinimo stoka taip pat turi didelę įtaką nusikalstamumui.

3. Apsvaigimas nuo alkoholio bei narkotinių ar psichotropinių medžiagų dažnai tampa nusikaltimo priežastimi arba sąlyga, trečdalis nusikaltusių asmenų nusikaltimus padaro apsvaigę nuo alkoholio.

4. Nepilnamečių nusikalstamumas, jaunimo nenoras mokytis rodo šeimos, mokymo įstaigų, specializuotų priežiūros ir teisių apsaugos įstaigų socialinės kontrolės ir priežiūros stoką.

Valstybės užimtumo rėmimo sistemos tikslas – siekti visiško gyventojų užimtumo darbo rinkoje, mažinti jų socialinę atskirtį ir stiprinti socialinę sanglaudą. Bedarbiai yra nedirbantys darbingo amžiaus gyventojai, nesimokantys dieninėse mokymo įstaigose ir užsiregistravę valstybinėje darbo biržoje kaip ieškantys darbo ir pasirengę profesiniam mokymuisi⁹.

3 pav. Akmenės r. bedarbių dalis nuo darbingo amžiaus gyventojų (proc.)

⁸ Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. kovo 20 d. nutarimas “Dėl nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos patvirtinimo” //Valstybės žinios.2003, Nr. IX-1383.

⁹ Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas//http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=349316; prisijungimo laikas: 2010-06-12.

Baudžiamosios teisės praktikoje nustatyta, kad nedirbantys ir nesimokantys asmenys pasižymi dideliu kriminaliniu aktyvumu ir yra linkę nusikalsti¹⁰. Todėl nedarbas ypatingai daro didelį poveikį nusikalstamumo didėjimui. Lietuvos darbo biržos duomenimis nedarbo lygis Akmenės r. 2010-01-01 siekė 17,6 proc. ir buvo didžiausias per pastaruosius keletą metų (pav. 3)¹¹. Be to, Lietuvai ir visam pasauliui susidūrus su ekonomine krize, kurios pasėkoje dalis įmonių bankrutavo, o kitos buvo priverstos drastiškai peržiūrėti darbuotojų skaičių ir tokiu būdu mažinti išlaidas, ir toliau stebima bedarbių skaičiaus didėjimo tendencija.

Taip pat būtina pažymėti, kad nedarbo lygis Akmenės r. 2010-01-01 buvo vienas didžiausių Respublikoje, kas atsispindi žemiau pateiktoje lentelėje (pav. 4)¹². Didžiausias bedarbių skaičiaus padidėjimas užregistruotas 2009 m. ir jis sudarė 8,7 proc.

1 lentelė. Bedarbių dalies nuo dirbingo amžiaus gyventojų pokytis (proc.)

Didėjimas	Savivaldybės	Nedarbas 2010 m. sausio 1 d.	Pokytis palyginti su 2009 m. sausio 1 d.
Didžiausias	Ignalinos r.	17,7	+9,4
	Akmenės	17,6	+8,7
	Druskininkų	17,5	+7,8
Mažiausias	Neringos	4,0	+1,9
	Elektrėnų	8,1	+6,7
	Kazlų Rūdos	8,8	+5,7
	Trakų r.	8,8	+6,9

Statistikos departamento duomenimis Akmenės r. veikia 348 ūkio subjektai, iš kurių 75 užsiima didmenine ir mažmenine prekyba, 45 nekilnojamo turto nuoma, 35 švietimo, sveikatos priežiūra ir kita komunalinio socialinio aptarnavimo veikla, 27 apdirbamąja gamyba, 22 miškininkyste, o kitos įmonės įvairiomis kitomis smulkiomis veiklomis.

Akmenės r. žemės gelmėse glūdi milžiniški kalkakmenio klodai. Tai nulėmė šio rajono ūkio raidos kryptį. Socialistinės santvarkos m. Akmenės r. buvo suformuota stipri statybinių medžiagų pramonė ir dabar tebegaminanti cementą, stogų dangą, kalkes¹³. 4 didelės statybinių medžiagų gamybos įmonės (AB „Akmenės cementas“, UAB „Eternit Akmenė“, UAB „Kalcitas“, UAB „Naujasis kalcitas“), kurioms tenka didžioji dalis rajono dirbančiųjų.

Pagrindinė priežastis, kodėl per 2009 m. ženkliai išaugo bedarbių skaičius yra ta, kad 2009 m. Lietuvai susidūrus su ekonomine krize, statybų apimtys Lietuvoje ir visoje Europoje, kur eksportuojamos statybinės medžiagos, ženkliai smuko, o tuo pačiu smuko ir statybinių

¹⁰ Babachinaitė G., Jurgelaitienė G., Justickis V. ir kt. Nusikalstamumas Lietuvoje ir jo prognozė iki 2015 m. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008. P. 260.

¹¹ Interneto tinklalapis: <http://www.ldb.lt>; prisijungimo laikas: 2010-06-11

¹² Ten pat.

¹³ Interneto tinklalapis: <http://www.akmene.lt>; prisijungimo laikas: 2010-06-12.

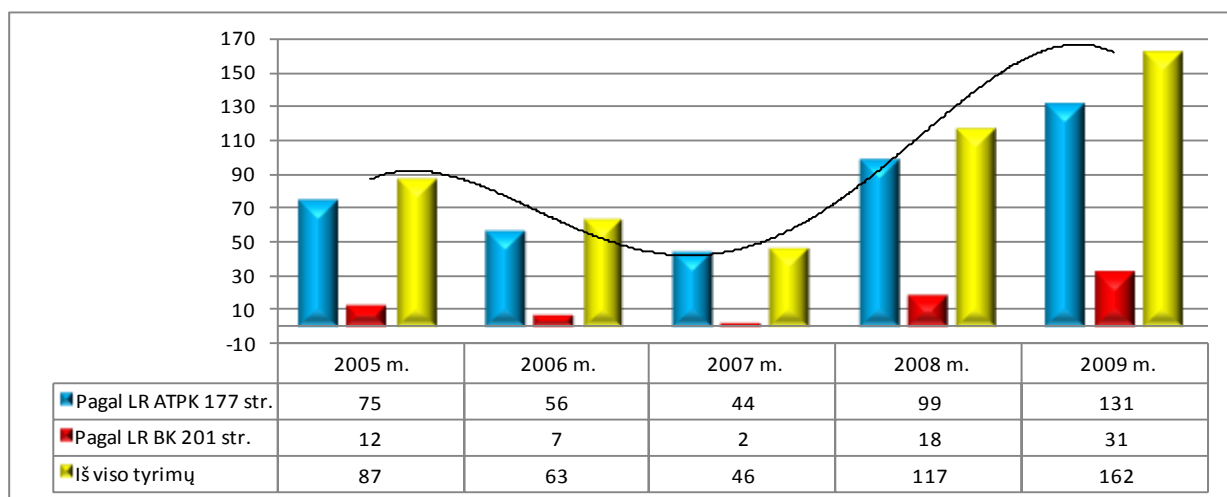
medžiagų paklausa. Todėl minėtos įmonės buvo priverstos mažinti gamybos apimtis ir peržiūrėti darbuotojų skaičių.

Įvairių valstybių kriminologai savo tyrimais yra nustatę, kad nesimokantys asmenys ar menkai išsilavinę pasižymi vienu iš didžiausių kriminaliniu aktyvumu¹⁴. Analizuojant Akmenės r. gyventojų išsilavinimo statistinius duomenis matyti, kad tik 7,8% yra su aukštauju išsilavinimu, 19,2% turi aukštesnįjį išsilavinimą, o 27,6% turi vidurinį išsilavinimą¹⁵. Be to, šie rodikliai yra mažesni nei apskrityje ir ženkliai mažesni nei Respublikoje (4 pav.).

2 lentelė. Gyventojų dalis pagal turimą išsilavinimą (15 metų ir vyresni) (proc.)

Administracinė teritorija	Gyventojų skaičius, tūkst.	Išsilavinimas			
		Aukštasis	Aukštesnysis	Vidurinis	Kita
Akmenės r.	27,3	7,8	19,2	27,6	45,4
Šiaulių apskritis	282,9	10,0	21,7	28,7	39,6
Lietuva	2786,7	13,9	21,2	29,8	35,1

Nemažiau svarbus veiksnys, įtakojantis nusikalstamumą yra alkoholinių gėrimų vartojimas, kadangi jis neretai tampa nusikaltimų padarymo priežastimi arba sudaro sąlygas, paskatina juos padaryti. Alkoholis paskatina tokius motyvus kaip savanaudiškumas, kerštas, pavyduliavimas, savęs nekontroliavimas ir kt. Apsvaigimo būseną paprastai sąlygoja impulsyvūs, neapgalvotus, nepamatuotus veiksmus, skatina žiaurumą. Tam tikrų rūšių nusikaltimus neblaivūs asmenys padaro itin dažnai. Neretai alkoholizmas, o ypačingai kaimiškose vietovėse, paskatina buitinius konfliktus, kurių metu sužalojami ar net nužudomi kiti asmenys, padaroma žala turtui.

4 pav. Nustatyti neteisėtus namų gamybos alkoholinių gėrimų apyvartos atvejai (abs. skaičiais)¹⁶

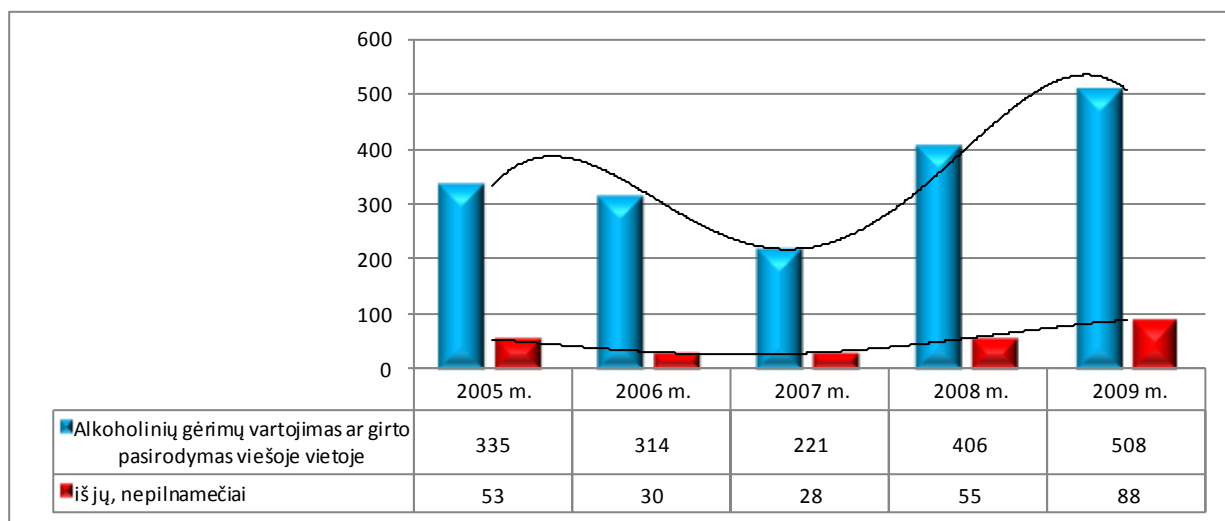
¹⁴ Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. kovo 20 d. nutarimas "Dėl nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos patvirtinimo" //Valstybės žinios.2003, Nr. IX-1383.

¹⁵ Interneto tinklalapis: <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1110>; prisijungimo laikas: 2010-07-04.

¹⁶ Šiaulių apskrities vyriausiojo policijos komisariato Akmenės rajono policijos komisariato 2005 - 2009 metų veiklos ataskaitų duomenys. Interneto tinklalapis: <http://siauliuvpk.policija.lt>; prisijungimo laikas: 2010-02-05.

Alkoholio vartojimas ne išimtis ir Akmenės r. (4 pav.). Kadangi rajone registruojamas didelis nedarbas, todėl žmonės pragyvenimui bando prasimanyti uždarbiaudami nelegaliai, t.y. užsiimdami naminės degtinės gamyba ir prekyba. Kaip matyti iš žemiau pateikto paveikslo, nuo 2005 m. iki 2007 m., gerėjant Lietuvos ekonomikai, mažėjo ir nustatomų neteisėtų namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų apyvartos faktų. Tuo tarpu nuo 2008 m., stebimas ženklus tokių atvejų skaičiaus didėjimas. Žmonės susidūrę su ekonominiais sunkumais ima daugiau vartoti alkoholio ir būtent nelegalaus, negalėdami įpirkti legaliai parduodamo. Lyginant 2009 m. duomenis su 2007 m. duomenimis matyti, kad ikiteisminių tyrimų, pradėtų pagal LR BK 201 str. skaičius, išaugo net 1450 proc. arba beveik 15 kartų, o nustatytų administracinių teisės pažeidimų numatytų LR ATPK 177 str. - 197,7 proc. arba du kartus.

Be to, pastaraisiais metais išaugo policijos nustatytų atvejų, kai asmenys girtauja viešose vietose ar būdami neblaivūs viešose vietose, įžeidžia žmonių orumą ir visuomeninę dorovę. Iš žemiau pateikto paveikslo matyti, kad iki 2007 m. buvo stebimas tokių atvejų mažėjimas, tačiau keletą pastarųjų metų stebimas ženklus didėjimas. Tokių atvejų skaičius 2009 m., lyginant su 2007 m. išaugo 129,9 proc., arba daugiau nei dvigubai (5 pav.).

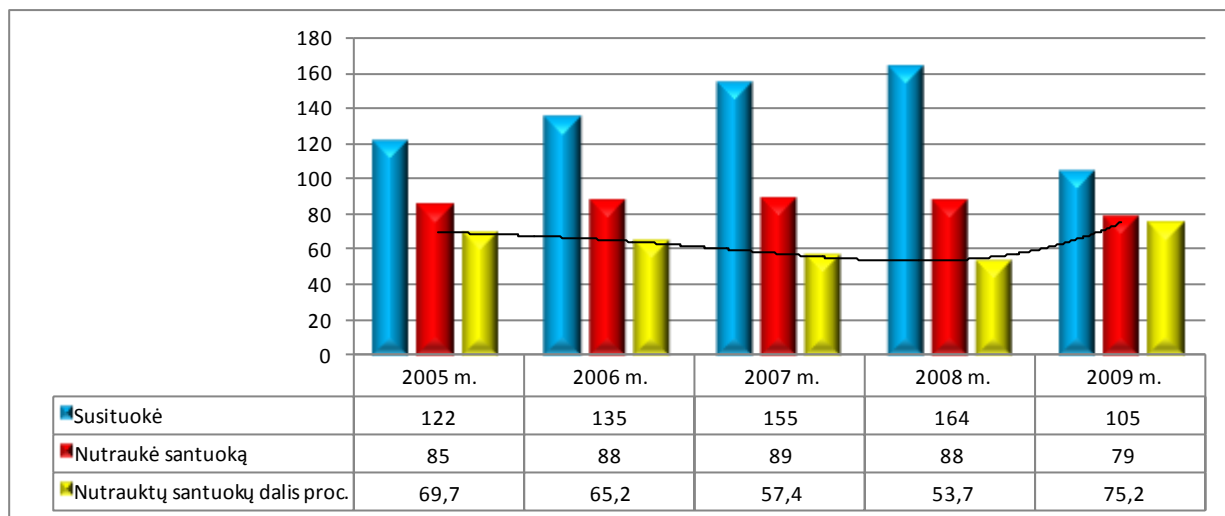
5 pav. Nustatyti girtavimo ar neblaivių asmenų pasirodymo viešose vietose atvejai (abs. skaičiais)¹⁷

Kitas nemažiau svarbus socialinis veiksnys įtakojantis bendrą nusikalstamumą ir būtent nusikalstamumą nepilnamečių tarpe yra nepilnamečių gyvenimo ir auklėjimo sąlygos šeimose. Analizuojant 2005 – 2009 m. santuokų ir ištuokų skaičių Akmenės r. bei jų dalį procentais matyti, kad eilę metų šis santykis sudaro apie 60 proc., o 2009 m. net 75,24 proc.¹⁸ (pav. 6). Tai rodo, kad 3 iš 4 susituokusių šeimų išyra. Be to tai reiškia, kad dažniausiai minėtose šeimose

¹⁷ Ten pat

¹⁸ Interneto tinklalapis: <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1110>; prisijungimo laikas: 2010-07-04

vaikai lieka gyventi su vienu iš tėvų, kas blogina tinkamą vaikų priežiūrą, auklėjimą ir didina riziką vaikams nusikalsti.

6 pav. Santuokų ir ištuokų santykis Akmenės r. nuo 2005 iki 2009 m. (abs. skaičiais ir proc.)

2010-01-01 duomenimis Akmenės r. gyveno 6257 vaikai. Taip pat rajone buvo registruota 112 socialinės rizikos šeimų, kuriose augo 291 vaikas (arba 4,7 proc. visų Akmenės r. vaikų). Be to, rajone buvo 380 šeimų, kuriose augo 3 ir daugiau vaikų. Bendrai šiose šeimose augo 1630 vaikų (arba 26,1 proc. visų Akmenės r. vaikų). Pastaruoju metu Akmenės r., kaip ir daugumoje Lietuvos rajonų, vaikai yra tapę pajamų šaltiniu, todėl nemažai socialinės rizikos šeimų gimdo vis kitus vaikus tam, kad išlaikyti prieš tai gimusius. Be to, gaunami pinigai už vaikus dažniausiai yra panaudojami ne vaikų auginimo reikmėms, tačiau girtavimui, kas dar daugiau apsunkina minėtų šeimų padėtį. Esant tokioms sąlygoms vaikai ir patys anksti ima vartoti alkoholį bei nusikalsta. Todėl šioje srityje būtinos reformos, kurios skatintų tėvus ieškoti darbo ir tokiu būdu mažėtų nusikalstamumas bei kiti neigiami visuomenės socialiniai reiškiniai.

Apibendrinant šiame skyriuje pateiktą informaciją, galima išskirti tokius pagrindinius Akmenės r. ypatumus:

- Eilę metų Akmenės r. stebimas neigiamas migracijos saldo. Dažniausiai iš rajono išvyksta darbingo amžiaus, išsilavinę, perspektyvūs gyventojai, todėl vietoje mažai kuriama naujų verslų, steigiami įmonės, kurios galėtų padėti sumažinti neigiamus rajono socialinius reiškiniai, o tuo pačiu ir nusikalstamumą.

- Akmenės r., lyginant su kitais Respublikos rajonais, eilę metų registruojamas aukštas nedarbo lygis, o keletą pastarųjų metų vienas didžiausių Respublikoje (pagal šį rodiklį lenkia tik Ignalinos r.).

- Menkas rajono gyventojų išsilavinimo lygis, kuris yra mažesnis ir už Respublikos, ir už apskrities lygį.

- Rajone labai paplitęs namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų gaminimas, pardavimas, vartojimas ir jis ženkliai auga.

- Grėsmingai augantis girtuokliavimas ir ypač viešosiose vietose.

- Didelė dalis rajono šeimų išyra, kas blogina tinkamą vaikų priežiūrą, auklėjimą ir didina riziką vaikams nusikalsti.

- Pakankamai didelis skaičius rajono vaikų gyvena socialinėse rizikos bei daugiavaikėse šeimose, todėl esant tokiai padėčiai galimas nepilnamečių nusikalstamumo didėjimas.

2. PAGRINDINĖS TEORINĖS ŽINIOS APIE NUSIKALSTAMUMĄ

Nusikalstamumas būdingas visoms valstybėms ir tautoms be išimties. Jis egzistuoja nuo pat civilizacijos atsiradimo, todėl visais laikais buvo ir yra svarbus mokslinio nagrinėjimo objektas, ypač kriminologijos aspektu. Vienas iš sociologijos mokslo pradininkų E. Durkheimas vadovavosi nuostata, jog nusikalstamumas yra būtinas, nors ir nepageidaujamas reiškinys. Jis kaip medicinos faktorius, nulemiantis sveikos visuomenės formavimąsi.¹⁹

A. Dapšys nusikalstamumą apibūdina kaip vieną iš specifinių socialinių teisinių reiškinių, su kuriuo susiduria bet kuri valstybė. Jo nuomone, skiriasi tik šio reiškinio mastai, raiškos formos, problemos sprendimo būdai bei priemonės. Tai priklauso nuo šalies socialinės, ekonominės, politinės padėties, istorinių, kultūrinių tradicijų, visuomeninių teisinių santykių raidos ir intensyvumo, jų harmonijos ir disharmonijos lygio, evoliucinio ar revoliucinio vystymosi pobūdžio.²⁰

V. Justickis pabrėžia, kad „nusikalstamumas nėra unikalus fenomenas, kokybiškai besiskiriantis iš kitų socialinių reiškinių (biurokratizmo, nekompetentingumo, girtavimo, narkomanijos), tačiau tai tiesiog kraštutinė visuomenei nepriimtino elgesio forma.“.

Nusikalstamumas yra itin latentiškas, struktūriškai sudėtingas socialinis teisinis reiškinys. Tikriausiai nėra žmogaus, kuris negalėtų tapti nusikaltimo auka ir nėra žmogaus, kuris nesusidurtų su pagunda padaryti nusikaltimą.²¹

Iki šių dienų kriminologijos moksle vis dar diskutuojama apie nusikalstamumo sampratą, jam būdingus požymius. Kai kurių kriminologų nuomone, taip yra todėl, kad į šią problemą žiūrima iš įvairių pozicijų ir dažnai paliečiant tik atskirus nusikalstamumo aspektus. Pripažįstama, kad visiems priimtina bendrą nusikalstamumo sampratą pateikti labai sudėtinga.²²

Šiame darbo skyriuje nesieksime pateikti vieno ar neginčijamo nusikalstamumo apibrėžimo, tačiau stengsimės pateikti įvairių autorių apibrėžtas nusikalstamumo sąvokas ir jam būdingus požymius.

Nusikalstamumas bendriausia prasme apibūdinamas kaip tam tikras procesas, nusikalstamų veikų visuma, padarytų tam tikroje teritorijoje per tam tikrą laikotarpį. Nusikalstamumas pasireiškia per atskiras nusikalstamas veikas, tačiau tai nėra paprasta nusikalstamų veikų suma, nes tarp nusikalstamų veikų egzistuoja tam tikri ryšiai. Ryšys tarp nusikalstamumo ir nusikalstamos veikos egzistuoja kaip ryšys tarp visumos ir dalies. Kiekvienas atskiras nusikaltimas yra atsitiktinis reiškinys, nes jis galėjo ir neįvykti, tuo tarpu pats

¹⁹ Шестаков, Д.А. Криминология: преступность как свойство общества. Санкт - Петербург: Санкт-Петербургский государственный университет Лань, 2001, P.27.

²⁰ Dapšys A. Kriminogeninės situacijos analizė ir nusikalstamumo prevencijos problemos//Teisės institutas, 1995. P. 18.

²¹ Justickis V. Kriminologija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras, 2001. T.1. P. 15.

²² J.Galinaitytė, T.Rudzkiš. Šiuolaikinio nusikalstamumo sampratos problema//Jurisprudencija. 2005, Nr. 70(62). P.134.

nusikalstamumas yra neišvengiamas. Be to, nusikalstamumui, kaip ir bet kuriam kitam procesui, yra būdingi tam tikri dėsningumai, ir veikiant šiems dėsningumams nusikalstamumas neįgauna chaotiško pobūdžio. Nusikalstamumui būdinga tam tikra vidinė tvarka, reguliarumas ir pasikartojimas.²³

Per visą kriminologijos mokslo raidą buvo pateikta nemažai nusikalstamumo sampratų. Prof. habil. dr. J. Galinaitytė ir dr. T. Rudzkiš pateikdami šiuolaikinio nusikalstamumo sampratą pabrėžia, kad nusikalstamumą galima suvokti tik kartu su visais visuomenėje vykstančiais procesais ir reiškiniams. Šių kriminologijos specialistų nuomone, nusikalstamumas yra valstybei ir visuomenei pavojingas, istoriškai kintantis, save kuriantis, sąlyginai savarankiškas socialinis teisinis reiškiny, nulemtas visuomenėje vykstančių socialinių procesų ir reiškinių, reikalaujantis nuolatinės kontrolės.²⁴ Šių autorių suformuluotą šiuolaikinio nusikalstamumo apibrėžimą pagrįstai galima laikyti priimtinausiu, kadangi jis išsamiai apima visus nusikalstamumui būdingus požymius, todėl toliau darbe laikysimės šio požiūrio. Be to, paminėtas požiūris į nusikalstamumą atspindi daugelio mokslininkų darbuose bei kriminologijos vadovėliuose.

Visus mokslininkų kriminologų suformuluotus nusikalstamumo apibrėžimus, sutinkamus kriminologinėje literatūroje, sąlyginai galima suskirstyti į dvi grupes.

Pirmos grupės autoriai nusikalstamumą apibrėžia kaip reiškinį, visuomenėje vykstantį procesą, nenurodydami konkrečių jo požymių. Prie tokių autorių galima būtų priskirti A. Jatkevičių, kuris nusikalstamumą supranta kaip tam tikroje teritorijoje per tam tikrą laikotarpį padarytų nusikalstamų veikų visumą. Pažymėtina, jog tokį abstraktų nusikalstamumo apibrėžimą A. Jatkevičius pateikia todėl, kad, jo nuomone, „sąvokoje vertėtų nurodyti tik pačias reikšmingiausias vieno ar kito reiškinio savybes, nesiimant jų detalizuoti ir neapkraunant nereikalingu jo požymių ar savybių išvardijimu, tačiau neatmeta galimybės nurodyti esminius nusikalstamumo reiškinio bruožus“.

Antrosios grupės autorių nuomone, nusikalstamumas turėtų būti apibrėžiamas išskiriant konkrečius nusikalstamumui būdingus bruožus. Pabrėžtina, jog šios grupės autoriai nusikalstamumą supranta labai įvairiai, kaip pavyzdžiui, nusikaltėlio ir aukos sąveikos procesą, kurį kontroliuoja atitinkamos valstybės institucijos arba tiesiog kaip nusikaltimus ir nusikaltėlius (R. Kvinki, E. H. Frankas).²⁵ Anot A. Abramavičiaus – „nusikalstamumas – tai procesas, kurį sudaro visuma įstatymo baudžiamų veikų padarytų tam tikroje valstybėje, regione per tam tikrą laikotarpį“. A. Čepas nusikalstamumą apibrėžia kaip masiškai paplitusį, istoriškai kintantį socialinį reiškinį, turintį antagonistinį, teisinį, kriminalinį pobūdį ir susidarantį iš nusikaltimų,

²³ Kriminologija / Ats. red. J. Bluvšteinas. Vilnius: Pradai, 1994. P. 37-38.

²⁴ Galinaitytė J., Rudzkiš T. Šiuolaikinio nusikalstamumo sampratos problema. Jurisprudencija, 2005, T. 70(62). P. 139.

²⁵ Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Sudarytojas V. Paviolis. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 133

matomų tam tikrose valstybėse ar jų dalyse, padarytų per tam tikrą laiką, visumos.²⁶ N. F. Kuznecova taip pat išsamiau išskiria atskirus nusikalstamumo požymius – „nusikalstamumas – tai sąlyginai masinis, istoriškai kintantis socialinio, baudžiamojo – teisinio pobūdžio klasinės visuomenės reiškinys, susidedantis iš visumos nusikaltimų padaromų tam tikroje valstybėje per tam tikrą laikotarpį.“²⁷

Nusikalstamos veikos vyksta visuomenėje (socialinėje sferoje), kurias kriminalizuoja baudžiamasis įstatymas, todėl natūralu, kad dažnas autorius nusikalstamumą apibūdina kaip socialinį teisinį reiškinį, pasitelkiami vienus ar kitus šiam reiškiniui būdingus bruožus (masiškumą, kintamumą, pavojingumą ir kt.).

Kalbant apie masiškumą būtina pasakyti, kad jis būtinas, nes mokslininkai kriminologai nagrinėja ne atskirus nusikaltimus, o jų dėsninę pasikartojimą, pasitelkiant statistikos, matematikos mokslus ir pan. Dauguma kriminologų sutinka, kad nusikalstamumas – ne pavieniai nusikaltimai, o nusikaltimai, kurie yra pasikartojantys. A. Čepo teigimu – „nėra masiškumo – nėra ir dėsningumų.“

Kitas nemažiau svarbus nusikalstamumo požymis – istorinis kintamumas, nes kinta nusikaltimai ir jų formos. Nes nusikalstamumas priklauso nuo žmogaus gyvenimo, kultūrinių, ekonominių sąlygų pasikeitimo.

Dar vienas mokslininkų kriminologų išskiriamas nusikalstamumo požymis yra socialumas, kuris turi didelę reikšmę, nes liečia žmonijos gyvenimo sąlygas. Kriminologų nuomone nusikaltimai daromi žmonių visuomenėje ir nusikaltimus padaro žmonės.

Vakarų autorių kriminologijos darbuose nusikalstamumo samprata dažniausiai visai nepateikiama, gvildenami tik nusikalstamumo apskaičiavimo ir vertinimo klausimai. Nusikalstamumas dažnai apibūdinamas kaip neigiamas reiškinys, visuomenėje vykstantis procesas, nenurodant konkrečių jo požymių. Vokiečių kriminologas E. Bucholcas nusikalstamumą apibrėžia kaip „specifinę žmonių elgesio visuomenėje formą, turinčią socialiai neigiamą ir griauančią poveikį, pavaldžią bendriems socialinio gyvenimo dėsningumams.“ Lenkų kriminologas J. Bafija pažymi, kad nusikalstamumas yra visuomeninis reiškinys, tikrovėje pasireiškiantis per atskirus nusikalstamo elgesio aktus, atitolinančius asmenį nuo socializacijos proceso. Visų aukščiau paminėtų vakarų valstybių kriminologų formuluojami nusikalstamumo apibrėžiami yra pernelyg abstraktūs.²⁸

Nusikalstamumas - baudžiamąja teise uždraustų veikų visuma. Tie veiksmai yra ypatingi teisės pažeidimai - nusikaltimai, jų suma yra aprašoma erdvėje bei laike, ir yra nagrinėjama jos

²⁶ Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vilnius: 1998. P.133 – 134.

²⁷ Кузнецова Н. Ф. Преступление и преступность. – Москва, 1969. P. 1730.

²⁸ J.Galinaitytė, T.Rudzkis. Šiuolaikinio nusikalstamumo sampratos problema//Jurisprudencija. 2005, Nr. 70(62). P.134.

apimtis (būklė), struktūra ir dinamika - taip apie nusikalstamumą, pasitelkdamas minėtus nusikalstamumo rodiklius rašo vokiečių kriminologas G. Kaiser.²⁹

Nusikalstamumo kiekybinių ir kokybinių rodiklių pagalba galima išnagrinėti informaciją, susijusią su nusikalstamų veikų įvairove, taipogi, nusikalstamų veikų ryšį su kitais socialiniais reiškiniais, procesais, atskleisti tam tikrus kokybinių charakteristikų dėsningumus, nustatyti nusikalstamumo tendencijas. Rodiklis - tai vienas ar grupė požymių, kuriuos stebint galima spręsti apie problemą ir jos pokyčius.³⁰

Išvardinti ir aptarti visus nusikalstamumo rodiklius būtų netikslinga, todėl žemiau apibūdinami pagrindiniai rodikliai, kuriais bus remtasi rašant apie nusikalstamumo raišką Akmenės r.

Nusikalstamumui apibūdinti paprastai naudojami kriminologiniai rodikliai: būklė, lygis ir dinamika:

1. Būklė - kiekybinis nusikalstamumo apibūdinimas, išreiškiamas užregistruotų ir juos padariusių asmenų skaičiais per tam tikrą laiką tam tikroje teritorijoje. Būklę atspindi absoliutūs skaičiai.³¹ Anot G. Švedo nusikalstamumo būklę nusako: nusikaltimų paplitimas, jų pavojingumas bei raidos tendencijos. Nusikaltimų paplitimas matuojamas nusikaltimo lygiu, t.y. užregistruotų nusikaltimų ir išaiškintų nusikaltimų santykiu su tos valstybės arba jos dalies gyventojų skaičiumi (nurodoma kiek nusikaltimų ar nusikaltėlių tenka 100 ar 10 tūkst. gyventojų, gyvenančių toje teritorijoje, kur analizuojamas nusikalstamumas).³²

2. Nusikalstamumo dinamika - tai jo būklės ir (ar) struktūros pakitimai per tam tikrą laiką. Nusikalstamumo dinamiką parodo duomenys apie nusikalstamas veikas per skirtingus laikotarpius toje pačioje valstybėje.³³ Tendencijos ir dėsningumai geriau išryškėja, kai imami ilgesnio laikotarpio - penkerių, dešimties ar daugiau metų - duomenys. Pirmiausia reikia matyti – kaip keitėsi nusikaltimų ir juos padariusių asmenų skaičius, nusikalstamumo koeficientas, nusikalstamumo struktūra.

3. Nusikalstamumo struktūra - tai kokybinė nusikalstamumo išraiška, jos sandara. Ji išreiškiama atskirų nusikaltimų rūšių, grupių, skirstomų pagal pobūdį, pavojingumo visuomenei laipsnį, kaltės formą, subjektą ir kt. santykį bendroje nusikaltimų visumoje.³⁴ Tai yra kokybinis nusikalstamumo rodiklis, kuris turi skaitinę (kiekybinę) išraišką, atskleidžia nusikalstamumo kaip - reiškinio vidinę sandarą, formą.³⁵

²⁹ Kaiser.G. Kriminologie. - Heidelberg, 1993. P. 211.

³⁰ Justickis V., Gečėnienė S., Čepas A. Nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programų ir priemonių veiksmingumo vertinimo metodika, 2005. Interneto tinklalapis: http://www.vrm.lt/uploads/media/Metodika_01.doc; prisijungimo laikas: 2010-08-01.

³¹ Sakalauskas G. Įvadas i empirinę kriminologiją. Vilnius, 2007. P. 38.

³² Švedas G. Baudžiamosios teisės paskaitos. Interneto tinklalapis: http://ututi.lt/subject/MRU/VAF/teises_pagrindai/file/5410/get; prisijungimo laikas: 2010-08-01.

³³ Sakalauskas G. Įvadas i empirinę kriminologiją. Vilnius, 2007. P. 38.

³⁴ Ten pat.

³⁵ Švedas G. Baudžiamosios teisės paskaitos. Interneto tinklalapis: http://ututi.lt/subject/MRU/VAF/teises_pagrindai/file/5410/get; prisijungimo laikas: 2010-08-01.

Nusikalstamumo struktūros požymių yra labai daug, todėl, galima juos grupuoti į atskiras grupes:

1) nusikalstamą veiką (elgesį) apibūdinančius požymius. Pirmajai grupei priklauso tai, ar nusikaltimai padaryti tyčia, ar neatsargiai, kokie nusikaltimai padaromi dažniausi tam tikroje teritorijoje;

2) požymiai, apibūdinantys asmenį, kuris padarė nusikalstamą veiką. Antros grupės požymiai susiję su nusikaltėlio asmenybe, tai: amžius, išsilavinimas, šeimyninė padėtis, ankstesnis nusikalstamumas ir kt.

Nusikalstamumo struktūra susideda iš 2 dalių: žinomos ir latentinės. Dėsningumas – kuo pavojingesni nusikaltimai, tuo mažesnis jų latentiskumas.³⁶ Lotynų kalboje žodis „lateo“ reiškia „būti pasislėpusiam, slypėti, slėptis“.³⁷ Latentiniu nusikalstamumu įvardijami faktiškai padarytų, tačiau nepatekusių į apskaitą, ar neužregistruotų arba neatskleistų nusikaltimų (nusikalstamų veikų) visumos raiškos procesai. Šių nusikaltimų skaičius niekada nėra tiksliai žinomas, lieka užslėptas, neaiškus (angl. k. dark number). Latentinio nusikalstamumo, kaip ir nusikalstamumo apskritai, išvengti negalima, tačiau sumažinti galima. Latentinės nusikalstamos veikos baudžiamojo teisingumo lieka neįvertintos, jas padarę asmenys nesusilaukia valstybinio ar (ir) visuomeninio pasmerkimo. Todėl latentinis nusikalstamumas yra svarbus kriminogeninis faktorius, greta kitų determinuojantis nusikalstamumo gyvavimą ir permanentinius žmogaus teisių pažeidimus.³⁸

Statistiniai duomenys nėra pakankamas indikatorius apibūdinti nusikalstamumo lygį šalyje ar tam tikrame administraciniame vienetė. Į teisėsaugos akiratį patenka tik dalis nusikaltimų ir juos padariusių asmenų. Nemaža dalis tokių nusikaltimų kaip vagystės, nusikaltimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei, susiję su narkotinėmis medžiagomis, nusikaltimai valstybės tarnybai, finansams nepatenka į apskaitą. Latentinį nusikalstamumą lemia įvairios priežastys - teisėsaugos institucijų darbo neefektyvumas, nukentėjusiųjų nenoras informuoti policiją ar kitas teisėsaugos institucijas apie padarytas nusikalstamas veikas ir kt.

Kadangi latentinis nusikalstamumas yra sunkiai pamatuojamas ir įvertinamas, todėl savo darbe analizuodama nusikalstamumo raišką Akmenės r. ir ją lygindama su Šiaulių apskrities nusikalstamumo rodikliais, remsiuosi tik oficialiais statistiniais nusikalstamumo rodikliais.

Apibendrinant šiame skyriuje pateiktą informaciją, galima padaryti tokias išvadas:

- Nusikalstamumas yra itin latentiškas, struktūriškai sudėtingas socialinis teisinis reiškinys.

³⁶ Ten pat.

³⁷ Visuotinė lietuvių enciklopedija. XI tomas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2007. P. 559.

³⁸ Babachinaitė G., Kiškis A., Rudzkiš T., Uscila R. Latentinio nusikalstamumo kriminologinio tyrimo metodikos // Metodinis leidinys. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009. P. 9.

- Nusikalstamos veikos vyksta visuomenėje (socialinėje sferoje), kurias kriminalizuoja baudžiamasis įstatymas, todėl dažnas autorius nusikalstamumą apibūdina kaip socialinį teisinį reiškinį, pasitelkdamį vienus ar kitus šiam reiškiniui būdingus bruožus (masiškumą, kintamumą, pavojingumą ir kt.).

- Prof. habil. dr. J. Galinaitytės ir dr. T. Rudzčio suformuluotą šiuolaikinio nusikalstamumo apibrėžimą pagrįstai galima laikyti priimtinausiu, kadangi jis išsamiai apima visus nusikalstamumui būdingus požymius. Be to, paminėtas požiūris į nusikalstamumą atsispindi daugelio mokslininkų darbuose bei kriminologijos vadovėliuose.

- Nusikalstamumui apibūdinti paprastai naudojami kriminologiniai rodikliai: būklė, lygis ir dinamika. Jų pagalba galima išnagrinėti informaciją, susijusią su nusikalstamų veikų įvairove, taipogi, nusikalstamų veikų ryšį su kitais socialiniais reiškiniais, procesais, atskleisti tam tikrus kokybinių charakteristikų dėsningumus, nustatyti nusikalstamumo tendencijas.

- Nusikalstamumo struktūra susideda iš 2 dalių - žinomos ir latentinės. Kadangi latentinis nusikalstamumas yra sunkiai pamatuojamas ir įvertinamas, todėl darbe analizuojant nusikalstamumo raišką Akmenės r. tikslinga remtis tik oficialiais statistiniais nusikalstamumo rodikliais.

3. AKMENĖS RAJONO NUSIKALSTAMUMO STATISTINIŲ RODIKLIŲ LYGINAMOJI ANALIZĖ

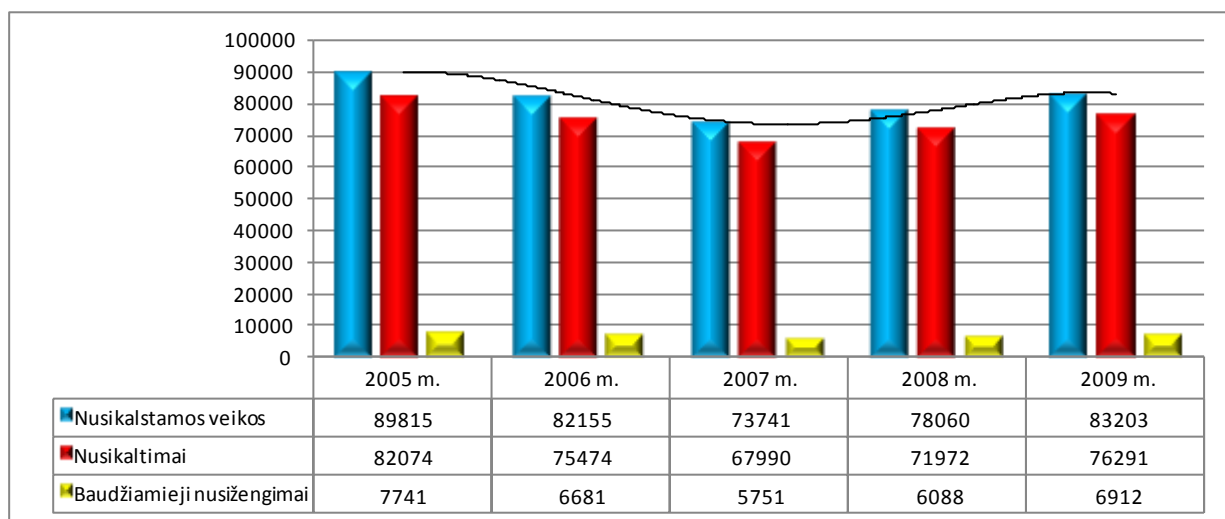
Darbe jau minėta, kad nusikalstamumas - tai įvairiapusis socialinis reiškinys, labai priklausantis nuo aplinkos. Įvairūs socialinės aplinkos rodikliai atskirose valstybėse, regionuose ir valstybių struktūriniuose teritoriniuose vienetuose paprastai skiriasi bei turi tik tam teritoriniam vienetui būdingą specifiką. Būtina turėti galvoje įvairius demografinius procesus ir jų netolygumą įvairiuose regionuose, teritorinių vienetų geografinę padėtį, savitą ekonominę, socialinę, kultūrinę situaciją ir pan. Be to, bendras Lietuvos nusikalstamumo lygis neparodo realios padėties įvairiose Lietuvos teritorijose. Egzistuojantys skirtumai savo ruožtu lemia ir atskirų regionų nusikalstamumo lygį bei struktūrą.³⁹ Ištirtų nusikalstamų veikų skaičiui skirtinguose rajonuose įtakos turi ir policijos pareigūnų veiklos efektyvumas. Todėl norint tinkamai suprasti nusikalstamumą kaip reiškinį, įvertinti bei numatyti priemones siekiant jį kontroliuoti, labai svarbu išanalizuoti pastarųjų metų nusikalstamumo rodiklius tam tikrose teritorijose, išskiriant bendras tendencijas ir skirtumus. Paprastai kriminologiniuose darbuose statistiniai rodikliai analizuojami nemažiau, kaip pastarųjų penkerių metų, nes tai leidžia objektyviau įvertinti nusikalstamumo būklę, dinamiką ir išryškinti tam tikras tendencijas.

Šiame skyriuje remdamesi Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos Informatikos ir ryšių departamento (toliau - Informatikos ir ryšių departamentas), Policijos departamento, Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos ir Šiaulių apskrities vyriausiojo policijos komisariato Akmenės r. policijos komisariato, per eilę metų, sukauptais statistiniais duomenimis, atliksime lyginamąją nusikalstamumo analizę 2005 - 2009 m. laikotarpiu. Bendrais bruožais aptarsime Lietuvos situaciją nusikalstamumo srityje ir siekdami išryškinti Akmenės r. nusikalstamumui būdingus bruožus, palyginsime įvairius statistinius rodiklius su kitų Šiaulių apskrčiai priklausančių rajonų, tai yra Joniškio, Pakruojo, Radviliškio, Kelmės ir Šiaulių rajono nusikalstamumo rodikliais.

Pastaraisiais metais stebimas nusikalstamumo didėjimas Respublikos mastu ir jis sietinas su 2007 m. pabaigoje, 2008 m. pradžioje prasidėjusia pasauline ekonomikos krize, kuri neišvengiamai įtakojo nedarbo didėjimą Lietuvoje, o tuo pačiu matyt ir nusikalstamumą. Žemiau pateiktoje lentelėje (7 pav.)⁴⁰ pavaizduoti nusikalstamų veikų skaičiaus kitimo tempai Lietuvoje 2005 – 2009 m. laikotarpiu.

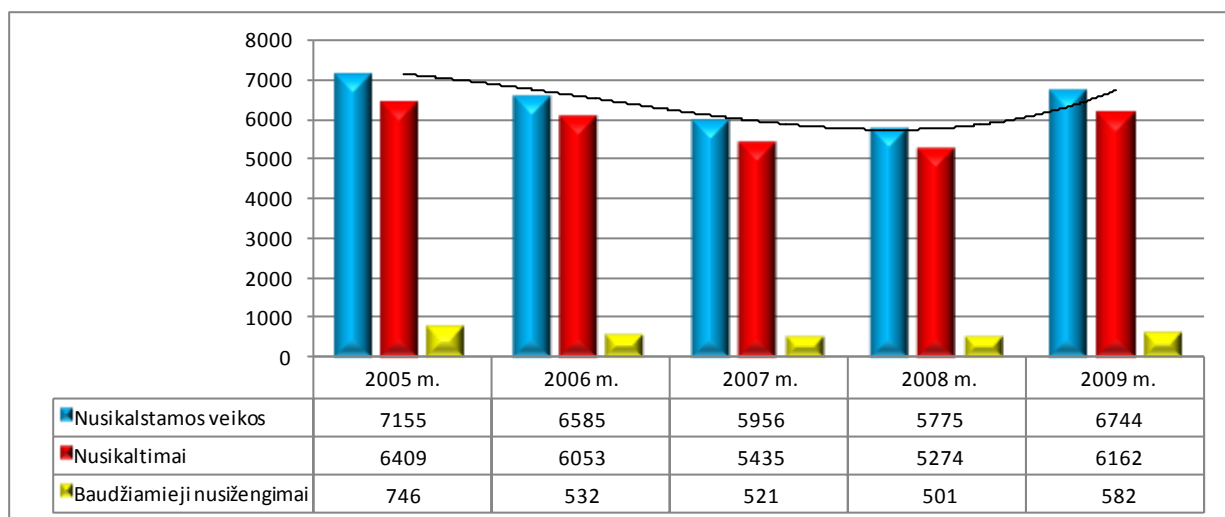
³⁹ Ragauskas P. Nusikalstamumas. Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą Lietuvoje 2002 m. Vilnius. 2003. P. 88.

⁴⁰ Darbo 3 ir 4 skyriuose pateikti paveikslai ir statistinių duomenų lentelės, sudarytos remiantis Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos statistikos duomenimis.

7 pav. Užregistruota nusikalstamų veikų Lietuvoje (abs. skaičiais)

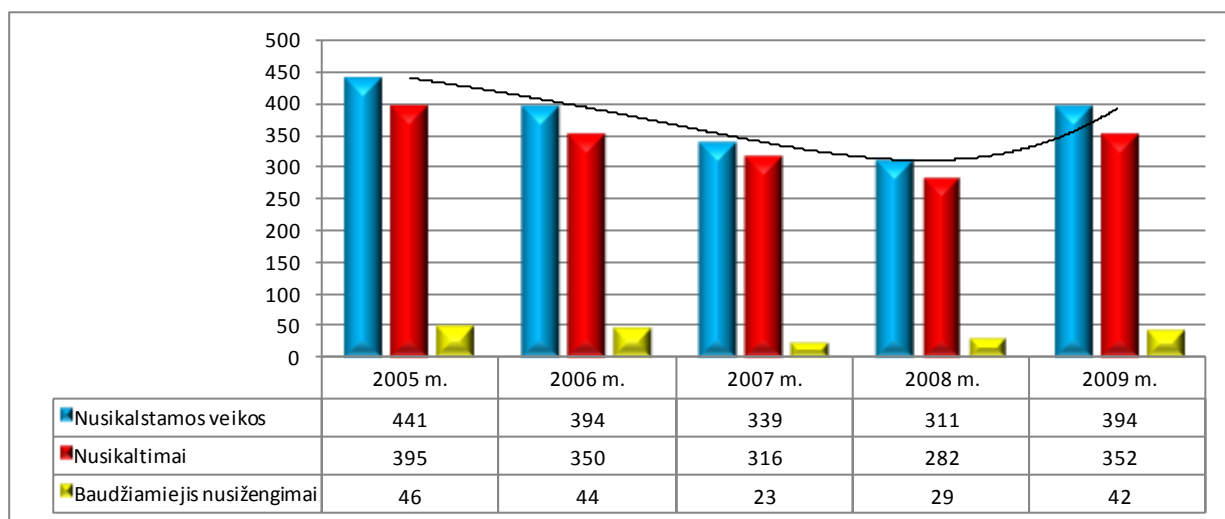
Iš žemiau pateikto paveikslo (8 pav.) matyti, kad užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius, nuo 2005 m. iki 2008 m. Šiaulių apskrityje nuolat mažėjo nuo 7155 iki 5775.

8 pav. Užregistruota nusikalstamų veikų Šiaulių apskrityje (abs. skaičiais)

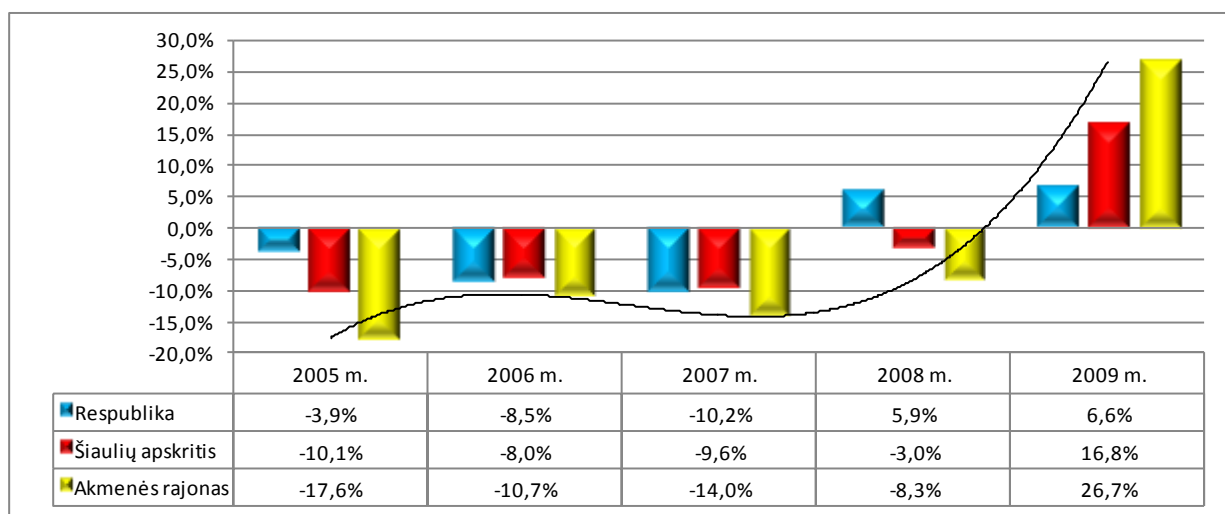
Iš aukščiau pateiktų paveikslų matyti, kad bendras registruotų nusikalstamų veikų skaičius Respublikos mastu jau 2008 m. kilo, kai tuo tarpu Šiaulių apskrityje 2008 m. dar mažėjo. Šiaulių apskrityje ekonominės krizės padariniai ir poveikis nusikalstamumui pasireiškė tik 2009 m. Tai gali būti paaiškinama regioniniais skirtumais, kadangi kituose Lietuvos apskrityse sukoncentruota dauguma pramonės šakų.

Panaši nusikalstamumo situacija buvo ir darbe analizuojamame Akmenės r., kadangi nusikalstamumas iki 2008 m. vis mažėjo, o jau 2009 m. matome ženklų didėjimą. Taigi 2009 m. Akmenės r. užregistruota tiek pat nusikalstamų veikų, kiek buvo užregistruota 2006 m. (9 pav.).

9 pav. Užregistruota nusikalstamų veikų Akmenės r. (abs. skaičiais)

Analizuojant nusikalstamumą kaip reiškinį, svarbu įvertinti nusikalstamų veikų skaičiaus kitimo tempus pasirinktu laikotarpiu. Paveiksle (10 pav.) pavaizduoti kitimo tempai proc. lyginant su praėjusiais metais. Matome, kad 2008 m. įvyko lūžis. Respublikoje registruotų nusikalstamų veikų skaičius, lyginant su 2007 m., išaugo 5,9 proc., kai tuo tarpu Šiaulių apskrityje nusikalstamumas vis dar mažėjo 3 proc., o Akmenės r. buvo mažesnis 8.3 proc.

10 pav. Nusikalstamų veikų skaičiaus kitimo tempai lyginant su praėjusiais metais (proc.)

2009 m. išaugus nedarbui Lietuvoje ir ypač Akmenės r., nusikalstamumas ėmė ženkliai didėti. 2009 m. matome tolygų nusikalstamumo didėjimą Respublikos mastu, tačiau Šiaulių apskrityje ir Akmenės r. stebimas staigus šuolis. Palyginus 2009 m. su 2008 m. nusikalstamumas išaugo, net atitinkamai iki 16,8 proc. ir 26,7 proc.

Analizuojant nusikalstamumą Akmenės r., svarbu išsiaiškinti, kokia dalis nusikalstamų veikų užregistruojama Akmenės r. proc. nuo bendro Šiaulių apskrityje užregistruoto

nusikalstamų veikų skaičiaus. Tai svarbu siekiant įvertinti Akmenės r. nusikalstamumo lyginamąjį svorį.

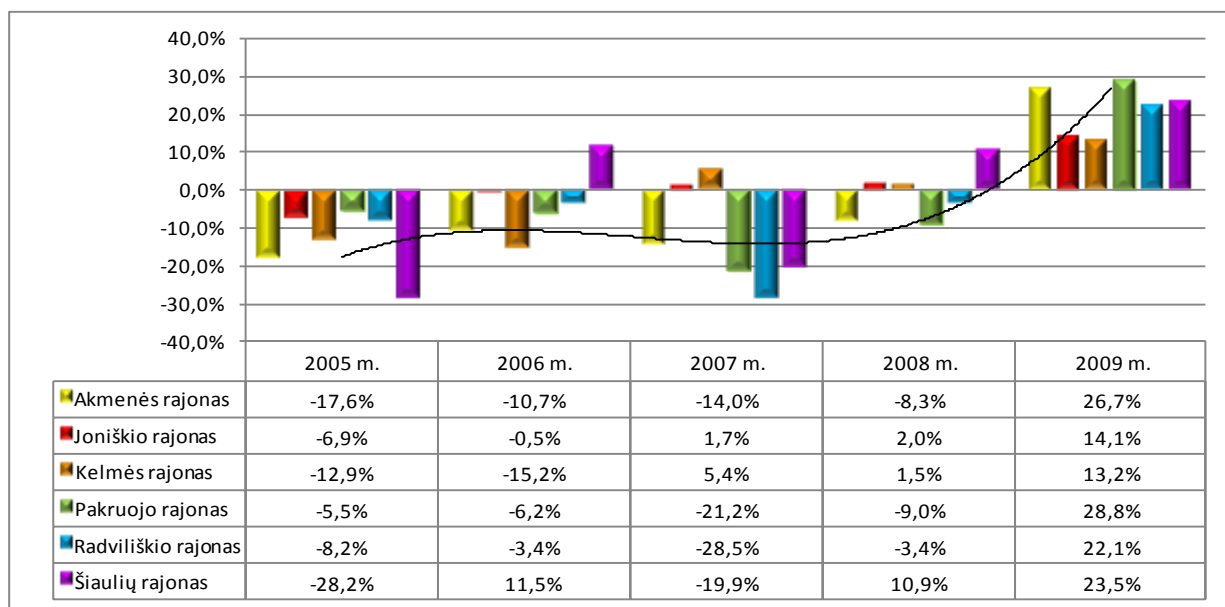
Akmenės r. 2005 m. – 2009 m. laikotarpiu buvo registruojama nuo 5,4 iki 6,2 proc. nusikalstamų veikų, nuo bendro nusikalstamų veikų skaičiaus registruoto Šiaulių apskrityje ir šie rodikliai buvo patys mažiausi lyginant juos su Joniškio, Kelmės, Pakruojo, Radviliškio ir Šiaulių rajonais bei Šiaulių miestu (3 lentelė.). Didžiausia dalis nusikalstamų veikų 2005 – 2009 m. laikotarpiu buvo padaroma Šiaulių m., nuo 45,7 iki 50,2 proc. ir Radviliškio r., nuo 13,4 iki 17 proc.

3 lentelė. Užregistruota nusikalstamų veikų Šiaulių apskrityje (abs. skaičiais ir proc.)

Administracinė teritorija	Užregistruota	Dalis proc.	Užregistruota	Dalis proc.	Užregistruota	Dalis proc.	Užregistruota	Dalis proc.	Užregistruota	Dalis proc.
	2005 m.		2006 m.		2007 m.		2008 m.		2009 m.	
Šiaulių apskritis	7155		6585		5956		5775		6744	
Šiaulių m.	3453	48,3	3010	45,7	2987	50,2	2830	49,1	3168	47
Akmenės r.	441	6,2	394	6,0	339	5,7	311	5,4	394	5,8
Joniškio r.	404	5,6	402	6,1	409	6,9	417	7,2	476	7,1
Kelmės r.	461	6,4	391	5,9	412	6,9	418	7,2	473	7,0
Pakruojo r.	630	8,8	591	9,0	466	7,8	424	7,3	546	8,1
Radviliškio r.	1159	16,2	1120	17,0	801	13,4	774	13,4	945	14,0
Šiaulių r.	607	8,5	677	10,3	542	9,1	601	10,4	742	11,0

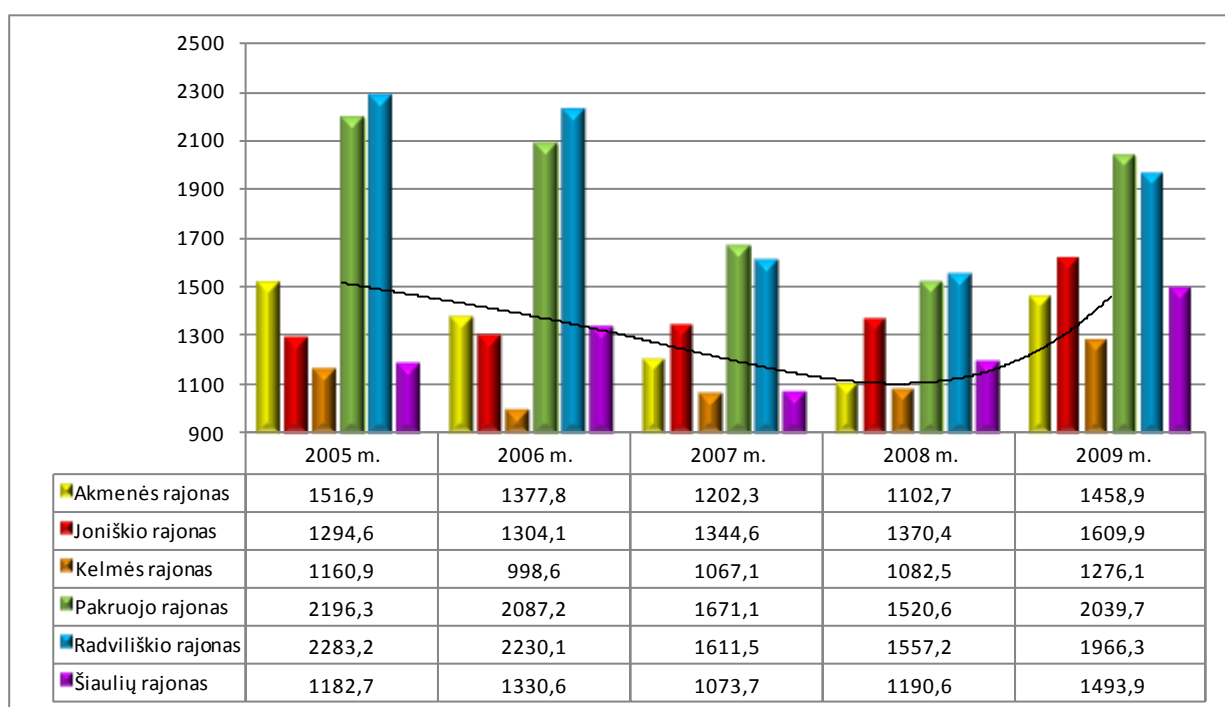
Toliau darbe analizuodami Akmenės r. nusikalstamumo statistinius rodiklius, juos lyginsime tik su kitų Šiaulių apskrčiai priklausančių rajonų nusikalstamumo rodikliais, kadangi Šiaulių m. yra vienas iš penkių didžiausių Lietuvos miestų ir jo nusikalstamumo specifiką lemia kiti parametrai, tokie kaip teritorijos dydis, didelė žmonių koncentracija, vyraujančių nusikalstamų veikų pobūdis ir pan., kas jį išskiria iš bendro apskrities konteksto. Todėl lyginti Šiaulių m. nusikalstamumo rodiklius su Akmenės r., ar kitų minėtų apskrčiai priklausančių rajonų nusikalstamumo rodikliais, netikslinga.

Analizuojant, Šiaulių apskrčiai priklausančių rajonų, nusikalstamumo kitimo tempų statistinius rodiklius ir lyginant juos su Akmenės r. statistiniais rodikliais matyti, kad 2007 m. daugumoje apskrities rajonų nusikalstamumas ženkliai mažėjo. Tačiau Joniškio ir Kelmės rajonuose nusikalstamumas jau pradėjo augti 2007 m., Šiaulių r. 2008 m., o likusiuose rajonuose nusikalstamumas pradėjo didėti tik 2009 m. Pažymėtina, kad nusikalstamumo lygio lūžis daugumoje apskrities rajonų įvyko 2008 m., o jau 2009 m. stebime staigų nusikalstamumo lygio didėjimą visuose apskrities rajonuose (11 pav.).

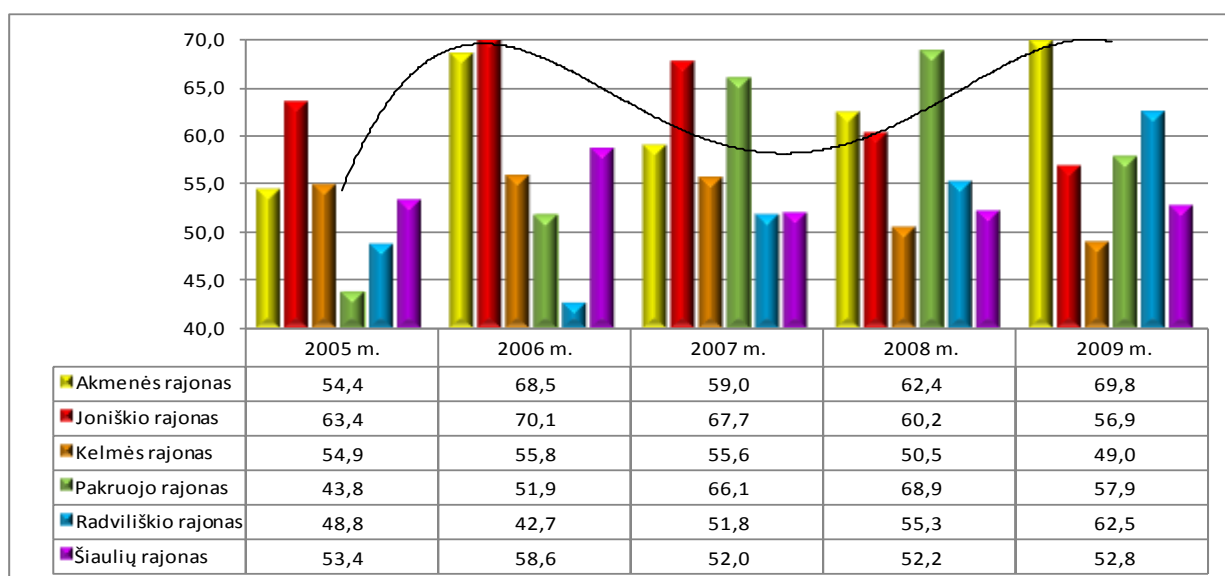

11 pav. Užregistruotų nusikalstamų veikų skaičiaus kitimo tempai lyginant su praėjusiais metais (proc.)

Darbe jau buvo minėta, kad svarbus statistinis rodiklis, analizuojant nusikalstamumą, yra nusikalstamų veikų skaičius tenkantis 100 000 gyventojų tam tikrame analizuojamame teritoriniame administraciniame vienetė. Užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius tenkantis 100 000 gyventojų 2005 - 2009 m. laikotarpiu buvo didžiausias Radviliškio ir Pakruojis rajonuose (12 pav.). Mažiausias šis rodiklis buvo Kelmės r.. Akmenės r. šis rodiklis minėtu laikotarpiu buvo panašus kaip ir Šiaulių r. ir svyravo nuo 1102,7 iki 1516,9.

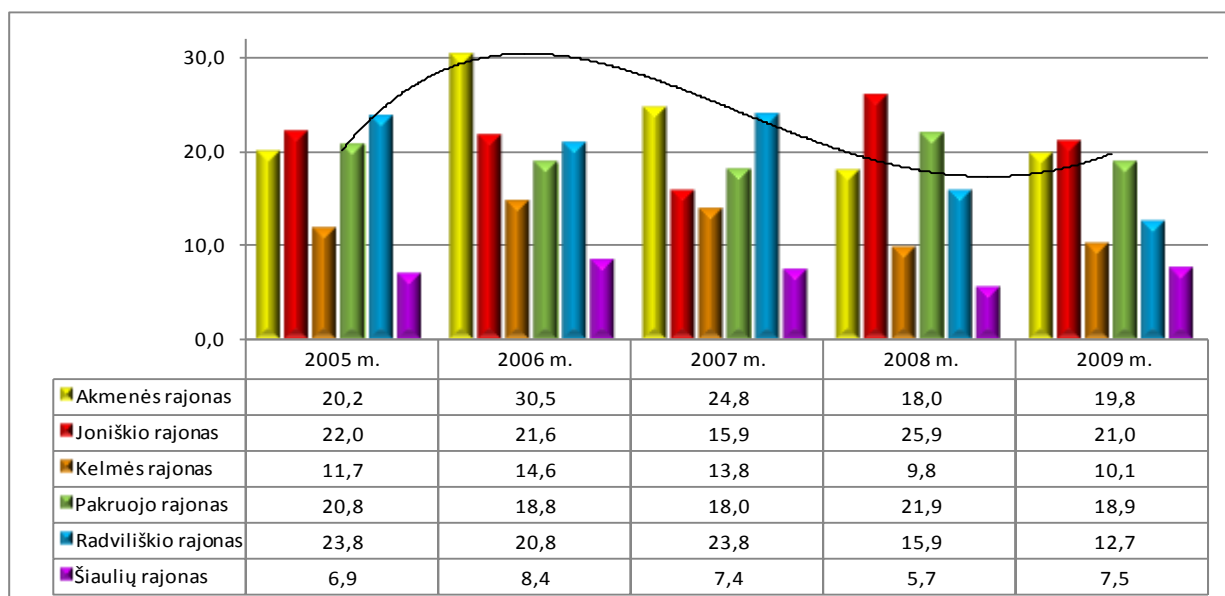
12 pav. Užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius tenkantis 100 000 gyventojų (abs. skaičiais)

13 pav. Užregistruotų nusikalstamų veikų ištyrimo dalis atskiruose apskrities rajonuose (proc.)

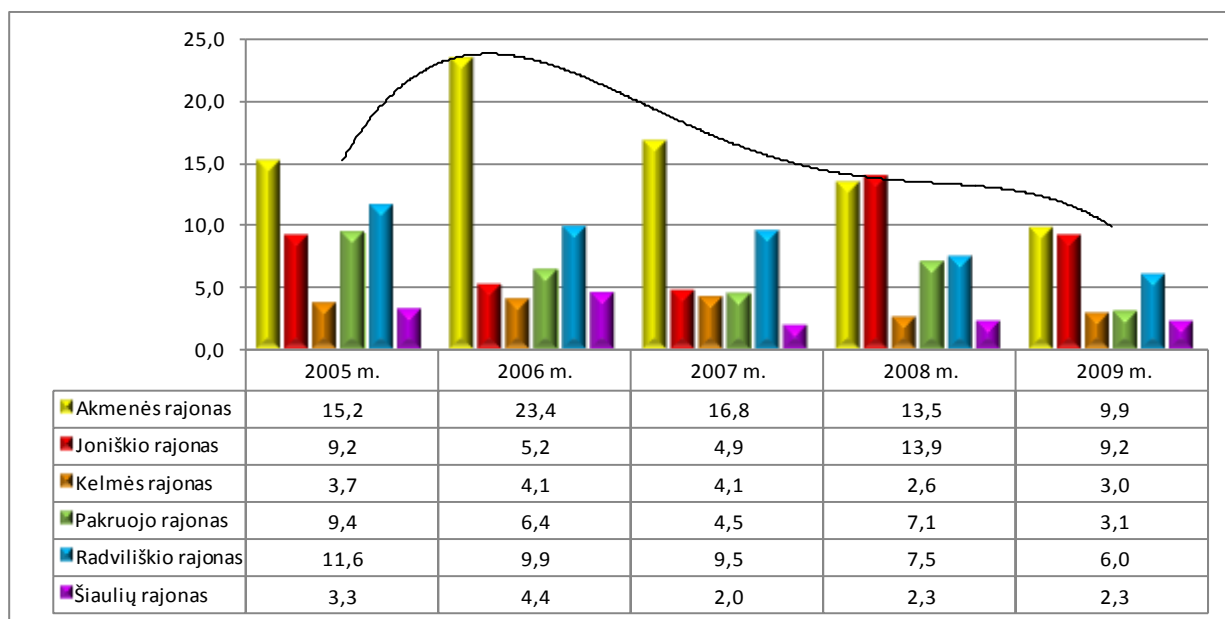
Iš pateikto paveikslo (13 pav.) matyti, kad analizuojamu laikotarpiu nusikalstamų veikų ištyrimo (išaiškinimo) procentinė dalis, nuo užregistruotų nusikalstamų veikų, Akmenės r. buvo viena didžiausių. Tik 2007 m. ištyrimo dalis sumažėjo iki 59 proc., o 2009 m. jau matomas ženklus didėjimas. Šis rodiklis 2009 m. Akmenės r., lyginant jį su kitais Šiaulių apskrities rajonais, buvo pats aukščiausias.

Nors nusikalstamų veikų skaičius tenkantis 100 000 gyventojų Akmenės r. nėra didžiausias lyginant su kitais apskrities rajonais ir atskleistų nusikalstamų veikų skaičius eilę metų išlieka pakankamai aukštas, tačiau atkreiptinas dėmesys, kad 2005 - 2009 m. laikotarpiu, nusikalstamų veikų skaičius padarytas viešose vietose, buvo vienas aukščiausių arba aukščiausiai apskrityje (14 pav.). Todėl teisėsaugos institucijų darbas turėtų būti nukreiptas nusikalstamų veikų, padaromų viešose vietose, prevencijai ir užkardymui.

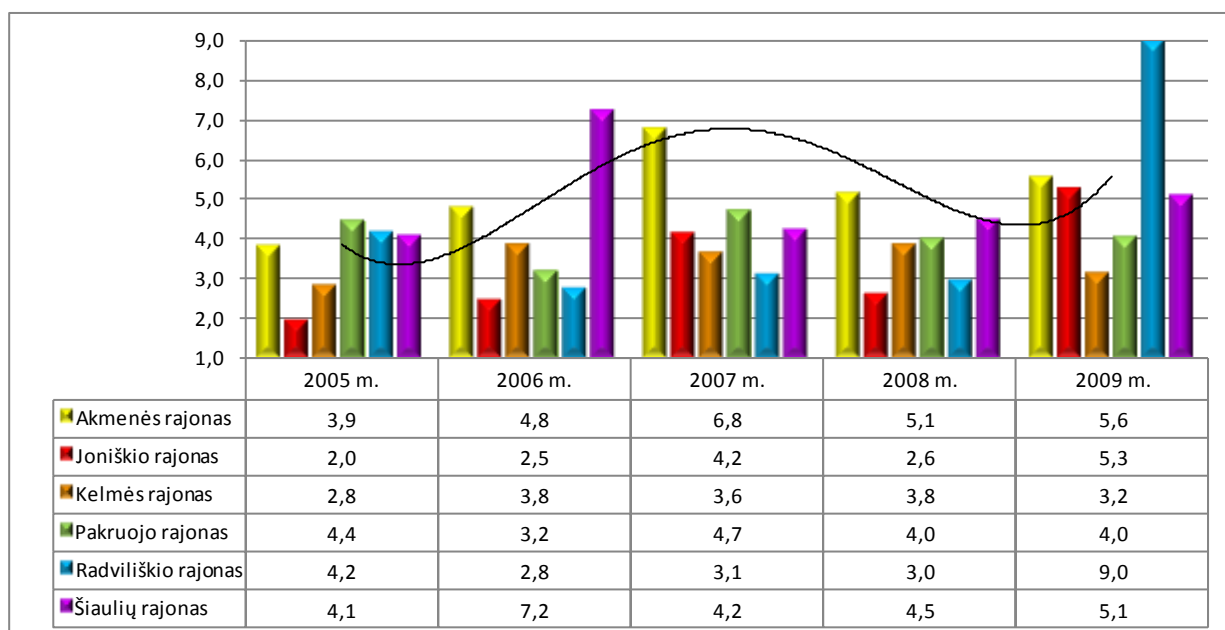

14 pav. Nusikalstamų veikų padarytų viešose vietose dalis nuo visų užregistruotų veikų (proc.)

Pažymėtina ir tai, kad nusikalstamų veikų skaičius padarytas gatvėse viso analizuojamo laikotarpio metu buvo pats aukščiausias apskrityje. 2005 – 2007 m. laikotarpiu Akmenės r. šiuo rodikliu ženkliai lenkė kitus Šiaulių apskrities rajonus ir tik 2008 m. – 2009 m. laikotarpiu, tokio pobūdžio nusikalstamų veikų, buvo panašiai įvykdyta Joniškio r.. Čia būtina paminėti, kad Joniškio r. yra greta Akmenės r. ir labai panašus teritorijos dydžiu, gyventojų skaičiumi ir turi valstybės sienos ruožą su Latvijos Respublika. Neretai nustatomi atvejai, kai panašaus pobūdžio nusikalstamas veikas šiuose rajonuose įvykdo tie patys asmenys. Pakankamai aukštas, nors ir nuolat mažėjantis, šių nusikalstamų veikų skaičius analizuojamu laikotarpiu buvo ir Radviliškio r. (15 pav.). Likusiuose Šiaulių apskrities rajonuose šių nusikalstamų veikų skaičius svyravo neženkliai.

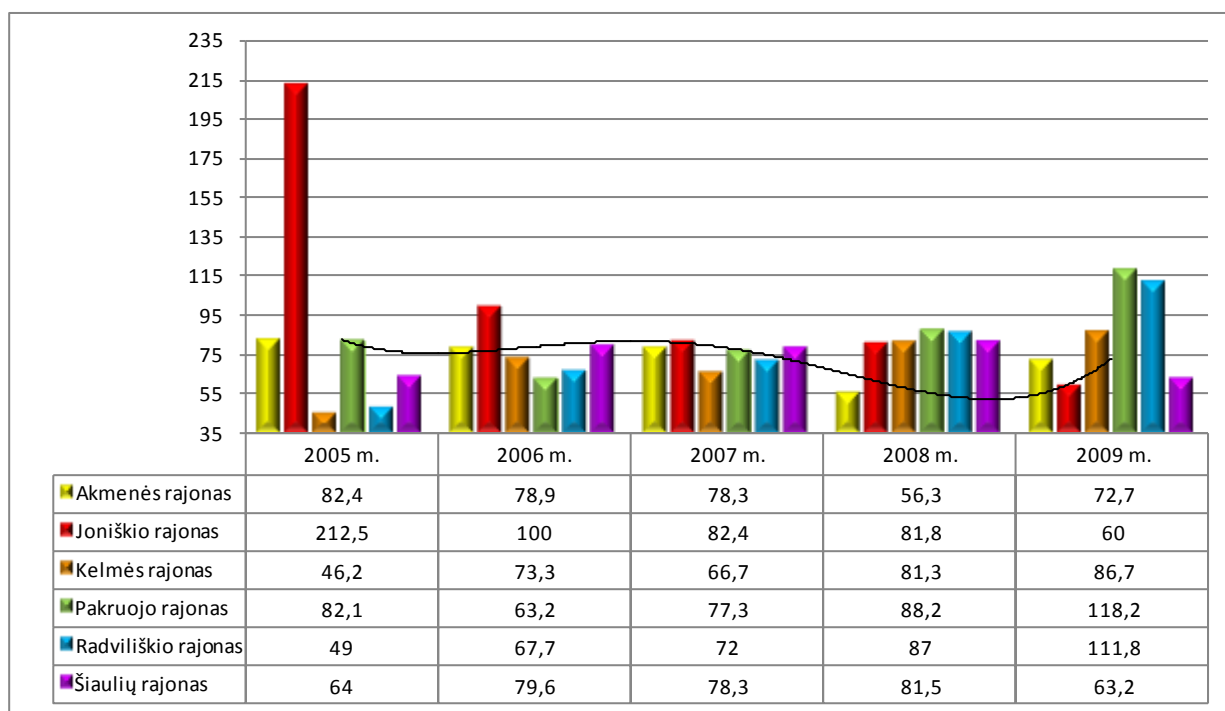
15 pav. Nusikalstamų veikų padarytų gatvėse dalis nuo visų užregistruotų veikų (proc.)

16 pav. Sunkių ir labai sunkių nusikaltimų dalis nuo visų užregistruotų nusikalstamų veikų (proc.)

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad analizuojamu laikotarpiu sunkių ir labai sunkių nusikaltimų dalis Akmenės r. buvo registruojama viena didžiausių Šiaulių apskrityje (16 pav.). Panašiai minėtų nusikaltimų buvo užregistruojama tik Šiaulių r., o 2009 m. šių nusikalstamų veikų dalis, nuo bendro nusikalstamų veikų skaičiaus, ženkliai išaugo tik Radviliškio r. Esant tokiai padėčiai teisėsaugos institucijų dėmesys turėtų būti nukreiptas į šių nusikalstamų veikų prevenciją ir užkardymą.

Sunkių ir labai sunkių nusikaltimų dalis visose Šiaulių apskrities rajonuose 2005 m. 2009 m. laikotarpiu sudarė apytiksliai 3-7 proc. Tačiau tokių nusikaltimų ištyrimo dalis visuose apskrities rajonuose išliko pakankamai aukštame lygyje. Akmenės r. sunkių ir labai sunkių nusikaltimų ištyrimas 2005 - 2007 m. laikotarpiu apytiksliai siekė 80 proc. Žemiausiais jis buvo 2008 m. – 56,3 proc., tačiau 2009 m. šis rodiklis vėl pakilo iki 72,7 proc. (17 pav.).

17 pav. Užregistruotų sunkių ir labai sunkių nusikaltimų ištyrimo dalis (proc.)

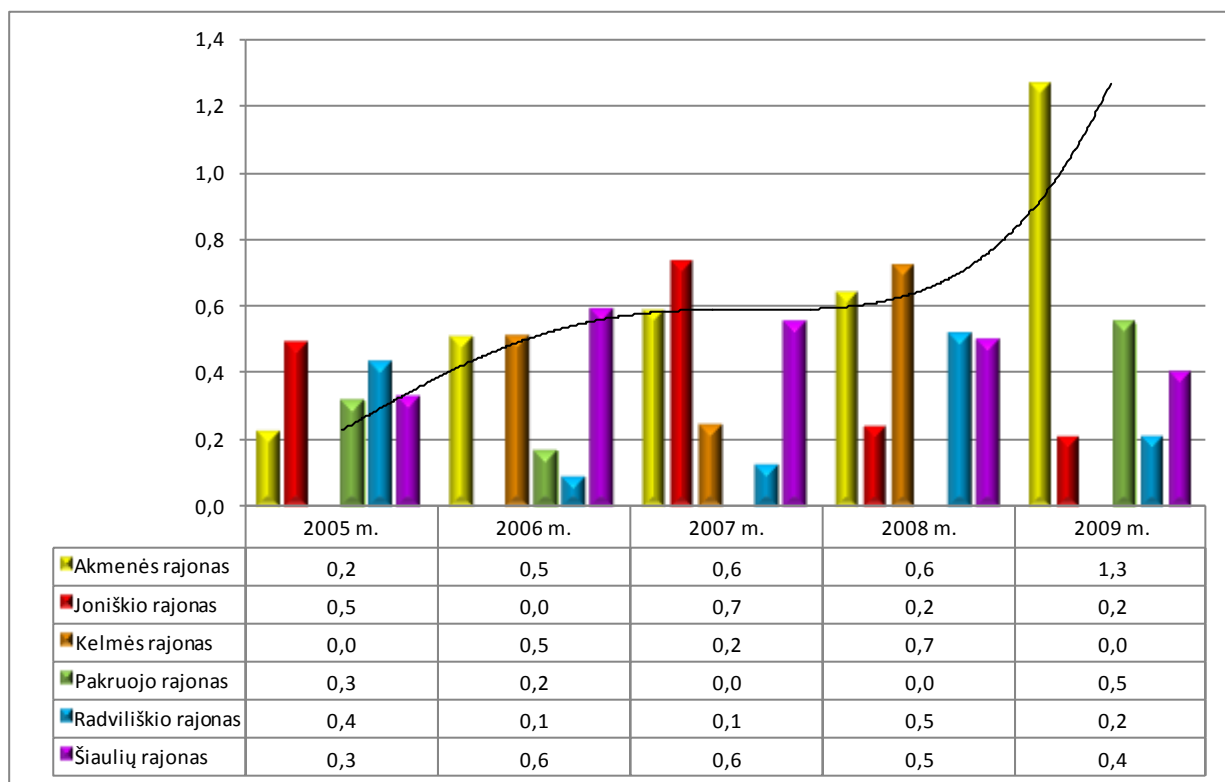
Toliau šiame poskyryje aptarsime atskiras nusikaltimų rūšis, kurios sudaro ženklia dalį bendroje nusikalstamumo statistikoje arba nusikaltimus, kurie yra aktualiausi, pagal tai į kokią įstatymo saugomą vertybę nusikalstamais veiksmais kėsinama.

Kalbant apie nužudymų skaičių matome, kad 2005 - 2009 m. laikotarpiu šis skaičius svyravo neženkliai ir atskiruose Šiaulių apskrities rajonuose buvo registruojama nuo 1 iki 10 nužudymų (4 lentelė.). Nepaisant šių nusikaltimų svarbos ir sunkumo jie sudaro labai mažą dalį ir praktiškai nedaro įtakos bendrai nusikalstamumo statistikai.

4 lentelė. Užregistruota nužudymų Šiaulių apskrčiai priklausančiuose rajonuose (abs. skaičiais)

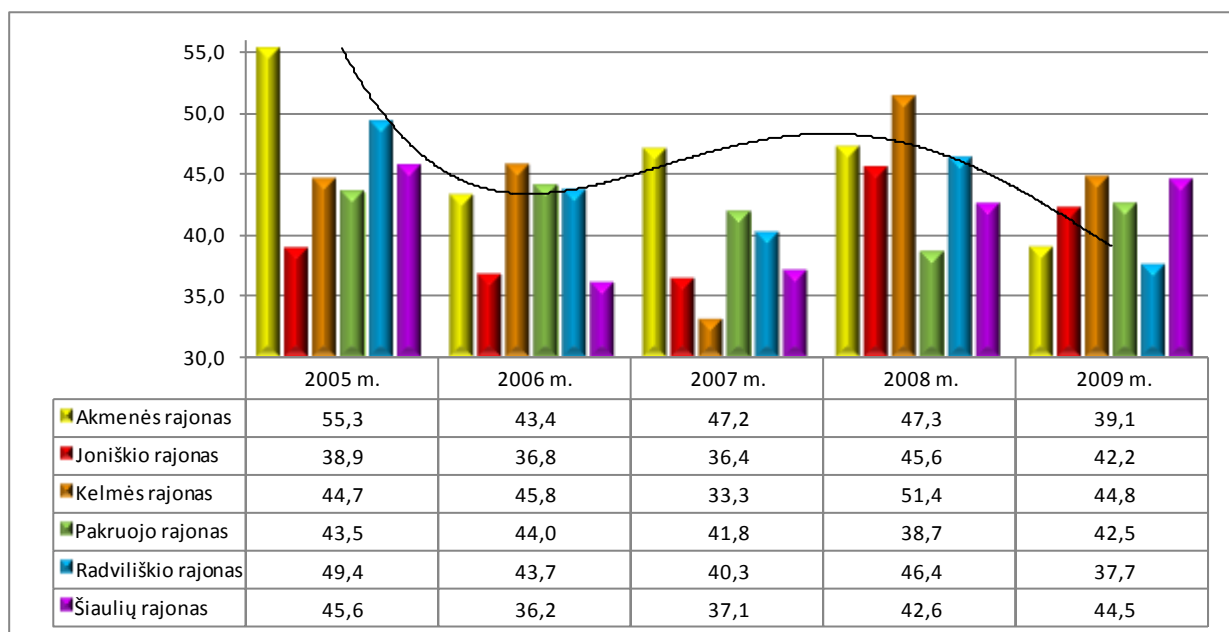
Administracinė teritorija	Nužudymų skaičius				
	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Akmenės r.	5	2	2	4	4
Joniškio r.	0	0	4	0	1
Kelmės r.	4	2	4	7	3
Pakruojo r.	3	1	3	4	3
Radviliškio r.	4	1	7	7	3
Šiaulių r.	10	4	3	4	1

Analizuojamu laikotarpiu sunkių kūno sužalojimų dalis, nuo bendro registruoto nusikaltimų skaičiaus, Akmenės r. nuolat didėjo (18 pav.). Didžiausia tokio pobūdžio nusikalstamų veikų dalis buvo užregistruota 2009 m (1,3 proc.). Kituose apskrities rajonuose šis rodiklis svyravo nuo 0 iki 0,7 proc. įvairiais metais.

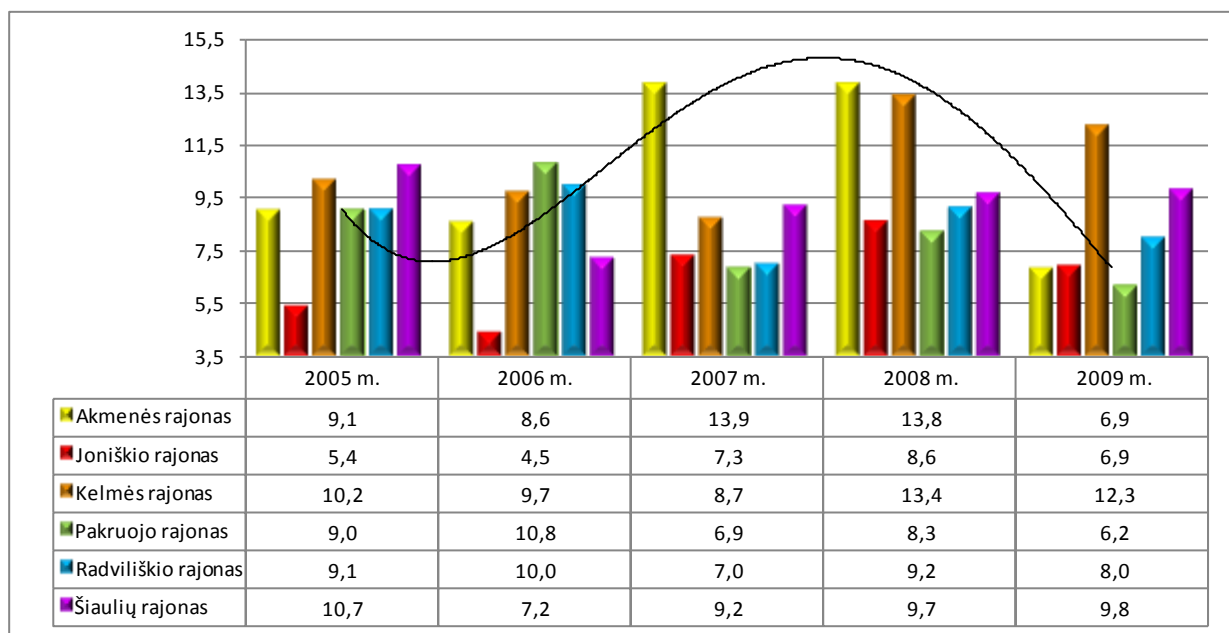
18 pav. Užregistruotų sunkių kūno sužalojimų dalis nuo bendro nusikalstamų veikų skaičiaus (proc.)

Kaip belygintume nusikalstamumo rodiklius Šiaulių apskrities mastu, matome, kad dominuoja turtinio pobūdžio nusikalstamos veikos. Tame skaičiuje didžioji dalis registruojamų nusikalstamų veikų sudaro vagystės. Vagysčių skaičius 2005 - 2009 m. laikotarpiu Akmenės r. svyravo nuo 39,1 proc. iki 55,3 proc. Šis rodiklis buvo didžiausias 2005 m., 2006 - 2008 m. laikotarpiu išliko panašiam lygyje, o 2009 m. buvo mažiausias (19 pav.).

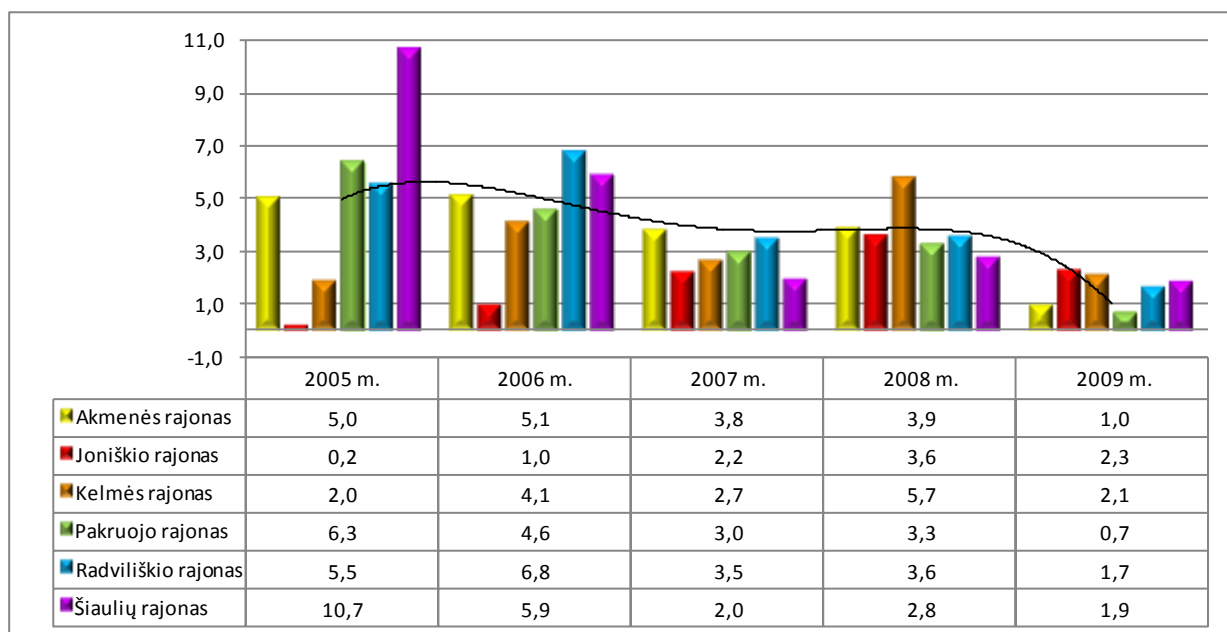
19 pav. Užregistruotų vagysčių dalis nuo bendro nusikalstamų veikų skaičiaus (proc.)

Vagysčių skaičius Akmenės r. analizuojamu laikotarpiu, lyginant su kitais apskrities rajonais, buvo vienas didžiausių.

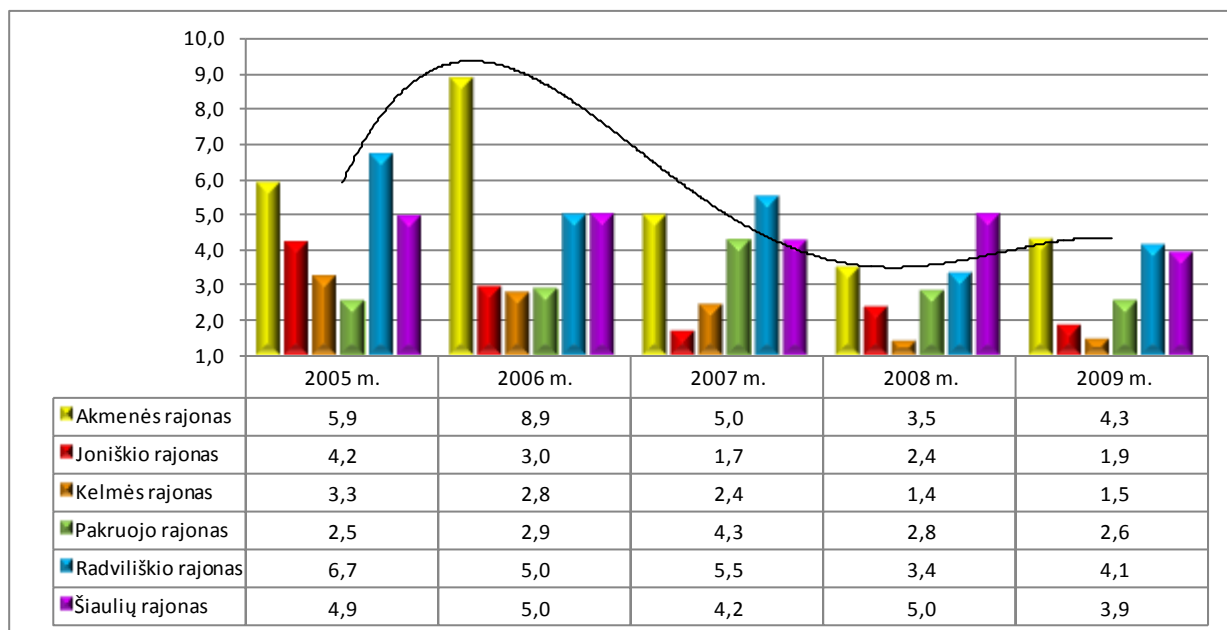
20 pav. Užregistruotų vagysčių, įsibraunant į patalpas, dalis (proc.)

Vagysčių įsibraunant į patalpas skaičius 2005 - 2008 m. laikotarpiu procentais, nuo bendro registruotų nusikalstamų veikų skaičiaus, buvo vienas didžiausių apskrityje ir pats didžiausias 2007 - 2008 m. laikotarpiu bei siekė daugiau kaip 13 proc. Tačiau 2009 m. tokių vagysčių skaičius buvo vienas mažiausių Šiaulių apskrityje (20 pav.).

21 pav. Užregistruotų automobilių vagysčių dalis nuo bendro nusikalstamų veikų skaičiaus (proc.)

Automobilių vagysčių skaičius šiuo laikotarpiu nuolat mažėjo, nuo 5 proc. iki 1 proc. Daugiausiai automobilių vagysčių buvo registruojama Šiaulių ir Radviliškio rajonuose (21 pav.). Tai galime paaiškinti tuo, kad šie rajonai yra arčiau Šiaulių apskrities centro – Šiaulių miesto. Praktika rodo, kad nusikalstamos grupės užsiimančios automobilių vagystėmis paprastai veikia didžiuosiuose miestuose ir artimiausiuose rajonuose. Akmenės r. šiuo požiūriu yra labiau nutolęs nuo Šiaulių miesto.

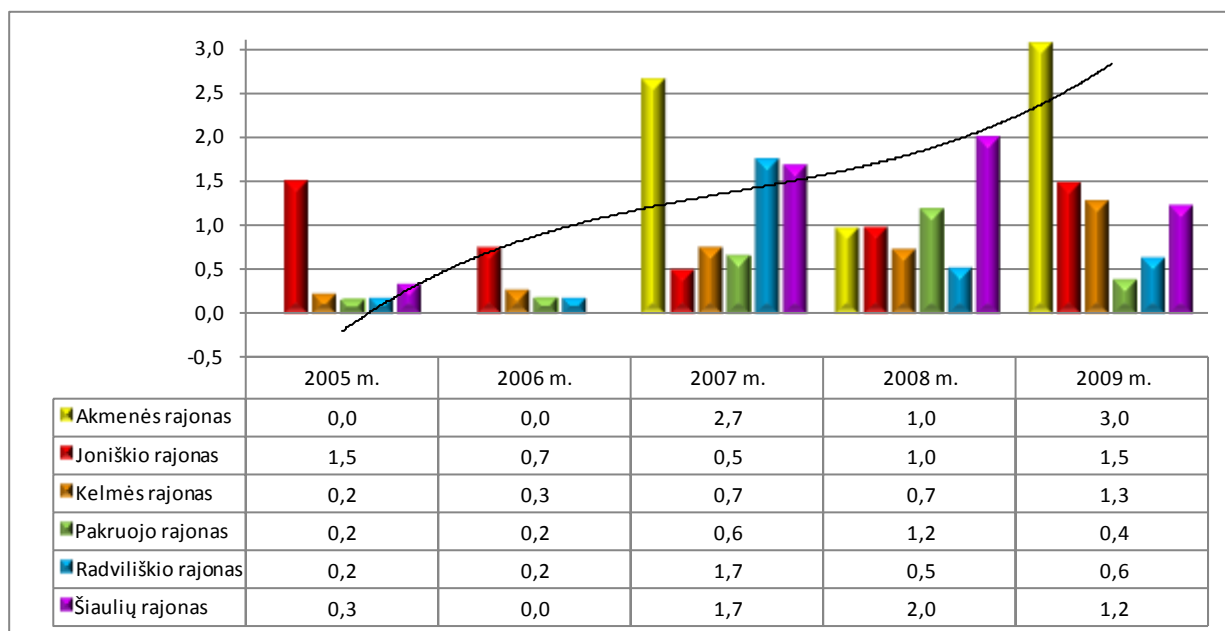

22 pav. Užregistruotų plėšimų dalis nuo bendro nusikalstamų veikų skaičiaus (proc.)

Kiti turinio pobūdžio nusikaltimai, kuriems paprastai skiriamas nemažas dėmesys, yra plėšimai. Matome, kad plėšimų skaičius analizuojamu laikotarpiu buvo vienas didžiausių, lyginant jį

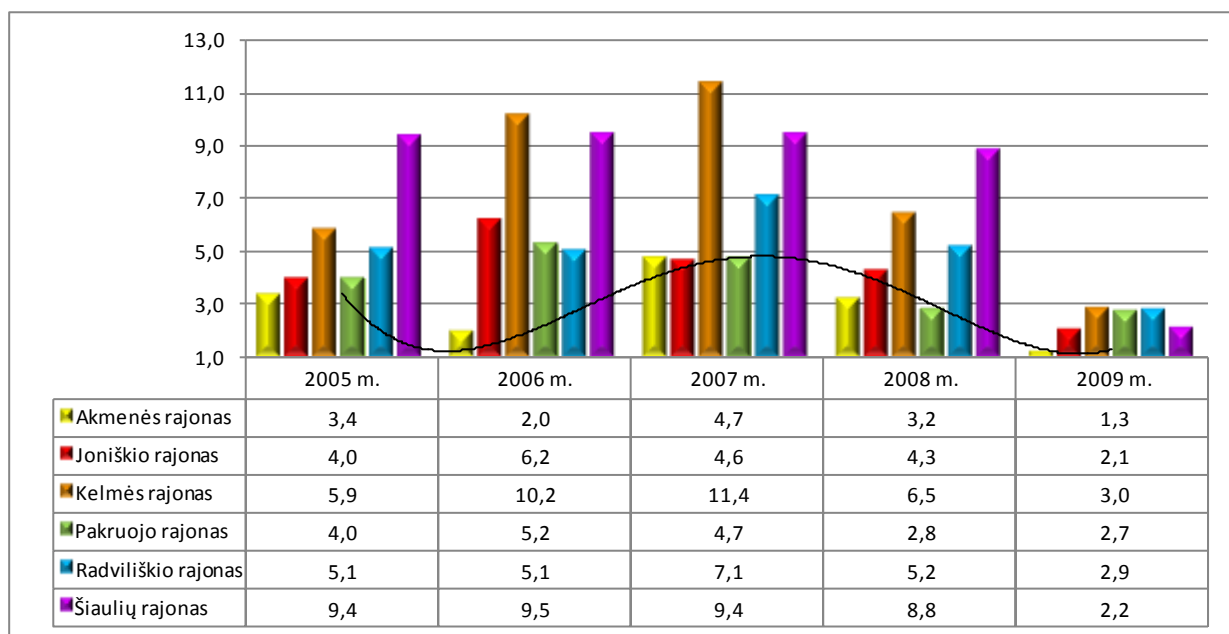
su kitais apskrities rajonais. Didžiausiais tokių nusikaltimų skaičius Akmenės r. buvo užregistruotas 2006 m. ir jis sudarė 8,9 proc., nuo bendro registruoto nusikalstamų veikų skaičiaus (22 pav.). 2008 m. šis rodiklis buvo sumažėjęs iki 3,5 proc., tačiau 2009 m. jau stebimas didėjimas iki 4,3 proc. ir šis rodiklis buvo pats didžiausias tarp Šiaulių apskrities rajonų. Todėl šio pobūdžio nusikalstamoms veikoms turi būti skiriamas ypatingas dėmesys, nes tai yra turinio pobūdžio nusikalstama veika, kurios metu panaudojamas smurtas nukentėjusiojo atžvilgiu.

Didelį dėmesį teisėsaugos institucijos taip pat skiria, nusikalstamoms veikoms, susijusios su disponavimu narkotinėmis medžiagomis. 2005 m., 2006 m. Akmenės r. tokių veikų registruota nebuvo, tačiau 2007 m. stebimas ženklus tokių nusikalstamų veikų didėjimas ir jis sudarė 2,7 proc. 2007 m. įvyko lūžis šioje srityje, nes praktiškai visuose Šiaulių apskrities rajonuose šių nusikalstamų veikų dalis, nuo bendro nusikalstamų veikų skaičiaus, buvo užregistruota didesnė (23 pav.). 2007 m. Radviliškio ir Šiaulių rajonuose užregistruota po 1,7 proc. tokių nusikalstamų veikų. 2008 m. Akmenės r. stebimas šių veikų mažėjimas, tačiau 2009 m. šis rodiklis pasiekė 3 proc. ir buvo pats didžiausias tarp Šiaulių apskričiai priklausiančių rajonų. Praktika rodo, kad dėmesys šios rūšies nusikalstamoms veikoms, jų užkardymui ir atskleidimui pastaraisiais metais Respublikoje išaugo. Tai lėmė ir didesnį skaičių užregistruotų tokių nusikalstamų veikų Akmenės r., kadangi daugeliu atveju šios veikos yra latentinės ir išaiškinamos tik teisėsaugos pastangomis.

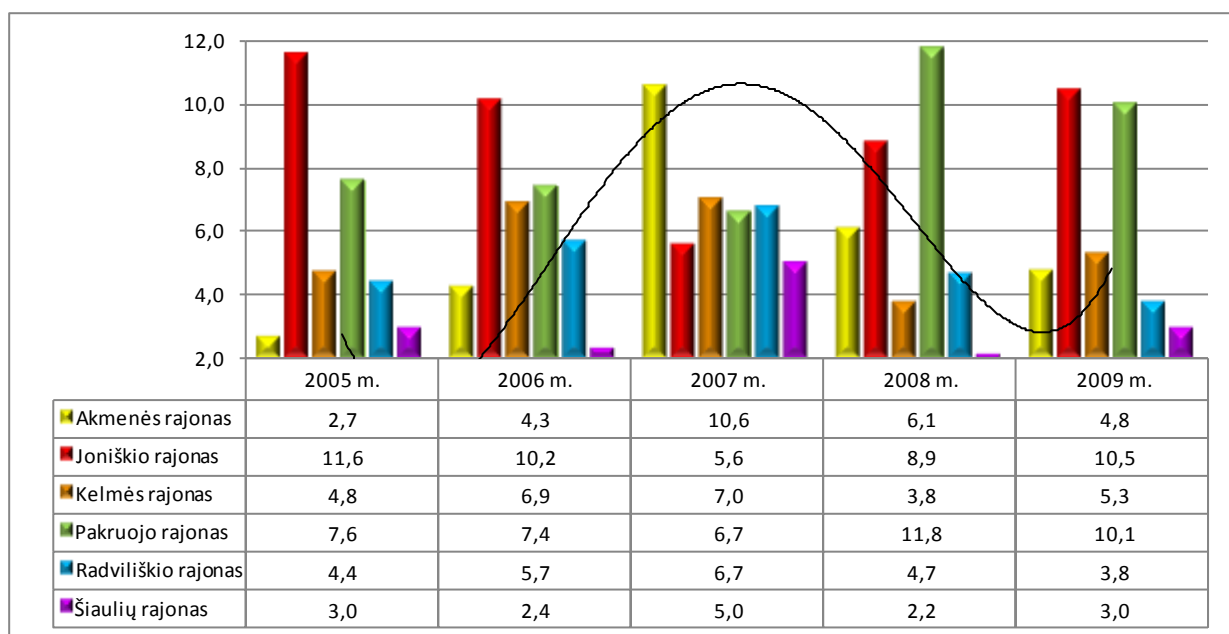
23 pav. Užregistruotų nusikaltimų, susijusių su disponavimu narkotinėmis medžiagomis, dalis (proc.)

Lietuva Europos bendrijai įsipareigojo siekti, kad eismo įvykių skaičius, kurių metu nukentėjo ar žuvo eismo dalyviai, sumažėtų 50 proc. Vertinant šiuos rezultatus Šiaulių apskrityje didžiausia dalis eismo įvykių, nuo bendro nusikalstamų veikų skaičiaus, eilę metų registruojama Kelmės ir Šiaulių rajonuose, o Akmenės r. šis rodiklis vienas mažiausių (24 pav.).

24 pav. Užregistruotų nusikalstamų veikų, susijusių su kelių eismo įvykiais, dalis (proc.)

Pateikti skaičiai rodo, kad situacija šioje srityje keičiasi gera linkme. Kadangi per Kelmės rajoną eina kelių eismo magistralė Kaunas – Klaipėda bei Respublikinės reikšmės kelias Tauragė – Šiauliai, todėl šiame rajone ir Šiaulių r. pakankamai intensyvus kelių transporto priemonių eismas, kas turi įtakos eismo įvykių skaičiui. Kadangi Akmenės r. yra labiau nutolęs nuo Šiaulių apskrities centro ir turi tik krašto ar vietinės reikšmės kelius, todėl eismo įvykių skaičius, kurių metu nukenčia eismo dalyviai, yra mažesnis. Be jokios abejonės tam įtakos turi ir įvairių institucijų (policijos, kelių priežiūros tarnybos ir kt.) darbas užtikrinant eismo saugumą.

25 pav. Užregistruotų viešosios tvarkos pažeidimų dalis nuo bendro nusikalstamų veikų skaičiaus (proc.)

Eilę metų viešosios tvarkos pažeidimų daugiausia užregistruojama Joniškio ir Pakruojo rajonuose (25 pav.). Nuo 2005 m. iki 2007 m. viešosios tvarkos pažeidimų Akmenės r. buvo registruojama vis daugiau, nuo 2,7 proc. – 2005 m. iki 10,6 proc. – 2007 m. Šis rodiklis Akmenės r. ir Šiaulių apskrityje buvo didžiausias 2007 m., o 2008 m. – 2009 m. stebimas šių nusikalstamų veikų mažėjimas.

5 lentelė. Nusikalstamos veikos dėl namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų gaminimo (abs. skaičiais)

Administracinė teritorija	Veikų skaičius				
	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Akmenės r.	12	7	2	18	27
Joniškio r.	6	5	2	3	2
Kelmės r.	11	18	15	5	11
Pakruojo r.	1	1	0	0	2
Radviliškio r.	8	4	1	6	4
Šiaulių r.	8	9	4	3	5

Darbo pradžioje jau buvo minėta, kad Akmenės r. gyventojai, prispausti sunkmečio, pragyvenimui bando prasimanyti uždarbiaudami nelegaliai, t.y. užsiimdami naminės degtinės gamyba ir prekyba. Nuo 2005 m. iki 2007 m., gerėjant Lietuvos ekonomikai, mažėjo ir nustatomų neteisėtų namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų apyvartos faktų. Tuo tarpu 2008 m., stebimas ženklus tokių atvejų didėjimas. Lyginant 2008 m. su 2007 m. nustatytų tokio pobūdžio veikų išaugo net 9 kartus ir didžiausiais šių veikų skaičius užregistruotas 2009 m. – 27 (5 lentelė.).

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad Akmenės r. išaugo sukčiavimo atvejų skaičius, kuris iki 2008 m. mažėjo, tačiau 2009 m. stebimas ženklus šių nusikalstamų veikų didėjimas (6 lentelė). Ir tam, be jokios abejonės, įtakos turėjo rajono žmonių socialinė ekonominė padėtis. 2009 m. šių nusikalstamų veikų skaičius išaugo praktiškai visuose Šiaulių apskrities rajonuose.

6 lentelė. Užregistruota sukčiavimų Šiaulių apskrityje priklausančiuose rajonuose (abs. skaičiais)

Administracinė teritorija	Sukčiavimų skaičius				
	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Akmenės r.	10	17	9	6	29
Joniškio r.	2	11	8	2	21
Kelmės r.	15	3	13	10	17
Pakruojo r.	7	8	4	4	6
Radviliškio r.	24	53	20	24	65
Šiaulių r.	7	37	14	23	24

Apibendrinant šiame skyriuje pateiktą informaciją, galima padaryti tokias išvadas:

- Registruotas nusikalstamumas Lietuvoje, Šiaulių apskrityje ir darbe analizuojamame Akmenės r. 2005 - 2007 m. laikotarpiu, gerėjant gyventojų ekonominei socialinei padėčiai, nuolat mažėjo, tačiau 2008 m. jau stebimas užregistruotų nusikalstamų veikų skaičiaus didėjimas, kuris tęsėsi ir 2009 m. Jis sietinas su 2008 m. pradžioje prasidėjusia pasauline ekonomikos krize, kuri neišvengiamai įtakojo nedarbo didėjimą Lietuvoje ir ypač Akmenės r., o tuo pačiu ir nusikalstamumą.

- Akmenės r. 2005 – 2009 m. laikotarpiu buvo registruojama nuo 5,4 iki 6,2 proc. visų nusikalstamų veikų, užregistruotų Šiaulių apskrityje ir šie rodikliai buvo patys mažiausi, lyginant juos su kitais šios apskrities rajonais. Minėtu laikotarpiu Akmenės r. užregistruotų nusikalstamų veikų padarytų viešose vietose bei gatvėse, sunkių ir labai sunkių nusikaltimų skaičius buvo vienas didžiausių arba didžiausias apskrityje. Dominavo turtinio pobūdžio nusikalstamos veikos, t.y. vagystės, plėšimai ir jų skaičius taip pat buvo vienas didžiausių Šiaulių apskrityje. Ženkliai padidėjo nustatytų nusikalstamų veikų, susijusių su disponavimu narkotinėmis medžiagomis, namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimu gamyba ir prekyba.

- Nusikalstamų veikų ištyrimo dalis Akmenės r. eilę metų yra didesnė nei bendrai šis rodiklis Šiaulių apskrityje. Šis rodiklis svyruoja nuo 54,4 iki 69,8 proc. Analogiška situacija kalbant apie užregistruotų sunkių ir labai sunkių nusikaltimų ištyrimą. Tai rodo Akmenės r. teisėsaugos institucijų efektyvų darbą tiriant ir atskleidžiant nusikalstamas veikas, nepaisant to, kad bendras nusikalstamumas ženkliai išaugo.

4. ASMENŲ PADARIUSIŲ NUSIKALSTAMAS VEIKAS AKMENĖS RAJONE CHARAKTERISTIKA

Kriminologijos moksle vartojama sąvoka „nusikaltėlio asmenybė“, kitaip sakant - tai asmens padariusio nusikalstamą veiką tam tikrų savybių derinys. Asmens, padariusio nusikalstamą veiką charakteristika (skiriamųjų ypatybių apibrėžimas, aprašymas, apibūdinimas)⁴¹ - tai nusikaltėlio apibūdinimas išskiriant tam tikrus požymius (bruožus).

Anot A. Čepo, nusikaltėlio asmenybė - tai socialinių ir socialiai reikšmingų savybių, požymių, ryšių ir santykių visuma, apibūdinanti asmenį, kaltą baudžiamojo įstatymo pažeidimu, ir kartu su kitomis sąlygomis ir aplinkybėmis daranti įtaką jo antisuomeniniam elgesiui. Tokių būdu akcentuojamos socialinės ir socialiai reikšmingos savybės.

Profesorius J. Bluvšteinas teigia, kad nusikaltusio individo asmenybės bruožai daugelio nusikalstamų veikų genezei tėra antraeilės reikšmės dalykas. Lemiamos reikšmės turi išorinės, nuolat asmenį veikiančios aplinkybės. Žmogaus elgesys nėra vien tik automatiškas reagavimas į išorines aplinkos sąlygas. Kiekvienas turi pasirinkimo galimybę tarp draudžiamo elgesio ir tai, kas yra leidžiama.⁴² Todėl nei vienas bruožas atskirai nulemia nusikalstamumo. Asmuo nusikalsta veikiamas išorinių aplinkybių ir bruožų visumos.

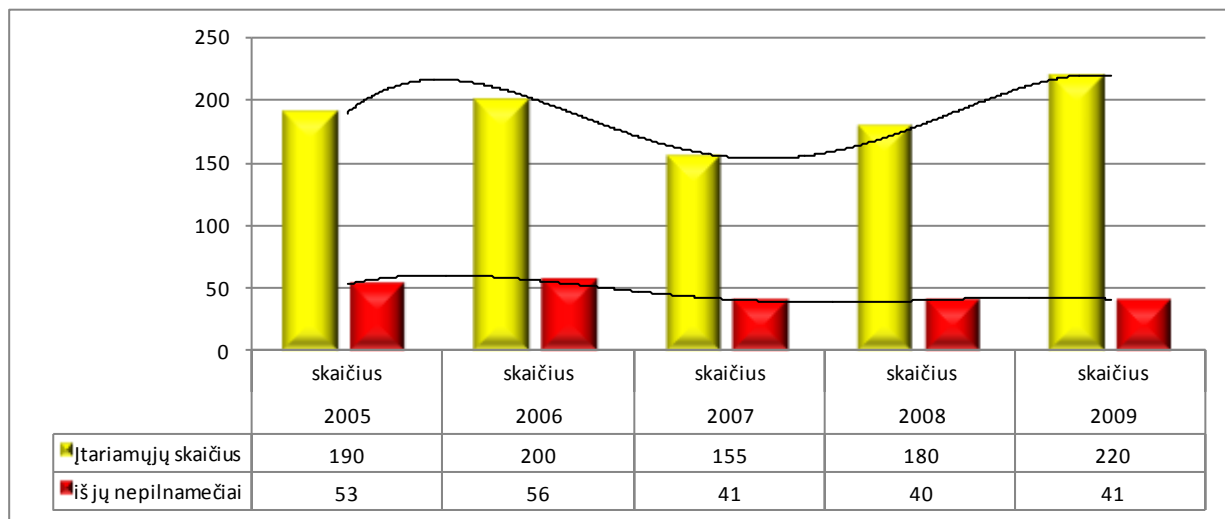
Kriminologijos literatūroje sutinkame daug nusikaltėlio asmenybės bruožų klasifikacijos variantų. Taigi, iš bruožų susideda nusikaltėlio asmenybės struktūra. O analizuojant nusikaltėlio asmenybės struktūrą, didžiausias dėmesys yra skiriamas socialiniams – demografiniams, psichologiniams bei teisiniams bruožams. Paprastai išskiriami šie socialiniai demografiniai asmenybės bruožai: lytis, amžius, gyvenamoji vieta, išsilavinimas, užimtumas ir kt. Šie bruožai atskleidžia asmenybės formavimosi sąlygas. Psichologinių bruožų sistema, tai visuma sąlygiškai stabilių individo bruožų, kurie nulemia reagavimo į aplinką formas, savęs vertinimą, tarpasmeninius santykius. Psichologinių nusikaltėlio asmenybės bruožų analizė padeda suvokti nusikalstamo elgesio mechanizmą, atskleidžia poreikius (vidinius siekius) ir motyvus bei asmenybės vertybines orientacijas (polinkis vartoti alkoholinius gėrimus, narkotines medžiagas). Teisiniai nusikaltėlio asmenybės bruožai parodo jo požiūrį į daromą nusikalstamą veiką. Dažnai pakartotinis nusikalstamos veikos padarymas rodo nusikaltėlio nepagarbą įstatymams ir bendražmogiškoms vertybėms.

Šiame skyriuje pateikta, 2005 – 2009 m. laikotarpiu, Akmenės r. nusikaltusių asmenų charakteristika atkreipiant dėmesį į esminius socialinius - demografinius, psichologinius bei teisinius bruožus.

⁴¹ Lietuvių kalbos žodynas. Internetinis puslapis: <http://www.lkj.lt/startas.htm>; prisijungimo laikas: 2010-10-05.

⁴² Kriminologija / Ats. red. J. Bluvšteinas. Vilnius: Pradai, 1994. P. 81.

Nustatytas (registruotas) įtariamųjų (kaltinamųjų) skaičius 2009 m. Akmenės r. buvo pats didžiausias lyginant su pastarųjų penkerių metų laikotarpiu. Tam įtakos turėjo didėjantis nedarbas ir nusikalstamumas. Ankstesniuose skyriuose buvo pabrėžta, kad 2009 m. nusikalstamumo lygis Akmenės r. buvo artimas 2006 m., tačiau 2009 m. bendras įtariamųjų skaičius viršijo 2006 m. lygį. Tame tarpe nepilnamečių įtariamųjų skaičius minėtu laikotarpiu praktiškai nesikeitė. (26 pav.).

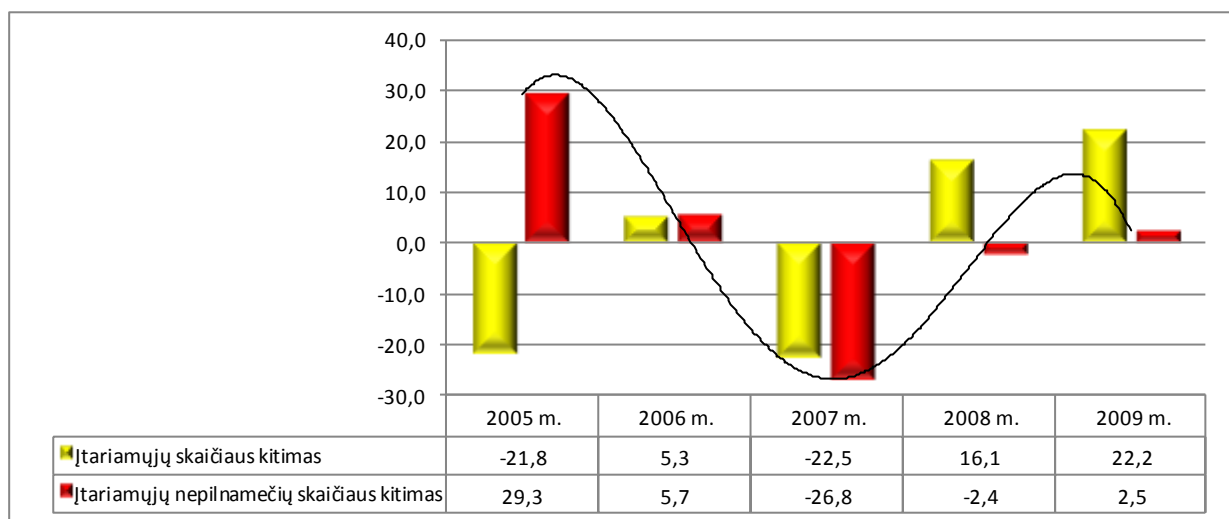
26 pav. Nustatyta įtariamų (kaltinamų) asmenų Akmenės r. ir iš jų, nepilnamečių (abs. skaičiais)

Nepilnamečiais Lietuvoje laikomi vaikai iki 18 metų.⁴³ Nepilnamečių nusikalstamumas yra sudėtinė, tačiau labai specifinė bendro nusikalstamumo dalis. Nepilnamečiai yra išskirtiniai teisės subjektai dėl jų nepilnos socialinės, psichologinės ir fiziologinės brandos.

Išanalizavus oficialius statistinius duomenis nustatyta, kad nepilnamečių įtariamųjų (kaltinamųjų) skaičius nuo bendro užregistruoto įtariamųjų skaičiaus Akmenės r. 2005 m. sudarė 16,9 proc., 2006 m. šis skaičius siekė 28 proc. Nuo 2007 iki 2009 m. procentinė dalis nepilnamečių įtariamųjų nuolat mažėjo. 2007 m. ji sudarė 26,5 proc., 2008 m. – 22,2 proc., ir atitinkamai 2009 m. – 18,6 proc. Nors nusikaltusių nepilnamečių dalis, nuo bendro nusikaltusių asmenų skaičiaus, eilę metų mažėja, tačiau iš aukščiau pateikto paveikslo matyti, kad absoliutus skaičius nepilnamečių praktiškai nesikeičia, o dalis mažėja sąskaita didėjančio bendro įtariamųjų skaičiaus.

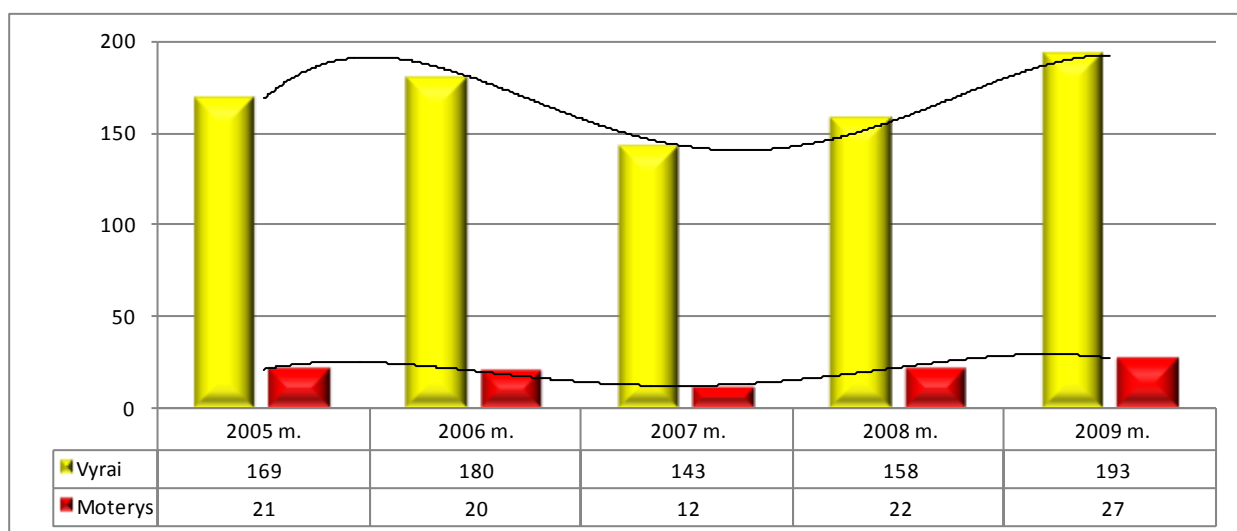
27 pav. matome įtariamųjų (kaltinamųjų) ir iš jų nepilnamečių skaičiaus kitimo tempus penkerių analizuojamų metų laikotarpiu. 2005 m., lyginant juos su 2004 m., bendras įtariamųjų skaičius Akmenės r. sumažėjo 21,8 proc., kai tuo tarpu nepilnamečių padidėjo 29,3 proc. Nuo 2005 m. iki 2007 m. šie rodikliai nuolat mažėjo. Nuo 2008 m. iki 2009 m. įtariamųjų skaičiaus didėjimo tempai, lyginant su prieš tai buvusiais metais, yra ženklūs.

⁴³ Babachinaitė G. Nepilnamečių smurtas Lietuvoje: raiška, priežastys ir prevencija//Jurisprudencija. 2002, T. 27(19). P. 109.

27 pav. Nustatytų įtariamų (kaltinamų), ir iš jų nepilnamečių, skaičiaus kitimo tempai Akmenės r. (proc.)

Absolūtus skaičiai nusikaltusių moterų Akmenės r. pastaraisiais metais išlieka panašiam lygyje. Jeigu nusikaltusių vyrų skaičius iki 2007 m. mažėjo ir nuo 2007 m. iki 2009 m. didėjo, tai moterų skaičius išliko praktiškai nepakitęs ir svyravo nuo 20 iki 30 (28 pav.).

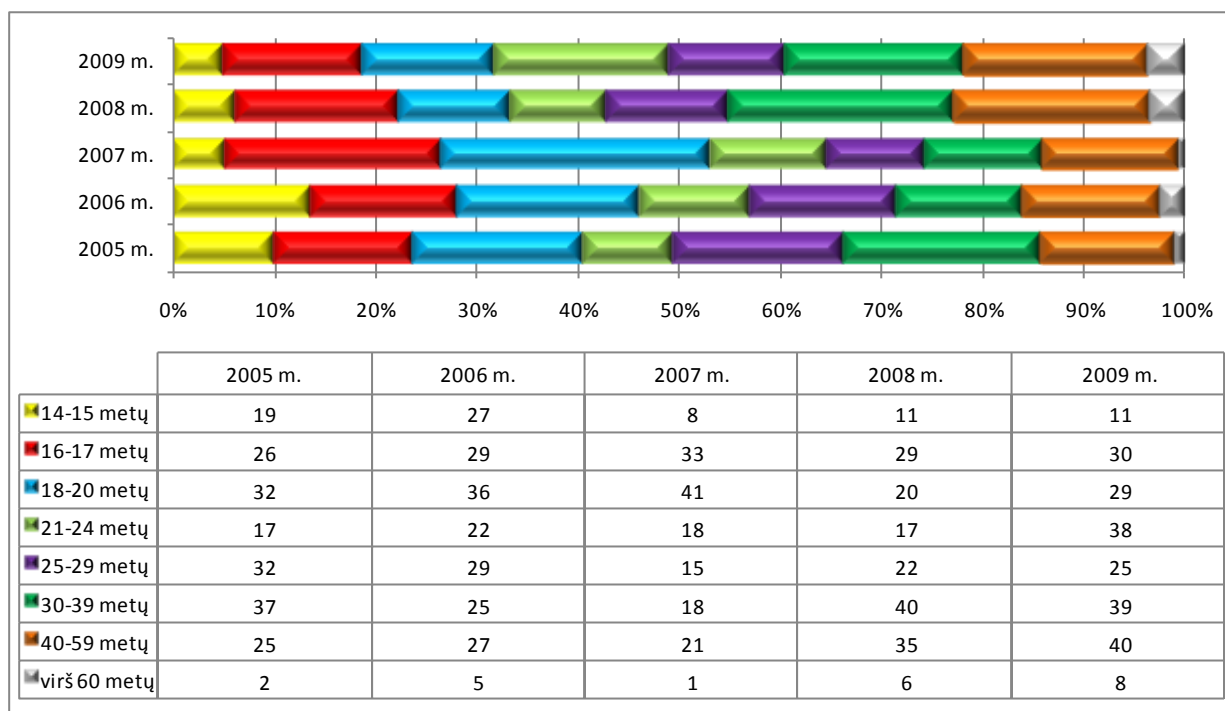
28 pav. Nustatyta įtariamų (kaltinamų) asmenų, pagal lyti Akmenės r. (abs. skaičiais)

Analizuojamu laikotarpiu nusikaltusių moterų dalis sudarė nuo 7,7 proc. 2007 m. iki 12,3 proc. 2009 m. (7 lentelė). Statistiniu požiūriu asmenų padariusių nusikalstamas veikas pasiskirstymas pagal lytį yra vienas pastoviausių rodiklių. Galima konstatuoti, kad moterys mažiau linkusios nusikalsti, nes moterų nusikalstamumui būdingas buitinis, šeimyninis pobūdis ir joms būdingi pavieniai nusikaltimai, todėl dominuoja vyrų nusikalstamumas.

7 lentelė. Nustatytų įtariamų (kaltinamų) asmenų, pagal lytį, dalis nuo bendro skaičius (proc.)

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Moterys	11,1	10	7,7	12,2	12,3
Vyrai	88,9	90	92,3	87,8	87,7

Kitas socialinis - demografinis nusikaltėlio asmenybės požymis – amžius. Jis yra vienas svarbiausių požymių, apibūdinančių nusikaltėlio asmenybę, nes keičiantis amžiui vyksta ir asmenybės pokyčiai (keičiasi charakteris, reagavimo į konfliktines situacijas būdai ir kt.).

29 pav. Nustatytų įtariamų (kaltinamųjų) asmenų Akmenės r., pagal amžiaus grupes, dalis (proc.)

Oficialioje statistikoje išskiriamos aštuonios įtariamųjų (kaltinamųjų) amžiaus grupės, pradedant nuo 14 m., kadangi nuo šio amžiaus, už tam tikrus nusikaltimus, jau atsiranda baudžiamoji atsakomybė⁴⁴. Analizuojant įtariamųjų (kaltinamųjų) pasiskirstymą pagal amžiaus grupes matome, kad mažiausią dalį įtariamųjų skaičiaus paprastai sudaro asmenys nuo 14 iki 15 m. ir virš 60 m. amžiaus. Asmenų nuo 16 iki 17 m. ir nuo 18 iki 20 m. amžiaus, 2005 – 2007 m. laikotarpiu dalis nusikaltusių asmenų tarpe nuolat didėjo. Šios dvi grupės 2005 m. sudarė 30,5 proc. visų nusikaltusių asmenų, 2006 m. – 32,5 proc., o 2007 m. jau 47,8 proc. Mėnėto amžiaus asmenys buvo kriminogeniškai aktyviausi. 2008 – 2009 m. laikotarpiu stebimas asmenų nuo 30 iki 39 ir nuo 40 iki 59 m. amžiaus dalies padidėjimas. Šios dvi amžiaus grupės 2008 m. sudarė didžiausią dalį nusikaltusių asmenų tarpe, 41,6 proc., o 2009 m. – 35,9 proc. Be to, 2009 m. padidėjo ir dalis nusikaltusių asmenų, kurių amžius nuo 21 iki 24 m. Remiantis šiais duomenimis galima teigti, kad pastaraisiais metais keičiasi Akmenės r. nusikaltėlio charakteristika amžiaus požiūriu. Nusikalstamas veikas dažniau daro vidutinio arba vyresnio amžiaus asmenys (29 pav.).

Įgytas išsilavinimas daro įtaką asmenybės socialinių nuostatų formavimuisi, suteikia galimybę gauti darbą, o aukštesnės kvalifikacijos darbuotojai paprastai gauna ir didesnę darbo

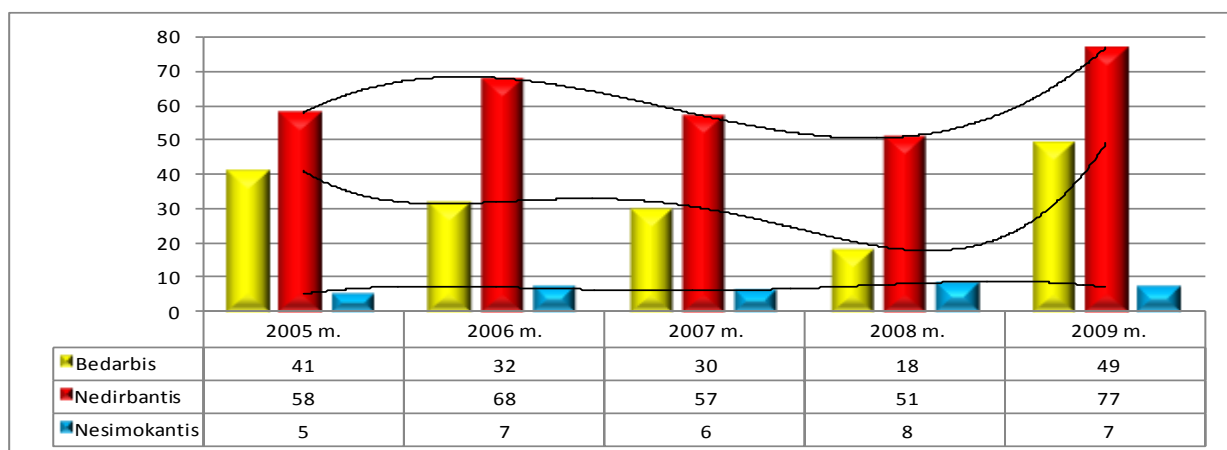
⁴⁴ Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios, 2000 10 25, Nr. 89-2741

užmokestį. Paanalizavus nusikalstamas veikas padariusių asmenų išsilavinimo dinamiką, galima padaryti išvadą, jog išsilavinimas - pakankamai stabilus, nedaug kintantis nusikaltėlio asmens bruožas.

8 lentelė. Nustatytų įtariamų (kaltinamų) asmenų dalis pagal įgytą išsilavinimą (proc.)

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Pradinis	16,8	21,0	12,9	16,1	15,5
Pagrindinis	51,1	47,0	64,5	46,7	48,6
Vidurinis	24,2	22,5	15,5	25,0	23,2
Profesinis	4,7	4,0	3,9	4,4	4,5
Aukštesnysis	2,6	3,5	1,3	5,6	5,9
Aukštasis	0,5	1,0	0,6	2,2	2,3
Neturi išsilavinimo	0,1	1,0	1,3	0,0	0,0

Konstatuotina, kad labiausiai linkę nusikalsti menką išsilavinimą turintys asmenys. Nustatyta, kad net pusė Akmenės r. nusikaltusių asmenų buvo įgiję tik pagrindinį išsilavinimą. Šis skaičius Akmenės r. analizuojamu laikotarpiu svyravo nuo 46,7 proc. iki 64,5 proc. Nemaža dalis nusikaltusių asmenų buvo įgiję tik vidurinį išsilavinimą ir ši dalis sudarė nuo 15,5 proc. 2007 m. iki 25 proc. 2008 m.. Kalbant apie asmenis įgijusius profesinį, aukštesnįjį arba aukštąjį išsilavinimą atkreiptinas dėmesys į tai, kad kuo aukštesnis išsilavinimas, tuo dalis įtariamųjų (kaltinamųjų) proc. yra mažesnė ir svyruoja nuo 0,5 iki 5,9 proc. (8 lentelė.). Didžiausias pokytis įvyko 2008 m., kai aukštesnįjį išsilavinimą turinčių įtariamųjų (kaltinamųjų) padidėjo – 330,6 proc., aukštąjį išsilavinimą turinčių – 244, proc., todėl 2008 m. pagrįstai galime vadinti radikalaus pokyčio metais ir tai sietina su darbo rinkos pokyčiais, susijusiais su pasauline ekonomikos krize.

30 pav. Nustatytų įtariamų (kaltinamų) asmenų užimtumas (abs. skaičiais)

Jau minėtu laikotarpiu Akmenės r. didžioji dalis nusikaltusių asmenų niekur nedirbo ir nesimokė (30 pav.). Asmenys, kurie nedirbo ir nebuvo registruoti Lietuvos darbo biržoje 2005 - 2009 m. laikotarpiu sudarė nuo 28,3 proc. iki 36,8 proc. Bedarbiai, oficialiai registruoti darbo biržoje, minėtu laikotarpiu sudarė nuo 10 proc. - 2008 m. iki 22,3 proc. - 2009 m. Todėl šios dvi

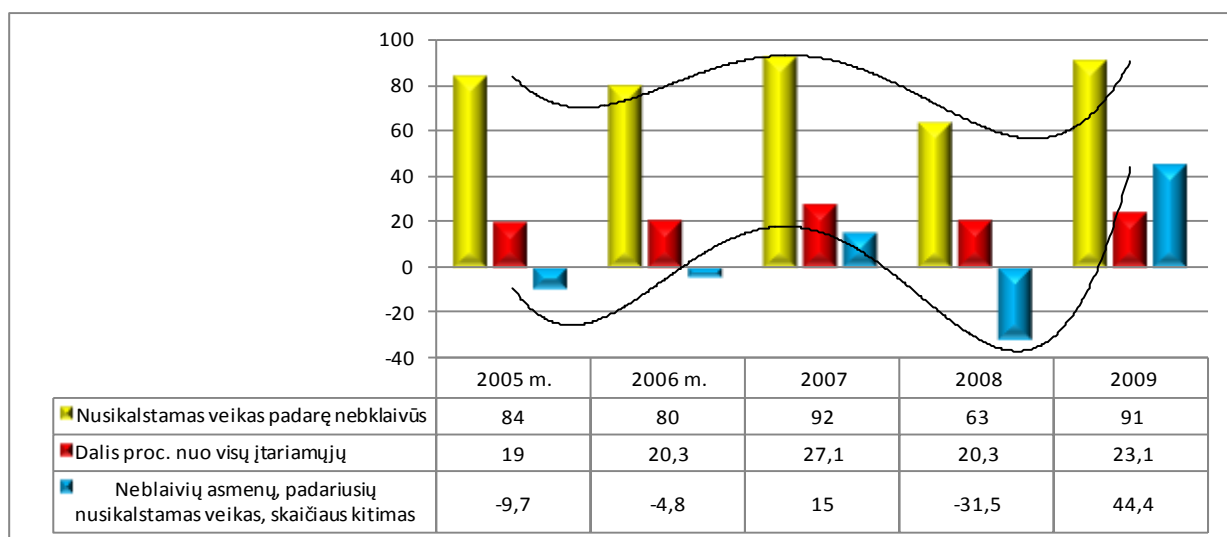
grupės asmenų sudarė didžiąją dalį analizuojamu laikotarpiu nusikaltusių asmenų (9 lentelė). Lūžis įvyko 2009 m., nes šiuos metus lyginant su 2008 m. bedarbių, registruotų darbo biržoje, įtariamųjų tarpe padidėjo 122,7 proc., nedirbančių – 23,5 proc. Viso neužimti asmenys, nusikaltusių asmenų struktūroje, 2009 m. sudarė 60,5 proc.

9 lentelė. Nustatytų įtariamų (kaltinamų) užimtumo dalis (proc.)

Užimtumas	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Bedarbis	21,6	16,0	19,4	10,0	22,3
Nedirbantis	30,5	34,0	36,8	28,3	35,0
Nesimokantis	2,6	3,5	3,9	4,4	3,2
Iš viso neužimti asmenys	54,7	53,5	60,1	42,7	60,5
Dirbantys ir besimokantys asmenys	45,3	46,5	39,9	57,3	39,5

Seniai pastebėta, kad alkoholis dažnai turi nemažos įtakos formuojantis nusikalstamų veikų motyvams bei pasirenkant nusikaltimo padarymo būdus ir priemones. Apsvaigimo būseną lemia impulsyvūs, neapgalvoti, nepamatuoti veiksmai, skatina žiaurumą.

Eilę metų asmenų skaičius, kurie padarė nusikalstamas veikas būdami neblaivūs Akmenės r. išlieka panašiam lygyje. Šių asmenų dalis svyruoja nuo 20 iki 30 proc. Vėlgi, vertinant šio požymio dinamiką, matome, kad didžiausiais pokyčiai įvyko 2009 m., kai neblaivių asmenų padarytų nusikalstamų veikų skaičius padidėjo 44,4 proc. (31 pav.).

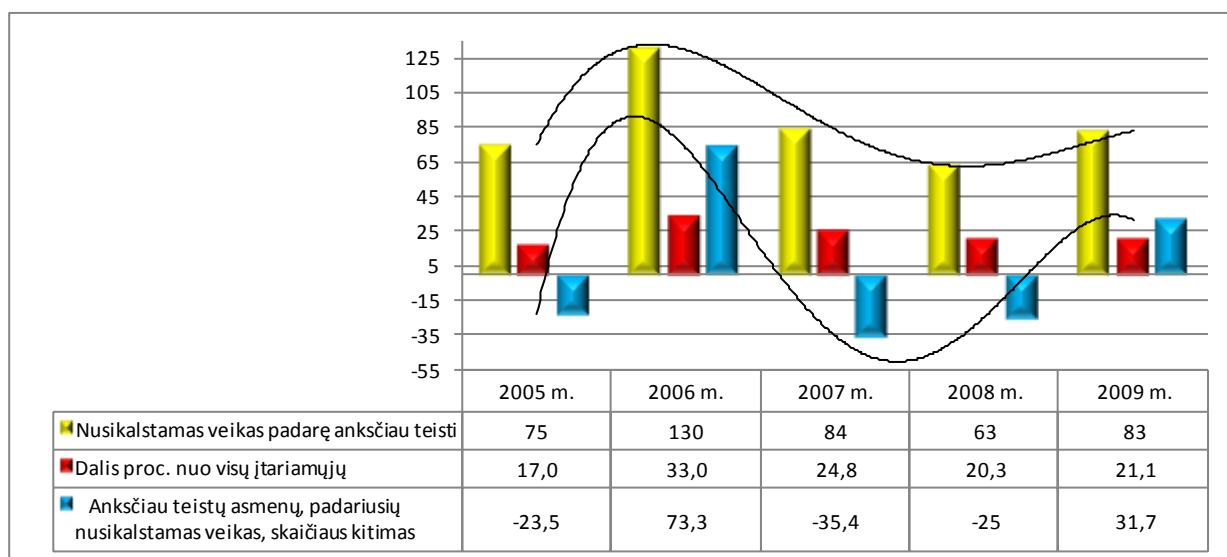

31 pav. Nustatyta neblaivių asmenų padariusių nusikalstamas veikas (abs. skaičiai ir pokytis proc.)

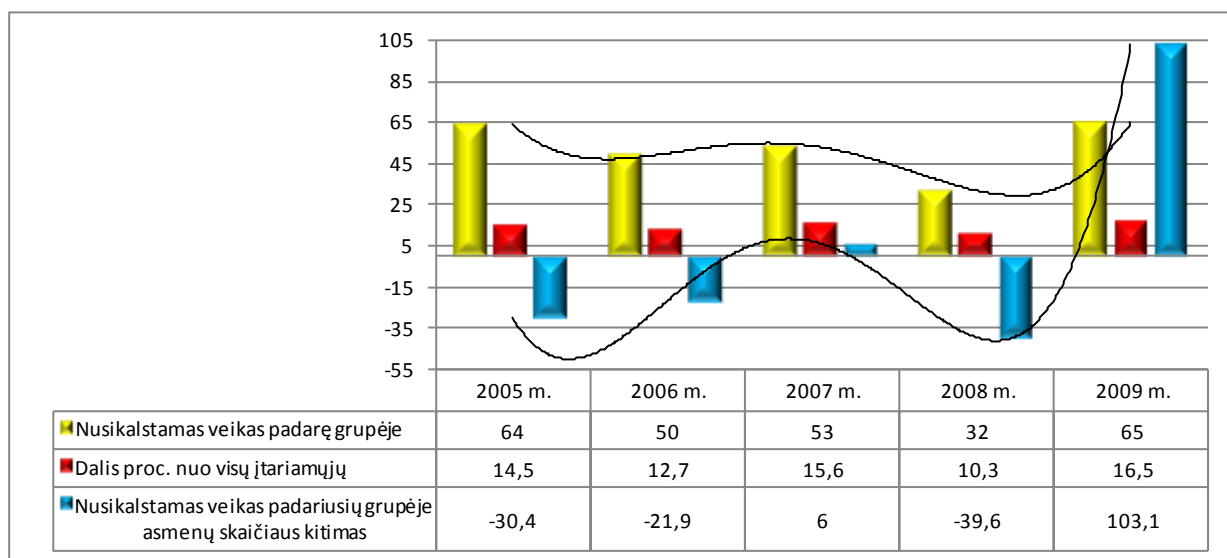
Kai asmuo nusikalsta pakartotinai, tai rodo tam tikrą asmens antisocialinę orientaciją ir liudija, kad bausmės poveikis po pirmos nusikalstamos veikos padarymo buvo nepakankamas ir tai nepadarė įtakos asmens pažiūroms. Kriminologijoje ši situacija vadinama recidyvu, kai

nusikaltimai daromi asmenų, kurie anksčiau jau buvo nusikalte. Manoma, kad recidyvistų padaryti nusikaltimai yra pavojingesni⁴⁵.

Didžiausiais tokių asmenų skaičius užregistruotas 2006 m., o nuo 2007 m. iki 2008 m. šis skaičius mažėjo. Vertinant dinamiką pastebima, kad 2009 m. asmenų padariusiu pakartotinai nusikalstamas veikas skaičius padidėjo 31,7 proc. ir sudarė 21,1 proc. nuo bendro įtariamųjų skaičiaus (32 pav.).

32 pav. Nustatyta anksčiau teistų asmenų padariusių nusikalstamas veikas (abs. skaičiai ir pokytis proc.)

33 pav. Nustatyta asmenų, nusikalstamas veikas padariusių grupėje (abs. skaičiai ir pokytis proc.)

Dar vienas Akmenės r. nusikaltėlio charakteristikos požymis, tai skaičius asmenų nusikaltusių grupėje. Nuo 2005 m. iki 2008 m. šių asmenų dalis sudarė nuo 10 iki 15 proc. 2008

⁴⁵ Babachinaitė G., Jurgelaitienė G., Justickis V. ir kt. Nusikalstamumas Lietuvoje ir jo prognozė iki 2015 m. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008. P. 257.

m. užregistruotas 39,6 proc. mažėjimas, lyginant su 2007 m., o jau 2009 m. 103,1 proc. šuolis (33 pav.). Šių asmenų skaičius 2009 m. padidėjo dvigubai, lyginant su 2008 m. Čia situacija panaši, kaip ir su asmenimis, kurie padarė nusikalstamas veikas būdami neblaivūs. Todėl tik dinamikos tempai parodo tikrąją situaciją, nes šių asmenų dalis, sąskaita padidėjusio bendro nusikaltusių asmenų skaičiaus, keitėsi ne taip ryškiai.

Apibendrinant šiame skyriuje pateiktus statistinius duomenis ir aptartus Akmenės r. nusikaltėlio esminius charakteristikos bruožus, galime padaryti tokias išvadas:

- Nusikalstamas veikas pastaraisiais metais Akmenės r. dažniausiai daro vyrai, nuo 21 iki 24 ir nuo 30 iki 59 m. amžiaus, paprastai neturintys jokio užimtumo (bedarbiai ir niekur nedirbantys), turintys pagrindinį ar nebaigtą vidurinį išsilavinimą, neretai anksčiau teisti ir dažnu atveju nusikalstamos veikos padarymo metu – neblaivūs.

- Atsižvelgiant į nustatytus pagrindinius socialinius – demografinius, psichologinius ir teisinius Akmenės r. nusikaltėlio charakteristikos bruožus, akivaizdu, kad Akmenės r. teisėsaugos ir kitų suinteresuotų institucijų dėmesys turėtų būti atkreiptas ir į ryškiai didėjantį skaičių asmenų, kurie padarė nusikalstamas veikas būdami neblaivūs, anksčiau teisti bei veikdami grupėje. Todėl prevencinis darbas turėtų būti orientuotas šiomis kryptimis.

5. NUSIKALSTAMUMO PREVENCIJA AKMENĖS RAJONE

Nusikalstamumas yra vienas iš visuomenės ligos simptomų – valstybės socialinės - ekonominės bei kultūrinės - dvasinės negalios išraiška, teigiamų kriminogeninės situacijos poslinkių galima tikėtis tik pasiekus pažangos šiose srityse. Todėl valstybė turi koordinuotai vykdyti socialinės - ekonominės ir teisinės politikos kryptis, orientuotas į nusikalstamumo prevencijos ir kontrolės uždavinių įgyvendinimą⁴⁶.

Nusikaltimų prevencija – poveikio nusikalstamumui priemonė, kuria siekiama užkirsti kelią nusikaltimams, nustatant ir pašalinant bendrąsias nusikaltimų priežastis bei sąlygas, taip pat individualiai veikiant asmenis, kurie linkę daryti nusikaltimus ar ateityje gali tapti nusikaltėliais arba nusikaltimų aukomis. Nusikaltimų kontrolė valstybės mastu suprantama kaip poveikio nusikalstamumui priemonė, kuria siekiama mažinti nusikalstamumą ir neleisti viršyti socialiai priimtino lygmens aktyviais teisėsaugos institucijų veiksmais ir teisinio baudžiamojo poveikio priemonėmis, taip pat aktyviomis administracinėmis, ekonominėmis, socialinėmis, kitokio pobūdžio priemonėmis. Nusikaltimų prevencija ir kontrolė yra viena kitą papildančių poveikio nusikalstamumui priemonės ir kartu sudaro visą apimančią būdų, metodų, priemonių kompleksą, kurio tikslas – daryti griaujamąjį poveikį nusikalstamumui, todėl dažniausiai vartojamos kartu⁴⁷.

Anot dr. R. Uscilos nusikaltimų prevencija - tai individų, jų grupių, visuomeninių asociacijų, bendruomenės ar savivaldos, visos visuomenės ar valstybės veikla, pasireiškianti nusikalstamumą sukeliančių veiksnių šalinimu, papildomų neutralizatorių jiems sukūrimu, poveikiu konkreitiems asmenims ar asmenų grupėms, socialinėms ar valstybinėms institucijoms, siekiant teigiamų socialinių pokyčių ar tokių asmenų ir institucijų elgesio pasikeitimų, kurie sumažintų nusikalstamumą ar kitaip pozityviai jį veiktų⁴⁸.

Nusikaltimų prevencija kriminologine prasme yra visų valstybinių ir privačių pastangų, kuriomis siekiama užkirsti kelią nusikaltimams, visuma⁴⁹.

Taigi būtina suprasti, kad prevencija visada yra iki nusikalstamos veikos padarymo. Prevencija apima ir nusikaltimų žalos minimizavimą, sušvelninimą, asmens įtraukimą į darbinę veiklą ir pan., kai tokie veiksmai yra atliekami iki nusikaltimo padarymo. Jei kažkokios tegul ir analogiškos priemonės naudojamos po nusikaltimo padarymo, tada šio nusikaltimo atžvilgiu tai yra bausmė, žalos atlyginimas, kompensacija, resocializacija, rehabilitacija ar dar kas nors⁵⁰.

⁴⁶ Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. kovo 20 d. nutarimas „Dėl nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos patvirtinimo“. //Valstybės žinios. 2003, Nr. 32-1318.

⁴⁷ Ten pat.

⁴⁸ Internetinis puslapis: <http://www.vrm.lt/index.php?id=1044> ; prisijungimo laikas: 2010-12-15.

⁴⁹ Кузнецова Н. Ф. Проблемы криминологической детерминации. Под ред. В. Н. Кудрявцева. — М.: Изд-во Моск. ун-та, 1984, 200 с.

⁵⁰ Ten pat.

Kriminologijos moksle paprastai nusikaltimų prevencija dar skirstoma į bendrąją bei individualiąją. Bendroji – nukreipta į nusikalstamumą skatinančių veiksnių šalinimą ar neutralizavimą, o individualioji – tiesiogiai į konkretų asmenį ar asmenų grupę, siekiant juos paveikti taip, kad nedarytų nusikaltimų.

Be to, nusikaltimų prevencija yra skirstoma ir pagal daromo poveikio momentą (laiką). Išskiriamos dvi kraštutinės nusikaltimų prevencijos rūšys: ankstyvoji – prekriminalinė (iki nusikaltimo), dažniausiai suprantama, kaip taikoma jauno amžiaus asmenims, besiformuojančioms, potencialiai kriminogeniškai grėšmingoms sąlygoms. Vėlyvoji – postkriminalinė (po nusikaltimo), ja labiausiai siekiama užkardyti galimą recidyvą, tiek asmens (nusikaltusiems, nukentėjusiems). Jos esmė - nusikaltimas neturi būti padarytas vėl tokiom pat sąlygom ar anksčiau jau nusikaltusio asmens.

Kriminologiniai tyrimai rodo, kad efektyviausias poveikis nusikalstamumui yra nusikalstamumo priežasčių ankstyvoji prevencija, kai veikiamas ne žmogus (nesvarbu, vaikas ar suaugusysis), o tiesiogiai priežastys, kurios nuosekliai keletą metų (kartais ir visą žmogaus socialinės brandos laikotarpį, t. y. iki maždaug 30 m. amžiaus) formuoja antisocialinį, nusikalstamą asmenybės kryptingumą ir kartu tikimybę padaryti nusikaltimą⁵¹.

Anot S. Inšakovo poveikio nusikalstamumui sėkmės pagrindiniai principai yra sistemiškumo (kompleksinis įvairių metodų taikymas); adekvataus aprūpinimo (materialiniai, ideologiniai (politiniai), personalo, informaciniai, moksliniai ir kt. ištekliai); plėtojimo (nuolatinis poveikio sistemos keitimas atitinkamai pagal socialinius ir nusikalstamumo pokyčius); visų visuomenės narių dalyvavimo; humanizmo.

Šiuo metu pasaulyje labai paplitęs savivaldos, vietos bendruomenių, verslo struktūrų ir individų veiklos, jų bendradarbiavimo reikšmės akcentavimas nusikaltimų prevencijai. Kuriant nusikaltimų prevencijos ir kontrolės teisinį pagrindą, Lietuvoje priimta daug įstatymų, susijusių su įvairių nusikaltimų prevencijos ir kontrolės klausimų reguliavimu, tačiau pirmasis kompleksinis norminis teisės aktas nusikalstamumo prevencijos ir kontrolės srityje buvo priimtas 2003 m., tai „Nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programa“⁵². Programa buvo parengta atsižvelgiant į tarptautinius teisės aktus ir derinant jų nuostatas, kriminologijos mokslu pagrįstus nusikalstamumo mažinimo būdus, teigiamą atskirų užsienio valstybių (Australijos, Kanados, Suomijos, Švedijos ir kitų) praktiką nacionalinių nusikaltimų prevencijos ir kontrolės iniciatyvų srityje, nusikalstamumo, jo prevencijos ir kontrolės būklės Lietuvoje analizę. Šios programos pagrindu ir remiantis jos vykdymo rezultatais, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija

⁵¹ Babachinaitė G., Kuklianskis S. Teorinės nusikalstamumo prevencijos problemos // Jurisprudencija: mokslo darbai, 2003, t. 42 (34), p. 101-108.

⁵² Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. kovo 20 d. nutarimas „Dėl nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos patvirtinimo“. //Valstybės žinios. 2003, Nr. 32-1318.

rengia priemonių įgyvendinimo planus trijų metų laikotarpiui, kuriuos nutarimu tvirtina Lietuvos Respublikos Vyriausybė.

Programos pagrindinėse nuostatose teigiama, kad nors nusikalstamumo lygis Lietuvoje ir nekelia grėsmės valstybės stabilumui, tačiau šis reiškinys yra socialiai nepriimtinas, taip pat mažina gyventojų saugumą bei neigiamai veikia visuomeninį gyvenimą, tad valstybė, siekdama įgyvendinti konstitucinių žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimą, vykdo nusikaltimų kontrolę ir prevenciją, kurios pagrindinis uždavinys yra stabilizuoti ir mažinti kriminogeninių procesų plitimą bei efektyvus atsakomybės neišvengiamumo principo įgyvendinimas. Pabrėžta, kad nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos sėkmė priklauso nuo teisėsaugos, savivaldybių, viešojo administravimo institucijų, visuomeninių organizacijų, bendruomenės ir individualių asmenų aktyvaus ir tarpusavyje koordinuoto dalyvavimo šioje programoje.

Pasaulio praktika rodo, kad nusikaltimų prevencija ir kontrolė gali būti sėkminga, jeigu joje aktyviai dalyvauja visi socialiniai subjektai – teisėsaugos, kitos viešojo administravimo, savivaldybių institucijos, verslo bendruomenė, visuomeninės organizacijos ir individualūs asmenys ir ši veikla turi būti koordinuota.

Šiuo metu Lietuvoje stinga inovacinių, progresyvių, originalių prevencinių priemonių. Rengiamos ir įgyvendinamos tikslinės programos, skirtos tik tam tikros rūšies nusikaltimų prevencijai ir kontrolei stiprinti ar atskiriems nusikaltimų kontrolės klausimams spręsti. Tačiau nusikaltimų prevencijos ir kontrolės organizavimas dar nėra pakankamai nuoseklus ir sistemiškas, neatitinka nusikaltimų prevencijos bei kontrolės principų. Pagrindinės to priežastys tikslinių programų vykdytojų interesai ir tikslai labiau orientuojami į planuotų priemonių įvykdymą nei į nuolatinę veiklą nusikaltimų prevencijos ir kontrolės srityje. Šių programų įgyvendinimas ir finansavimas baigiasi jose nustatytu terminu, nors nusikaltimų prevencijos ir kontrolės organizavimo poreikis yra nuolatinis. Dažnai priemonėms įgyvendinti ar naujoms priemonėms kurti neskiriama pakankamai lėšų. Netaikomi programų efektyvumo vertinimo kriterijai, todėl dažnai sunku pasakyti, ar programos ir atskiros priemonės pasiekia tikslą. Dauguma vykdomų programų yra pernelyg centralizuotos, todėl jos mažiau orientuotos į regioninį ir lokalinį lygius, žmogaus saugumo užtikrinimo artimiausius interesus ir poreikius. Programų vykdymo subjektas ir objektas dažnai yra ta pati institucija. Be to, nepakankamas teisėsaugos institucijų ir kitų valstybės įstaigų bendradarbiavimas įgyvendinant programas.

Remiantis Teisinės sistemos reformos metmenimis⁵³ nuolat didinamas savivaldybių institucijų vaidmuo gerinant nusikaltimų prevencijos būklę. Savivaldybės, atlikdamos Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo nustatytas funkcijas privalo rengti ir įgyvendinti

⁵³ Lietuvos Respublikos Seimo 1998 m. birželio 25 d. nutarimas “Dėl teisinės sistemos reformos metmenų ir jų įgyvendinimo” //Valstybės žinios.1998, Nr. 61-1736.

nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programas savo teritorijose⁵⁴. Jos turėtų aktyvinti bendradarbiavimą su teritoriniais policijos komisariatais, sveikatos apsaugos, kultūros, švietimo įstaigomis, visuomeninėmis organizacijomis bei gyventojais. Remiantis kitų šalių patirtimi, gali būti sudaromos socialinės partnerystės koalicinės sutartys, kurių šalimis būtų savivaldybių institucijos, policija, piliečiai, socialiniai darbuotojai bei visuomeninės organizacijos, dirbantys su tam tikromis grupėmis (alkoholikais, narkomanais, prostitutėmis, teistais asmenimis, benamiais, valkatomis ir panašiai), verslo atstovai. Šiuolaikinei nusikalstamumo prevencijos problemos sprendimo versijai, vyraujančiai visuomenėje, būdingas požiūris, kad nusikalstamumo prevencija yra pirmiausia teisėsaugos institucijų pareiga. Taip pat manoma, kad tik teisėsaugos institucijų veiksmingas ir tinkamai organizuotas darbas iš esmės užtikrina nusikalstamumo prevencijos sėkmę šalyje. Ši nuomonė, nors ir plačiai paplitusi bei žiniasklaidos eskaluojama, kriminologiniu požiūriu atrodo klaidinga⁵⁵. Todėl policija šioje veikloje neturi dominuoti ir vykdyti jai nebūdingų socialinių pedagogų, socialinių darbuotojų ir panašių funkcijų.

Iš pastarųjų metų Akmenės r. savivaldybės veiklos ataskaitų analizės matyti, kad nusikalstamumo prevencijai nebuvo skirtas tinkamas dėmesys ir ši veikla nebuvo organizuota⁵⁶. Vietos savivaldos įstatymo nuostatos („nusikaltimų kontrolės ir prevencijos vietinių programų kūrimas ir įgyvendinimas pasitelkiant savivaldybių teritoriją aptarnaujančias policijos įstaigas bei įtraukiant į šią veiklą visuomenines organizacijas ir gyventojus“) neįgyvendinamos. Tai gali būti paaiškinama tuo, kad ši institucija neturi tokios veiklos organizavimo pagrindų. Nėra nustatyti už šią veiklą atsakingi subjektai ir finansavimas. Dažnai nusikaltimų prevencijos ir kontrolės klausimai Akmenės r. adresuojami tik policijai, nors jos galimybės vaikų ir šeimų švietimo, socialinės, sveikatos apsaugos ir resocializacijos, nedarbo mažinimo ir panašiose srityse (šalinant nusikaltimų priežastis ir sąlygas) yra ribotos. Pažymėtina ir tai, kad nusikaltimų prevencijos ir kontrolės įgyvendinimas regioniniu, savivaldybių lygiu detaliau nereglamentuotas, savivaldybės nėra įpareigosotos atsiskaityti už darbą šioje srityje. Todėl kriminologiškai ir apskritai socialiai nepagrįsta užkrauti visą atsakomybę už nusikalstamumo prevencijos kokybę ir šios prevencijos mastą policijai ar kitoms teisėsaugos institucijoms⁵⁷.

Remiantis Šiaulių apskrities vyriausiojo policijos komisariato Akmenės r. policijos komisariato duomenimis 2005 – 2009 m. laikotarpiu, Akmenės r. buvo vykdomos tik trys ilgalaikės, tęstinės nusikalstamumo prevencijos programos: „Būk saugus su mobiliu“ (programa skirta vienkiemiuose ir atokiose rajono sodybose gyvenančių žmonių saugumui užtikrinti,

⁵⁴ Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas//Valstybės žinios. 1994, Nr. 55-1049.

⁵⁵ Ten pat.

⁵⁶ Internetinis puslapis: <http://www.akmene.lt/index.php?cid=4884>; prisijungimo laikas: 2010-11-22

⁵⁷ Babachinaitė G., Kuklianskis S. Teorinės nusikalstamumo prevencijos problemos // Jurisprudencija: mokslo darbai, 2003, t. 42 (34), p. 101-108.

įrengiant savivaldybės ir policijos lėšomis „vieno mygtuko“ įrenginius, skirtus operatyviai išsikviesti pagalbą); „Jaunieji policijos rėmėjai“, „Vasara Virvytėje“, kurių tikslai – ugdyti vaikų tinkamo elgesio normas, atsakomybės visuomenei jausmą, pilietinį sąmoningumą, teisinę savimoneę ir pan. Paminėtina Vidaus reikalų ministerijos iniciatyva organizuota prevencinė priemonė, siekiant mažinti narkotikų vartojimą. Šios programos pagrindu parengtas vaikų užimtumo planas „Nebūk madingas - būk sveikas ir valingas“, kurio tikslas įtraukti kuo daugiau mokinių, priklausančių rizikos grupėms, į neformalią veiklą. Paminėtina 2007 m. Akmenės r. savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos skyriaus parengta programa „Mokykimės būti kartu“, kurioje dalyvavo 20 rizikos grupės vaikų iš nepilnų, nedarnių šeimų, kuriems buvo organizuojami susitikimai su psichologu, psichiatru, pedagoginį darbą dirbančiais specialistais. Kasmet rengiamas bendrojo lavinimo mokyklų mokinių teisinių žinių konkursas „Temidė“, kuriuo skatinama ugdyti mokinių teisinį sąmoningumą, supratimą apie teisinę sistemą, vykdyti tarp mokinių ankstyvąją teisės pažeidimų, narkomanijos, smurto prevenciją ir kt.

Taip pat, Akmenės r. policijos komisariato duomenimis, 2005 m. organizuotos 6, 2006 m. – 7, 2007 m. – 6, 2008 m. - 4 ir 2009 m. – 15 įvairių policinių tikslinių priemonių nusikalstamumo užkardymo ir prevencijos srityje („Aguona“, „Plaštakė“, „Miškas“, „Naminė degtinė“, „Viešosios tvarkos ir eismo saugumo užtikrinimas“, „Akcizinės prekės“, „Plėšimų užkardymas“, „Priemonės skirtos anksčiau teistų asmenų kontrolei“, „Smurtas Šeimose“, „Turgus“, „Geležinkelio metalas“ ir kt.). Pažymėtina, kad tik prevencinė priemonė „Naminė degtinė“ buvo rengiama ir įgyvendinama vietiniu lygiu, o kitos aukščiau paminėtos nacionaliniu lygmeniu.

Tik 2009 m. pavyko suburti rajone veikiančias tris Saugios kaimynystės grupes. Minėtu laikotarpiu Akmenės r. buvo suburta 18 policijos rėmėjų ir 35 jaunieji policijos rėmėjai.

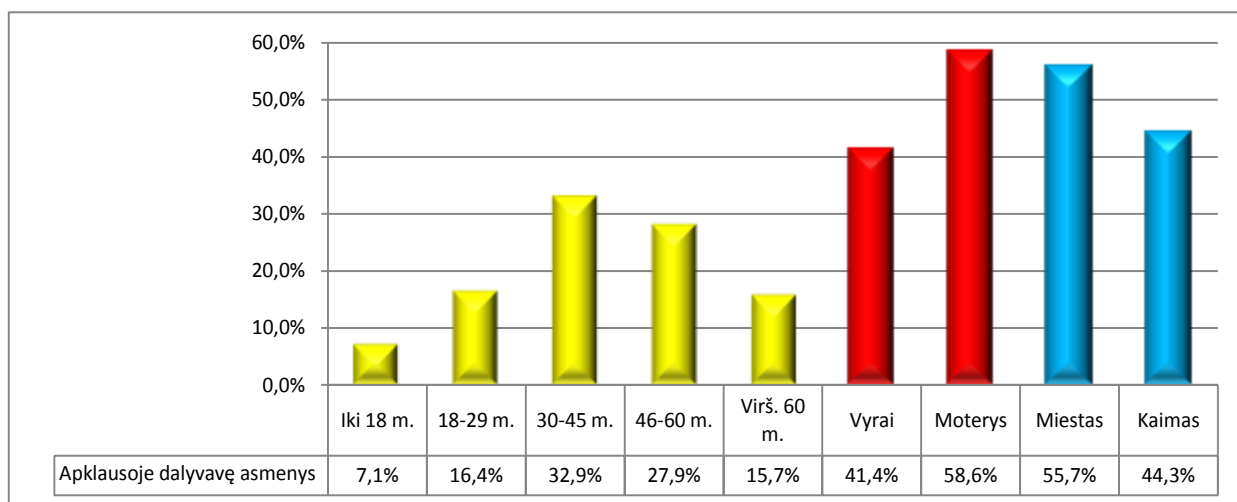
Taigi, iš pateiktų duomenų apie Akmenės r. vykdomą prevenciją matyti, kad ji vykdoma praktiškai tik policijos pastangomis ir iniciatyva, kartais į prevencines programas įtraukiant įvairias suinteresuotas institucijas (Vaiko teisių apsaugos tarnybos, Pataisos inspekcijos, Valstybės sienos apsaugos tarnybos pareigūnus). Praktiškai visos priemonės vykdomos centralizuotai, numatant jų vykdymo laikotarpį ir tikslines prevencines grupes Lietuvos mastu. Be to, vykdomos ilgalaikės prevencinės programos skirtos tik nepilnamečių nusikalstamumo prevencijai. Pažymėtina, kad reali situacija Akmenės r. nusikalstamumo srityje mažai analizuojama, o vietinių tikslinių ilgalaikių prevencinių programų rengimui, jų įgyvendinimui, skiriamas menkas dėmesys, ypač turint galvoje, kitas institucijas veikiančias savivaldos lygiu.

Akivaizdu, kad Akmenės r. vykdomų „proginų“, trumpalaikių ir menkai tiksliai orientuotų prevencinių ir dažnai tik policinių priemonių nepakanka, tai galima pagrįsti darbe

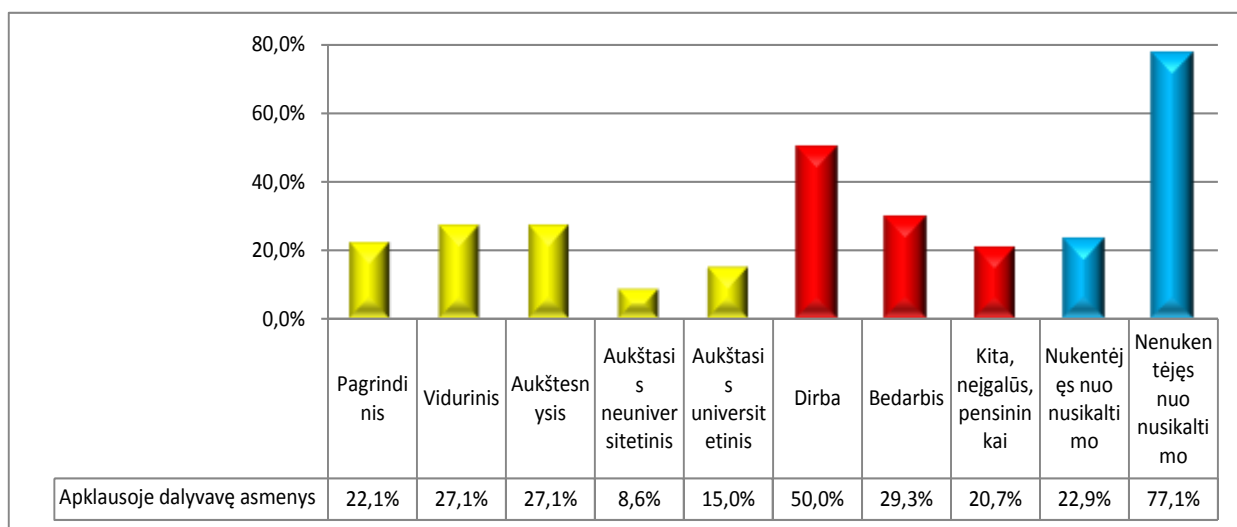
išanalizuotais įvairiais nusikalstamumo rodikliais ir jų kitimo tempais bei sudarytu Akmenės r. nusikaltėlio portretu.

Visų pirma nusikalstamumo prevencijos užduotis - siekti, kad visos priemonės, kurios yra vykdomos, pasiektų galutinį tikslą – mažėjantį nusikalstamumą, kylantį gyventojų saugumo jausmą ir pan. Akivaizdu, kad geriausiai įvertinti nusikalstamumo prevencijos efektyvumą gali tik Akmenės r. gyventojai, kuriuos realiai ir turi pasiekti galutinis rezultatas.

Siekiant įsiaiškinti Akmenės r. gyventojų nuomonę apie tai, kaip jie vertina vykdomą nusikalstamumo prevenciją Akmenės r. ir jiems rūpimus klausimus šia tema, buvo parengta anoniminės apklausos anketa, naudojant iš anksto parengtą klausimyną. Apklausoje metu buvo išplatinta 140 anketų Akmenės r. gyventojų tarpe. Į pagalbą buvo pasitelkti Akmenės r. seniūnijų darbuotojai. Žemiau, 34 ir 35 paveiksluose pateikti apklausoje dalyvavusių asmenų duomenys pagal jų amžių, lytį, gyvenamąją vietovę, išsilavinimą, užimtumą ir pan.

34 pav. Apklausoje dalyvavę asmenys (proc.)

35 pav. Apklausoje dalyvavę asmenys (proc.)

Nustatyta, kad 22,9 proc. tarp apklaustųjų, per penkis pastaruosius metus, buvo patys nukentėję nuo nusikalstamos veikos Akmenės r. 12,2 proc. nukentėjusiųjų įvardino, jog nukentėjo nuo nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai, 46,9 proc. – nuo turtinių nusikaltimų, 26,5 proc. – nuo nusikaltimų viešajai tvarkai ir 14,3 proc. – nuo kito pobūdžio nusikalstamų veikų (2 priedas).

Atlikus anketinės apklausos duomenų analizę paaiškėjo, kad į klausimą „Ar jaučiatės saugus savo gyvenamojoje vietovėje“, 20,7 proc. atsakė, jog jaučiasi visiškai saugiai, 50,7 proc. – pakankamai saugiai ir 28,6 proc. – nesaugiai. Visiškai saugiai ar pakankamai saugiai jaučiasi asmenys nuo 46 iki 60 m amžiaus, dažniausiai moterys, turintys vidurinį išsilavinimą, gyvenantys kaime, nenukentėję nuo nusikalstamų veikų. Nesaugiai jaučiasi asmenys nuo 30 iki 45 m, vyrai, turintys aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą, dirbantys, gyvenantys mieste ir nors kartą per penkerius metus nukentėję nuo nusikalstamos veikos (3 priedas).

Į klausimą „Ar jums kas nors žinoma apie vykdomą nusikalstamumo prevenciją Akmenės r. ir jos rezultatus“ 52,5 proc. atsakė teigiamai ir atitinkamai 47,5 proc. atsakė, kad apie vykdomą prevenciją nieko nežino. Nustatyta, kad apie prevenciją labiausiai informuoti asmenys nuo 18 iki 29 m, dažniausiai moterys, turintys aukštąjį universitetinį išsilavinimą, dažniau gyvenantys kaime, dirbantys ir nenukentėję nuo nusikalstamų veikų. Apie vykdomas prevencines priemones Akmenės r. mažiausiai informuoti asmenys virš 60 m amžiaus, dažniau turintys pagrindinį išsilavinimą, gyvenantys mieste, niekur nedirbantys ir neretai nukentėję nuo nusikalstamų veikų (4 priedas).

37,7 proc. asmenų, turinčių informacijos apie vykdomą prevenciją Akmenės r. atsakė, kad apie tai jie žino iš žiniasklaidos priemonių (laikraščiai, televizija, internetas ir pan.). 11,7 proc. apie tai sužino iš kitų asmenų (kaimynų, pažystamų, draugų, giminaičių). Tik 23,4 proc. apie prevenciją žino iš policijos pareigūnų ir 27,3 proc. – iš kitų šaltinių. Labiausiai policijos pareigūnų informuoti apie vykdomas prevencines priemones asmenys nuo 18 iki 45 m, dažniausiai moterys, gyvenantys mieste, turintys aukštąjį neuniversitetinį arba aukštąjį universitetinį išsilavinimą, dirbantys (5 priedas).

Tik 38,6 proc. apklaustųjų atsakė teigiamai į klausimą, „Ar pakankamas valstybės institucijų dėmesys nusikalstamumo prevencijai Akmenės rajone“ (5 priedas).

Į klausimą, „Kokios institucijos, visuomeninės organizacijos ar patys bendruomenės nariai turėtų aktyviau dalyvauti vykdant nusikalstamumo prevenciją Akmenės rajone“, 25 proc. nurodė policiją, 20,7 proc. – savivaldos institucijos (Vaiko teisių apsaugos tarnyba, seniūnijų socialiniai darbuotojai ir pan.). Tik 23,4 proc. nurodė, kad aktyvesnė turėtų būti bendruomenė, 30 proc. nurodė, kad nusikalstamumo prevencijos veikloje turi dalyvauti tiek policija, tiek bendruomenė, tiek savivaldos institucijos (6 priedas).

17,9 proc. respondentų pasisakė, kad didžiausias dėmesys turėtų būti skirtas nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai prevencijai, 30 proc. išreiškė nuomonę, jog prevencija turėtų būti orientuota į turtinius nusikaltimus, 11,4 proc. – viešajai tvarkai, 7,9 proc. – narkotinių medžiagų platinimui ir 32,9 proc. – visų nurodytų nusikalstamų veikų prevencijai (7 priedas).

Išreikšdami savo požiūrį į gyventojų dalyvavimą nusikalstamumo prevencijos veikloje, 5,7 proc. pasisakė, kad gyventojai pakankamai dalyvauja šioje veikloje. Pabrėžtina, kad net 68,6 proc. gyventojų nurodė, kad jie mažai prisideda prie nusikalstamumo prevencijos, o 25,7 proc. nurodė, kad tai iš vis ne gyventojų reikalas. Iš asmenų grupės, kurie pasisakė, kad prevencija tai ne gyventojų reikalas, dominuoja asmenys kurių išsilavinimas tik pagrindinis. Praktiškai visi asmenys, kurie nurodė, kad pakankamai dalyvauja prevencinėje veikloje, yra asmenys iki 18 m. Taigi akivaizdu, kad rajone vykdomos įvairios nusikalstamumo prevencijos programos, labiausiai į šią veiklą įtraukia tik nepilnamečius asmenis. Tai rodo ir gausus būrys suburtų Jaunųjų policijos rėmėjų (8 priedas).

Paklausti, ar sutiktų dalyvauti nusikalstamumo prevencijos programose, net 51,4 proc. nurodė, jog sutiktų. Labiausiai pasiryžę dalyvauti prevencijoje asmenys nuo 18 iki 45 m amžiaus. Vienodai aktyviai dalyvauti šiose programose sutiktų ir vyrai, ir moterys. Pastebėta, kad kuo žmonių išsilavinimas aukštesnis ir kuo jie labiau informuoti apie vykdomą prevenciją ir jos rezultatus, tuo didesnė dalis sutiktų dalyvauti šioje veikloje. Kaip pavyzdį galima paminėti, jog 66,7 proc. turinčių aukštąjį neuniversitetinį ir net 81 proc. turinčių aukštąjį universitetinį išsilavinimą, sutiktų dalyvauti nusikalstamumo prevencijoje, nepriklausomai nuo jų gyvenamosios vietos (miestas, kaimas) (9 priedas).

Apibendrinant šiame skyriuje pateiktą informaciją, galima padaryti šias išvadas:

- Akivaizdu, kad Akmenės r. vykdomų „proginių“, trumpalaikių ir menkai tiksliai orientuotų prevencinių ir dažnai tik policinių priemonių nepakanka. Siektina, kad Akmenės r. vykdomos priemonės pasiektų galutinį tikslą – mažėjantį nusikalstamumą, kylantį gyventojų saugumo jausmą ir pan.;

- Vykdamas nusikalstamumo prevenciją būtina stengtis kuo labiau informuoti rajono visuomenę apie numatomas vykdyti ir vykdomas prevencines priemones, numatomą naudą gyventojams, pateikti išsamią informaciją apie apsisaugojimo nuo nusikalstamų veikų būdus ir priemones bei kitą gyventojams aktualią informaciją šioje srityje. Policijos pareigūnams būtina betarpiškai, asmeniškai aktyviau bendrauti su gyventojais;

- Tyrimo metu išryškėjo nemažas nepanaudotas prevencinės veiklos potencialas. Net 51,4 proc. apklaustųjų sutiktų dalyvauti prevencinėje veikloje, todėl akivaizdu, kad Akmenės r. bendruomenė nepakankamai įtraukta į nusikalstamumo prevenciją;

- Gyventojų nuomone, Akmenės r. nepakankamas valstybės institucijų dėmesys nusikalstamumo prevencijai ir šitaip mano 61,4 proc. apklaustųjų. Būtina atkreipti dėmesį ir į tai, kad 68,6 proc. apklaustųjų nurodė, kad patys mažai prisideda prie nusikalstamumo prevencijos, o 27,5 proc., kad prevencija ne gyventojų reikalas. Taigi, būtina aktyvinti rajono gyventojų, bendruomenės, nevyriausybinių organizacijų veiklą, įtraukiant juos įvairiomis formomis į nusikalstamumo prevenciją bei aiškinant šios veiklos naudą. Stengtis didinti visuomenės vaidmenį sprendžiant saugumo klausimus;

IŠVADOS, SIŪLYMAI

Pateikiame apibendrintas magistro baigiamojo darbo autoriaus išvadas ir siūlymus:

1. Eilę metų Akmenės r. stebimas neigiamas migracijos saldo, registruojamas aukštas nedarbo lygis, menkas rajono gyventojų išsilavinimas. Didelis skyrybų skaičius, nemažai rajono vaikų gyvena socialinėse rizikos bei daugiavaikėse šeimose. Labai paplitęs namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų gaminimas, pardavimas, vartojimas ir jis ženkliai didėja. Grėsmingai didėja girtuokliavimas ir ypatingai viešose vietose. Visi nustatyti neigiami socialiniai demografiniai procesai, be abejonės, turi įtakos augančiam nusikalstamumui.

2. Registruotas nusikalstamumas Lietuvoje, Šiaulių apskrityje ir darbe analizuojamame Akmenės r. 2005 - 2007 m. laikotarpiu, gerėjant gyventojų ekonominei socialinei padėčiai, nuolat mažėjo, tačiau 2008 m. jau stebimas užregistruotų nusikalstamų veikų skaičiaus didėjimas, kuris tęsėsi ir 2009 m. Jis sietinas su 2008 m. pradžioje prasidėjusia pasauline ekonomikos krize, kuri neišvengiamai įtakojo nedarbo didėjimą Lietuvoje ir ypatingai Akmenės r., o tuo pačiu ir nusikalstamumą.

3. Akmenės r. 2005 – 2009 m. laikotarpiu buvo registruojama nuo 5,4 iki 6,2 proc. visų nusikalstamų veikų, užregistruotų Šiaulių apskrityje ir šie rodikliai buvo patys mažiausi, lyginant juos su kitais šios apskrities rajonais. Minėtu laikotarpiu Akmenės r. užregistruotų nusikalstamų veikų padarytų viešose vietose bei gatvėse, sunkių ir labai sunkių nusikaltimų skaičius buvo vienas didžiausių arba didžiausias apskrityje. Dominavo turtinio pobūdžio nusikalstamos veikos, t.y. vagystės, plėšimai ir jų skaičius taip pat buvo vienas didžiausių Šiaulių apskrityje. Ženkliai padidėjo nustatytų nusikalstamų veikų, susijusių su disponavimu narkotinėmis medžiagomis, naminės degtinės gamyba ir prekyba. Nusikalstamų veikų ištyrimo dalis Akmenės r. eilę metų yra didesnė nei Šiaulių apskrityje ir šis rodiklis svyruoja nuo 54,4 iki 69,8 proc. Tai rodo Akmenės r. teisėsaugos institucijų efektyvų darbą tiriant ir atskleidžiant nusikalstamas veikas, nepaisant to, kad bendras nusikalstamumas ženkliai didėjo.

4. Nusikalstamas veikas pastaraisiais metais Akmenės r. daugiausiai daro vyrai, nuo 21 iki 24 ir nuo 30 iki 59 m. amžiaus, paprastai neturintys jokio užimtumo (bedarbiai ir niekur nedirbantys), turintys pagrindinį ar nebaigtą vidurinį išsilavinimą, neretai anksčiau teisti ir dažnu atveju nusikalstamos veikos padarymo metu – neblaivūs.

5. Atsižvelgiant į nustatytus pagrindinius socialinius – demografinius, psichologinius ir teisinius Akmenės r. nusikaltėlio charakteristikos bruožus, akivaizdu, kad Akmenės r. teisėsaugos ir kitų suinteresuotų institucijų dėmesys turėtų būti atkreiptas ir į ryškiai didėjantį skaičių asmenų, kurie padarė nusikalstamas veikas būdami neblaivūs, anksčiau teisti bei veikdami grupėje. Todėl prevencinis darbas turėtų būti orientuotas šiomis kryptimis.

6. Gyventojų nuomone, Akmenės r. nepakankamas valstybės institucijų dėmesys nusikalstamumo prevencijai ir šitaip mano 61,4 proc. apklaustųjų. Būtina atkreipti dėmesį ir į tai, kad 68,6 proc. apklaustųjų nurodė, jog patys mažai prisideda prie nusikalstamumo prevencijos, o 27,5 proc., kad prevencija ne gyventojų reikalas. Taigi, būtina aktyvinti rajono gyventojų, bendruomenių, nevyriausybinių organizacijų veiklą, įtraukiant juos įvairiomis formomis į nusikalstamumo prevenciją bei aiškinant šios veiklos naudą. Stengtis didinti visuomenės vaidmenį sprendžiant saugumo klausimus.

7. Akivaizdu, kad Akmenės r. vykdomų „proginų“, trumpalaikių ir menkai tiksliai orientuotų prevencinių ir dažnai tik policinių priemonių nepakanka. Siektina, kad Akmenės r. vykdomos priemonės pasiektų galutinį tikslą – mažėjantį nusikalstamumą, kylantį gyventojų saugumo jausmą ir pan. Vykdamas nusikalstamumo prevenciją būtina stengtis kuo labiau informuoti rajono visuomenę apie numatomas vykdyti ir vykdomas prevencines priemones, numatomą naudą gyventojams, pateikti išsamią informaciją apie apsisaugojimo nuo nusikalstamų veikų būdus ir priemones bei kitą gyventojams aktualią informaciją šioje srityje. Policijos pareigūnams būtina betarpiškai, asmeniškai aktyviau bendrauti su gyventojais. Tyrimo metu išryškėjo nemažas nepanaudotas prevencinės veiklos potencialas. Net 51,4 proc. apklaustųjų sutiktų dalyvauti prevencinėje veikloje, todėl akivaizdu, kad Akmenės r. bendruomenė nepakankamai įtraukta į nusikalstamumo prevenciją.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. Lietuvos Respublikos įstatymai ir kiti norminiai aktai

1. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas//Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas//Valstybės žinios. 2002, Nr. 37-1341.
3. Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas//Valstybės žinios. 2006, Nr. 73-2762.
4. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas//Valstybės žinios. 1994, Nr. 55-1049.
5. Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. kovo 20 d. nutarimas “Dėl nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos patvirtinimo”//Valstybės žinios. 2003, Nr. IX-1383.

II. Specialioji literatūra ir kitos publikacijos

6. Abramavičius A., Čepas A., Drakšienė A. ir kt. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. - Vilnius: Eugrimas, 1998.
7. Babachinaitė G. Nepilnamečių smurtas Lietuvoje: raiška, priežastys ir prevencija//Jurisprudencija. 2002, T. 27(19).
8. Babachinaitė G., Jurgelaitienė G., Justickis V. ir kt. Nusikalstamumas Lietuvoje ir jo prognozė iki 2015 m. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008.
9. Babachinaitė G. Smurtinio nusikalstamumo samprata, tendencijos ir šiuolaikiniai raiškos ypatumai Lietuvoje.//Jurisprudencija, Mokslo darbai, T 1(103), Mykolo Romerio universitetas, - Vilnius, 2008.
10. Babachinaitė G., Kiškis A., Rudzkis T., Uscila R. Latentinio nusikalstamumo kriminologinio tyrimo metodikos//Metodinis leidinys. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009.
11. Babachinaitė G., Justickis V., Pečkaitis J. S. ir kt. Nusikalstamumas Lietuvoje ir jo prognozė iki 2015 m. Monografija - Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008.
12. Babachinaitė G., Kuklianskis S. Teorinės nusikalstamumo prevencijos problemos//Jurisprudencija. 2003. T. 42(34).
13. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Sudarytojas V. Pavidonis. Vilnius: Eugrimas, 2003.

14. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vilnius: 1998.
15. Dapšys A., Čepas A. Nusikalstamumas: kontrolė ir prevencijos perspektyvos (9 skyrius)//Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą Lietuvoje. - Vilnius: Jungtinių Tautų Vystymo Programa, 1998.
16. Dapšys A. Kriminogeninės situacijos analizė ir nusikalstamumo prevencijos problemos//Teisės institutas, 1995.
17. Galinaitytė J., Rudzkiš T. Šiuolaikinės nusikalstamumo sampratos problema//Jurisprudencija. 2005. T. 70 (62).
18. Justickis V. Kriminologija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras, 2001. T.1.
19. Justickis V. Kriminologija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras, 2004. T.2.
20. Kaiser.G. Kriminologie. - Heidelberg, 1993.
21. Kiškis A. Nusikalstamumas Lietuvoje: ką pakeitė teisės reforma? //Jurisprudencija. 2006. T 3 (81).
22. Kiškis A. Nusikalstamumas Lietuvoje: ko neparodo oficialioji statistika?//Jurisprudencija, 2008, t. 11(113).
23. Kiškis A. Nusikalstamumo Lietuvoje 2001 metais charakteristika//Jurisprudencija, 2002, t. 29(21).
24. Kriminologija. Ats. red. J. Bluvšteinas. Vilnius: Pradai, 1994.
25. Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Vilnius: Justitia, 2006.
26. Ragauskas P. Nusikalstamumas. Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą Lietuvoje 2002 m. Vilnius. 2003.
27. Rudzkiš V. Lietuvos kriminalinių ir socialinių-ekonominių rodiklių ryšių analizė// Jurisprudencija. 2002. T. 26(18).
28. Rudzkiš V. Statistinės technologijos teisėje ir valdyme. Praktiniai darbai. - Vilnius, 2003.
29. Sakalauskas G. Įvadas i empirinę kriminologiją. Vilnius, 2007.
30. Sakalauskas G. Vaikų ir jaunimo nusikalstamumas//Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą Lietuvoje 2001. - Vilnius: Jungtinių Tautų Vystymo Programa, 2001.
31. Tidikiš R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras, 2003.
32. Visuotinė lietuvių enciklopedija. XI tomas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2007.
33. Антонян Ю. М. Криминология. Избранные лекции. Москва Логос, 2004 г.

Блувштейн Ю. Д., Добрынин А. В. Основания криминологии. Опыт логико - философского исследования. - Минск, Университетское, 1990.

34. Кузнецова Н. Ф. Преступление и преступность. – Москва, 1969.

35. Шестаков, Д. А. Криминология: преступность как свойство общества. Санкт - Петербург: Санкт - Петербургский государственный университет Лань, 2001.

III. Internetinės informacijos šaltiniai

36. Akmenės rajono savivaldybė//<http://www.akmene.lt/index.php?cid=340>; prisijungimo laikas: 2010-06-10.

37. Justickis V., Gečėnienė S., Čepas A. Nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programų ir priemonių veiksmingumo vertinimo metodika//http://www.vrm.lt/uploads/media/Metodika_01.doc; prisijungimo laikas: 2010-08-01.

38. Lietuvos darbo birža.//<http://www.ldb.lt>; prisijungimo laikas: 2010-06-11.

39. Lietuvių kalbos žodynas.// <http://www.lkz.lt/startas.htm>; prisijungimo laikas: 2010-10-05.

40. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija//http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/index2.phtml?id=198; prisijungimo laikas: 2010-09-10.

41. Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras//<http://www.nplc.lt/stat/stat.htm>; prisijungimo laikas: 2010-03-01.

42. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės. Gyventojai ir socialinė statistika.//<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1440>; prisijungimo laikas: 2010-06-12.

43. Šiaulių apskrities policijos ataskaitos.//<http://www.siauliu.policija.lt/?q=node/28>; prisijungimo laikas: 2010-09-10.

44. Šiaulių apskrities vyriausiasis policijos komisariatas.//<http://siauliuvpk.policija.lt>; prisijungimo laikas: 2010-07-24.

45. Švedas G. Baudžiamosios teisės paskaitos.//http://ututi.lt/subject/MRU/VAF/teises_pagrindai/file/5410/get; prisijungimo laikas: 2010-08-01.

Ivanovienė I. Nusikalstamumo raiška Akmenės rajone/Teisės ir valdymo magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. dr. G. Babachinaitė - Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Teisės fakultetas, 2011.- 69 p.

ANOTACIJA

Autorė darbe pateikia išsamų Akmenės rajono (priklausančio Šiaulių apskrčiai) bendros socialinės - demografinės situacijos vaizdą. Analizuoja nusikalstamumo, kaip itin latentiško, struktūriškai sudėtingo socialinio teisinio reiškinių sampratą. Remiantis registruoto nusikalstamumo statistika, atlikta 2005-2009 metų laikotarpio Akmenės r. pagrindinių rodiklių analizė, lyginant juos su Šiaulių apskrčiai priklausančių Kelmės, Joniškio, Pakruojo, Radviliškio, Šiaulių rajonų rodikliais. Taip pat, darbe pateikta išsami asmenų padariusių nusikalstamas veikas Akmenės r. charakteristika (nusikaltėlio portretas). Atliktas prevencinės veiklos efektyvumo Akmenės r. tyrimas (gyventojų anketinė apklausa). Pateikiama naudinga informacija teisėsaugos institucijų darbuotojams bei išvados ir siūlymai į ką reiktu atkreipti dėmesį ir kaip gerinti situaciją nusikalstamumo prevencijos srityje Akmenės r.

Pagrindiniai žodžiai: nusikalstamumas, nusikalstamumo rodikliai, nusikalstamos veikos, nusikaltėlio asmenybė, socialinė aplinka, nusikalstamumo prevencija.

Ivanovienė I. Criminality expression in Akmenės region/Master's thesis in law and management. Supervisor prof. dr. G. Babachinaitė - Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Law, 2011.- 69 p.

ANNOTATION

The author of the paper presents a detailed prospect of the general social - demographic situation in Akmenė district (subject to Siauliai County). She analyses the criminality, as a conception of particularly latent, structurally complex social legal phenomenon. On the grounds of registered criminal statistics, there was done an analysis of the main indices of Akmenė district within the period of 2005-2009 by comparing them with the indices of Kelmė, Joniškis, Pakruojis, Radviliškis and Šiauliai districts subject to Siauliai County. The paper also presents thorough characteristics of persons, who had committed offences (a portrait of a criminal) in Akmenė district. We have done a research of the effectiveness of prevention activity in Akmenė district (a questionnaire for residents). We have provided useful information to the officers of law enforcement authorities as well as conclusions and recommendations on what the attention should be given and how to improve the situation in the field of crime prevention in Akmenė district.

Keywords: criminality, criminality indices, criminal acts, criminal personality, social environment, crime prevention.

Ivanovienė I. Nusikalstamumo raiška Akmenės rajone/Teisės ir valdymo magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. dr. G. Babachinaitė - Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Teisės fakultetas, 2011.- 68 p.

SANTRAUKA

Nusikalstamumui apibūdinti paprastai naudojami kriminologiniai rodikliai: būklė, lygis, struktūra ir dinamika. Jų pagalba galima atskleisti situaciją valstybėje, regione ar tam tikrame teritoriniame administraciniame vienetuose, nusikalstamumo srityje, nusikalstamų veikų ryšį su kitais socialiniais reiškiniais, procesais, parodyti kokybinių ir kiekybinių charakteristikų dėsningumus, tendencijas bei numatyti prevencijos kryptis.

Lietuvoje stokojama lokalių (regioninių ar rajoninių) kriminologinių darbų. Magistro baigiamasis darbas aktualus tuo, kad bendra oficialioji Lietuvos nusikalstamumo statistika neparodo tikrosios situacijos atskiruose rajonuose, šioje srityje. Įvairūs socialinės aplinkos rodikliai atskirose valstybėse, regionuose ir valstybių struktūriniuose teritoriniuose vienetuose paprastai skiriasi bei turi tik tam teritoriniam vienetui būdingą specifiką (demografiniai procesai ir jų netolygumas, geografinę padėtis, savita ekonominė, socialinė, kultūrinė situacija ir pan.). Egzistuojantys skirtumai savo ruožtu lemia ir atskirų rajonų nusikalstamumo lygį bei struktūrą. Nusikalstamumui skirtinguose rajonuose įtakos turi ir nevyriausybinų organizacijų veikla, pilietinės iniciatyvos, policijos ir kitų suinteresuotų institucijų veiklos efektyvumas.

Autorė darbe pateikia išsamų Akmenės rajono (priklausančio Šiaulių apskričiai) bendros socialinės - demografinės situacijos vaizdą. Analizuoja nusikalstamumo, kaip itin latentiško, struktūriškai sudėtingo socialinio teisinio reiškinio sampratą. Remiantis registruoto nusikalstamumo statistika, atlikta 2005-2009 metų laikotarpio Akmenės r. pagrindinių rodiklių analizė, lyginant juos su Šiaulių apskričiai priklausančių Kelmės, Joniškio, Pakruojo, Radviliškio, Šiaulių rajonų rodikliais. Be to, pateikiami panašumai ir išskiriami pagrindiniai skirtumai. Taip pat, darbe pateikta išsami asmenų padariusių nusikalstamas veikas Akmenės r. charakteristika (nusikaltėlio portretas). Atliktas prevencinės veiklos efektyvumo Akmenės r. tyrimas (gyventojų anketinė apklausa). Pateikiama naudinga informacija teisės saugos institucijų darbuotojams bei išvados ir siūlymai į ką reiktu atkreipti dėmesį ir kaip gerinti situaciją nusikalstamumo prevencijos srityje Akmenės r.

Pagrindiniai žodžiai: nusikalstamumas, nusikalstamumo rodikliai, nusikalstamos veikos, nusikaltėlio asmenybė, socialinė aplinka, nusikalstamumo prevencija.

Ivanovienė I. Criminality expression in Akmenė region/Master's thesis in law and management. Supervisor prof. dr. G. Babachinaitė - Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Law, 2011.- 68 p.

SUMMARY

The following criminal indices are usually used for description of the criminality: state, level, structure and dynamics. They help to reveal the situation in a state, region or a particular territorial administrative unit, within the field of criminality, the relation of criminal acts with other social phenomena and processes, to demonstrate the regularities and tendencies of qualitative and quantitative characteristics and to provide for the trends of prevention.

In Lithuania, there is a lack of local (regional) criminological works. The present final Master thesis is relevant because of the fact that the general Lithuanian official crime statistics does not reflect the actual situation in separate regions in that field. Various indices of social environment indices in individual countries, regions and structural territorial units are usually different, and distinguish in and have the particularity specific only for this territorial unit (demographic processes and their unevenness, geographical position, peculiar economic, social and cultural situation, etc.). The existing differences, in turn, also determine the level of criminality and its structure of individual districts. Criminality in different regions is also influenced by the effectiveness of activity of non-governmental organizations, civil initiatives, the police and other concerned institutions.

The author of the paper presents a detailed prospect of the general social - demographic situation in Akmenė district (subject to Šiauliai County). She analyses the criminality, as a conception of particularly latent, structurally complex social legal phenomenon. On the grounds of registered criminal statistics, there was done an analysis of the main indices of Akmenė district within the period of 2005-2009 by comparing them with the indices of Kelmė, Joniškis, Pakruojis, Radviliškis and Šiauliai districts subject to Šiauliai County. In addition, there are presented similarities and distinguished main differences. The paper also presents thorough characteristics of persons, who had committed offences (a portrait of a criminal) in Akmenė district. We have done a research of the effectiveness of prevention activity in Akmenė district (a questionnaire for residents). We have provided useful information to the officers of law enforcement authorities as well as conclusions and recommendations on what the attention should be given and how to improve the situation in the field of crime prevention in Akmenė district.

Keywords: criminality, criminality indices, criminal acts, criminal personality, social environment, crime prevention.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

ANKETA

Gerbiami respondentai, šią anketą paruošiau atlikdama tyrimą magistro baigiamajame darbe: „*Nusikalstamumo raiška Akmenės rajone*“. Šia anketa siekiama sužinoti Akmenės rajono gyventojų nuomonę apie tai, kaip jie vertina vykdomą nusikalstamumo prevenciją Akmenės rajone ir jiems rūpimus klausimus šia tema. Prašau Jūsų pasirinkti tik vieną, patį optimaliausią, atsakymo variantą arba išsakyti savo nuomonę aktualiais klausimais. Kadangi anketa yra anoniminė, tikiuosi Jūsų išsamių ir atvirų atsakymų.

Pasirinktą atsakymo variantą prašau apvesti apskritimu.

1. Respondento duomenys:

1.1. Amžius:

- a) iki 18 m.;
- b) 18-29 m.;
- c) 30-45 m.;
- d) 46-60 m.;
- e) virš 60 m.

1.2. Lytis:

- a) vyras;
- b) moteris.

1.3. Išsilavinimas:

- a) pagrindinis;
- b) vidurinis;
- c) aukštesnysis;
- d) aukštasis neuniversitetinis;
- e) aukštasis universitetinis.

1.4. Gyvenamoji vietovė:

- a) miestas;
- b) kaimas.

1.5. Užimtumas:

- a) dirbantis;
- b) bedarbis;
- c) kita (neįgalus, pensininkas ir pan.).

2. Ar per praėjusius 5 metus esate nukentėjęs (-usi) nuo nusikalstamos veikos Akmenės rajone ?

- a) taip;
- b) ne.

3. Jei taip, tai nuo kokio pobūdžio nusikalstamos veikos esate nukentėjęs (-usi) ?

- a) nusikaltimai žmogaus gyvybei ir sveikatai (pasikėsėjimas nužudyti, sveikatos sutrikdymai ir pan.);
- b) turtiniai nusikaltimai (vagystė, plėšimas, turto prievartavimas, sukčiavimas ir pan.);
- c) nusikaltimai viešajai tvarkai;
- d) kita.

4. Ar jaučiatės saugus (-gi) savo gyvenamojoje vietovėje ?

- a) visiškai saugiai;
- b) pakankamai saugiai;
- c) nesaugiai.

5. Ar Jums kas nors žinoma apie vykdomą nusikalstamumo prevenciją Akmenės rajone ir jos rezultatus ?

- a) taip;
- b) ne.

6. Jei į penktą klausimą atsakėte teigiamai, tai nurodykite iš kokių šaltinių jums tai žinoma?

- a) iš žiniasklaidos (laikraščiai, televizija, internetas ir pan.);
- b) iš kitų asmenų (kaimynai, pažystami, draugai, giminaičiai ir pan.);
- c) iš policijos pareigūnų;
- d) kita (nurodykite) _____ .

7. Ar pakankamas valstybės institucijų dėmesys nusikalstamumo prevencijai Akmenės rajone ?

- a) taip;
- b) ne.

8. Kokios institucijos, visuomeninės organizacijos ar patys bendruomenės nariai Jūsų manymu turėtų aktyviau dalyvauti vykdant nusikalstamumo prevenciją Akmenės rajone ?

- a) policija;
- b) savivaldos institucijos (vaiko teisių apsaugos tarnyba, seniūnijų socialiniai darbuotojai ir pan.);
- c) bendruomenė;
- d) kita (nurodykite) _____ .

9. Kokių nusikaltimų prevencijai turėtų būti skiriamas didžiausias dėmesys?

- a) nusikaltimams žmogaus gyvybei ir sveikatai (pasikėsėjimas nužudyti, sveikatos sutrikdymai ir pan.);
- b) turiniams nusikaltimams (vagystė, plėšimas, turto prievartavimas, sukčiavimas ir pan.);
- c) nusikaltimams viešajai tvarkai;
- d) narkomanijai;
- e) kita (nurodykite) _____.

10. Jūsų požiūris į gyventojų dalyvavimą nusikalstamumo prevencijos veikloje ?

- a) gyventojai pakankamai dalyvauja prevencinėje veikloje;
- b) gyventojai mažai prisideda prie nusikalstamumo prevencijos;
- c) nusikalstamumo prevencija yra ne gyventojų, o policijos ir kitų įgaliotų institucijų reikalas.

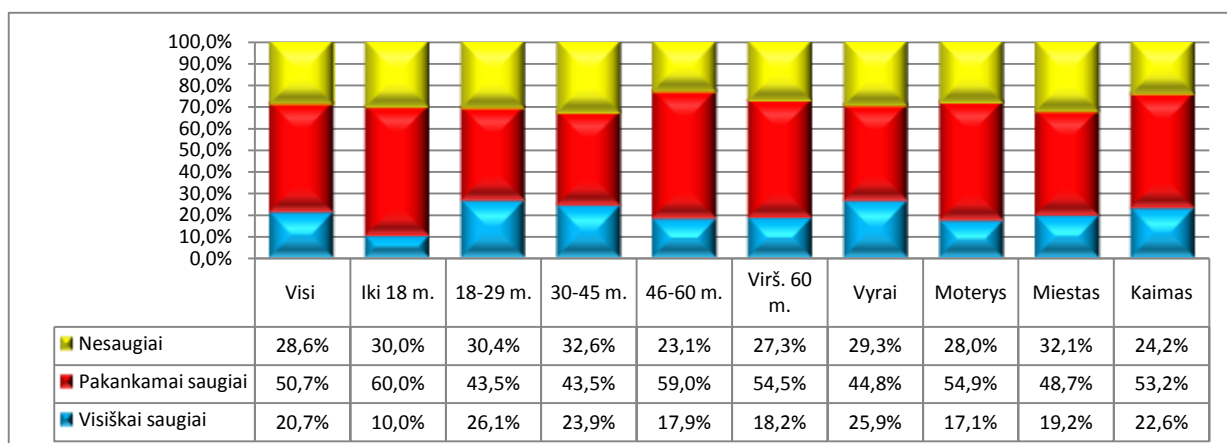
11. Ar sutiktumėte dalyvauti prevencinėse programose, skirtose nusikalstamumui mažinti ?

- a) taip;
 - b) ne.
- _____

Dėkoju už Jūsų pateiktus atsakymus bei išreikštą nuomonę.

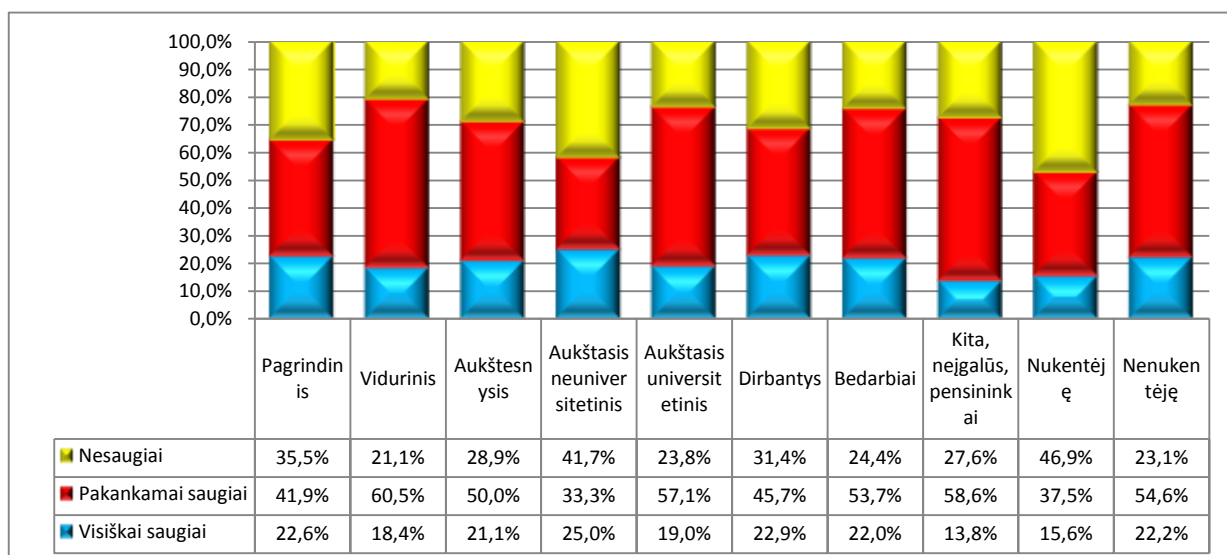
2 PRIEDAS

1 dalis

Ar jaučiasi saugus savo gyvenamojoje vietoje

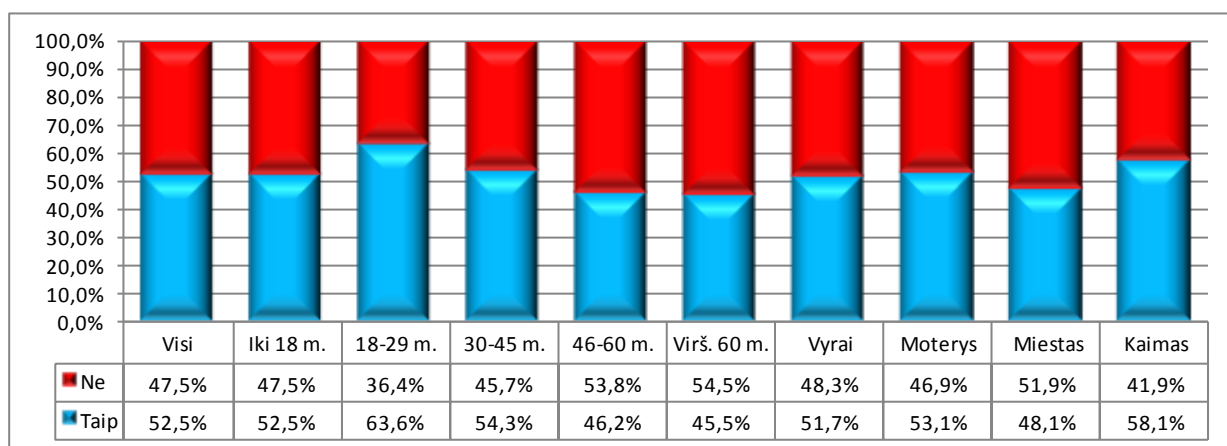
2 dalis

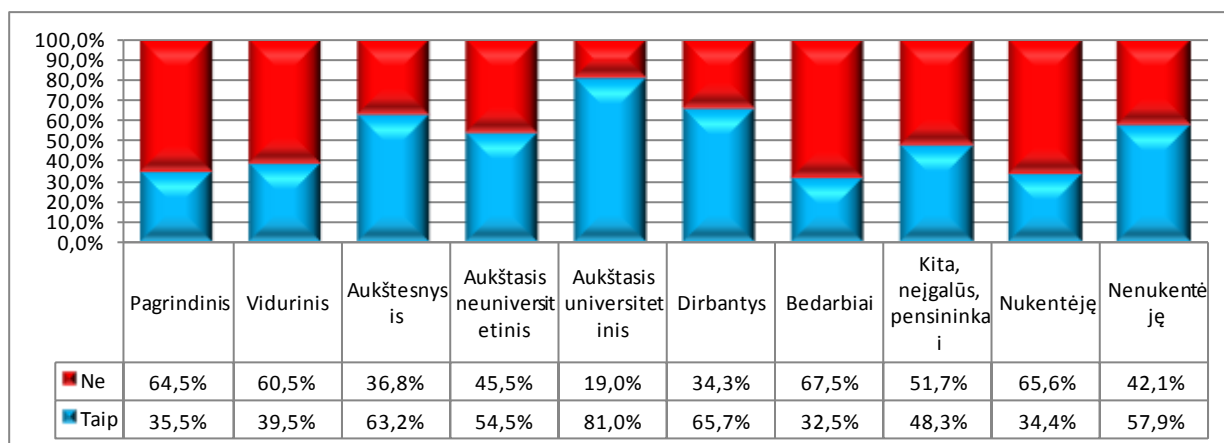
Ar jaučiasi saugus savo gyvenamojoje vietoje

3 PRIEDAS

1 dalis

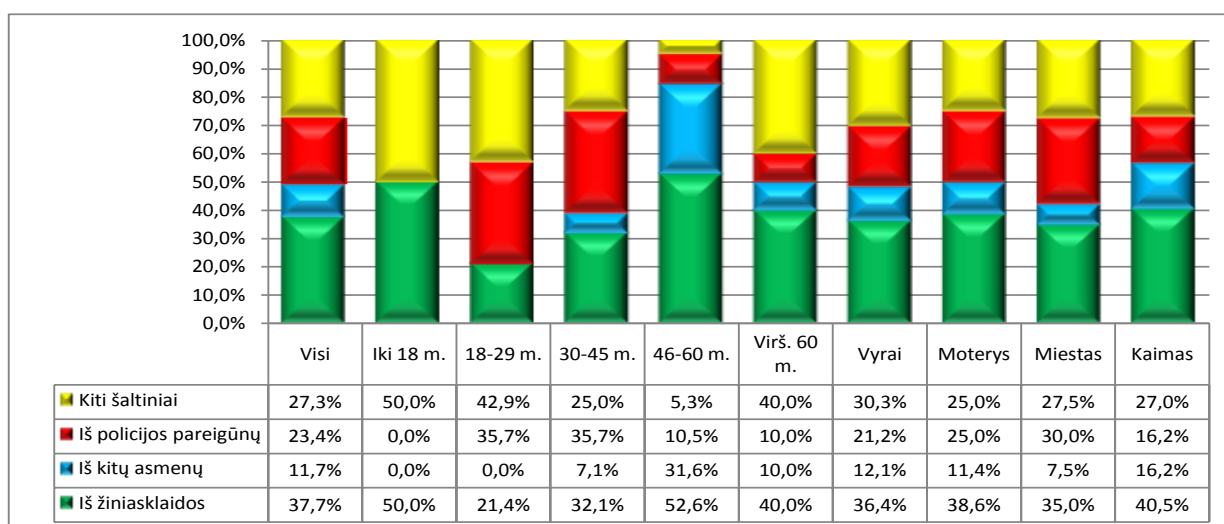
Ar kas nors žinoma apie vykdomą nusikalstamumo prevenciją Akmenės r. ir jos rezultatus

Ar kas nors žinoma apie vykdomą nusikalstamumo prevenciją Akmenės r. ir jos rezultatus

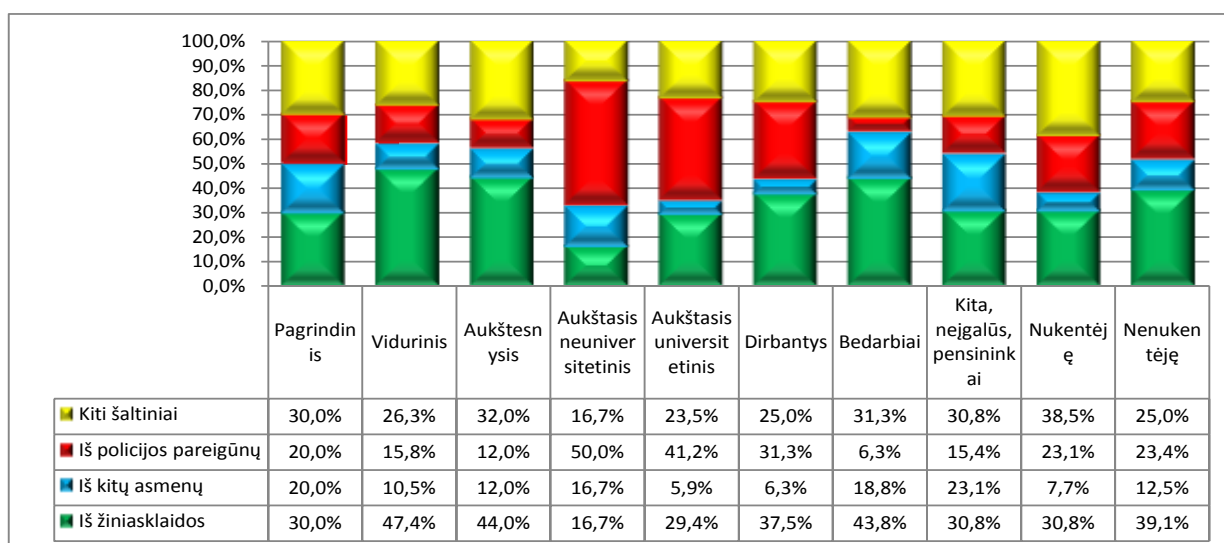
4 PRIEDAS

1 dalis

Iš kokių šaltinių žinoma apie vykdomą prevenciją ir jos rezultatus

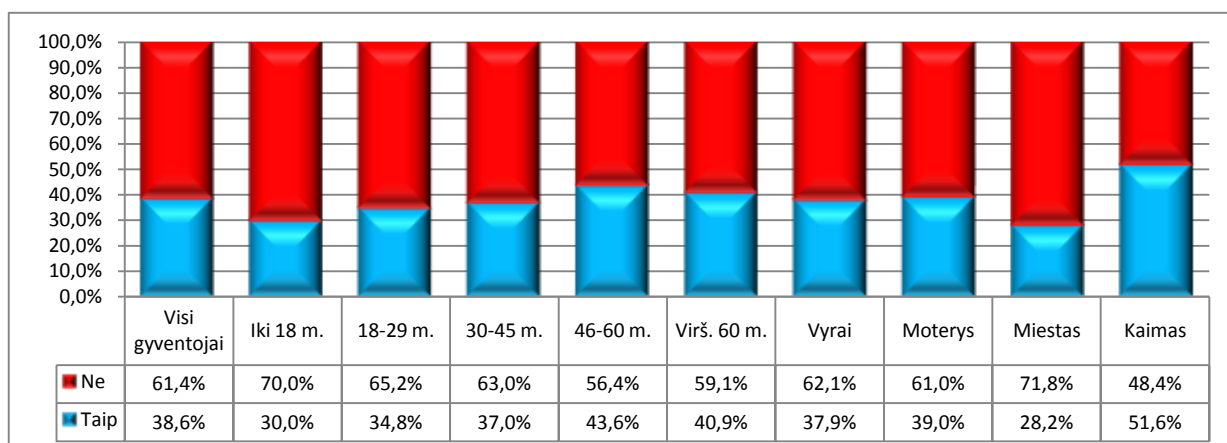
2 dalis

Iš kokių šaltinių žinoma apie vykdomą prevenciją ir jos rezultatus

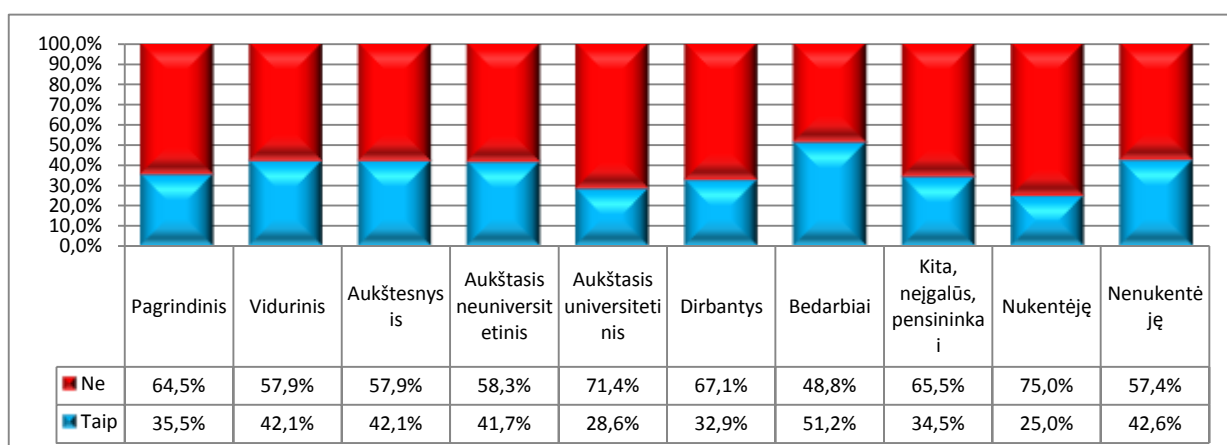
5 PRIEDAS

1 dalis

Ar pakankamas valstybės institucijų dėmesys nusikalstamumo prevencijai Akmenės r.

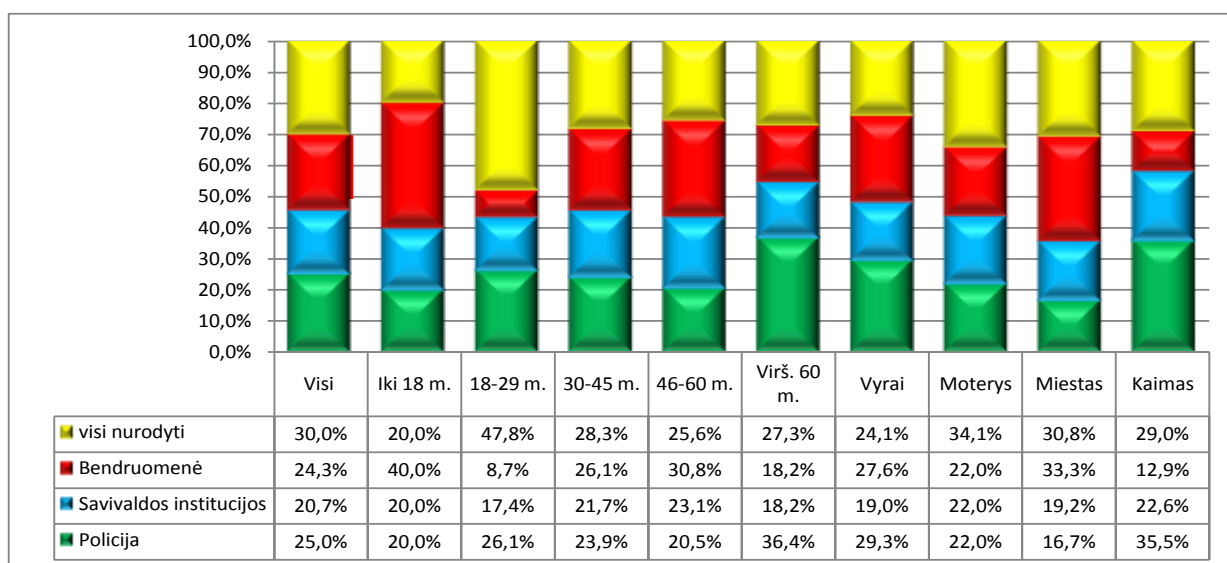
2 dalis

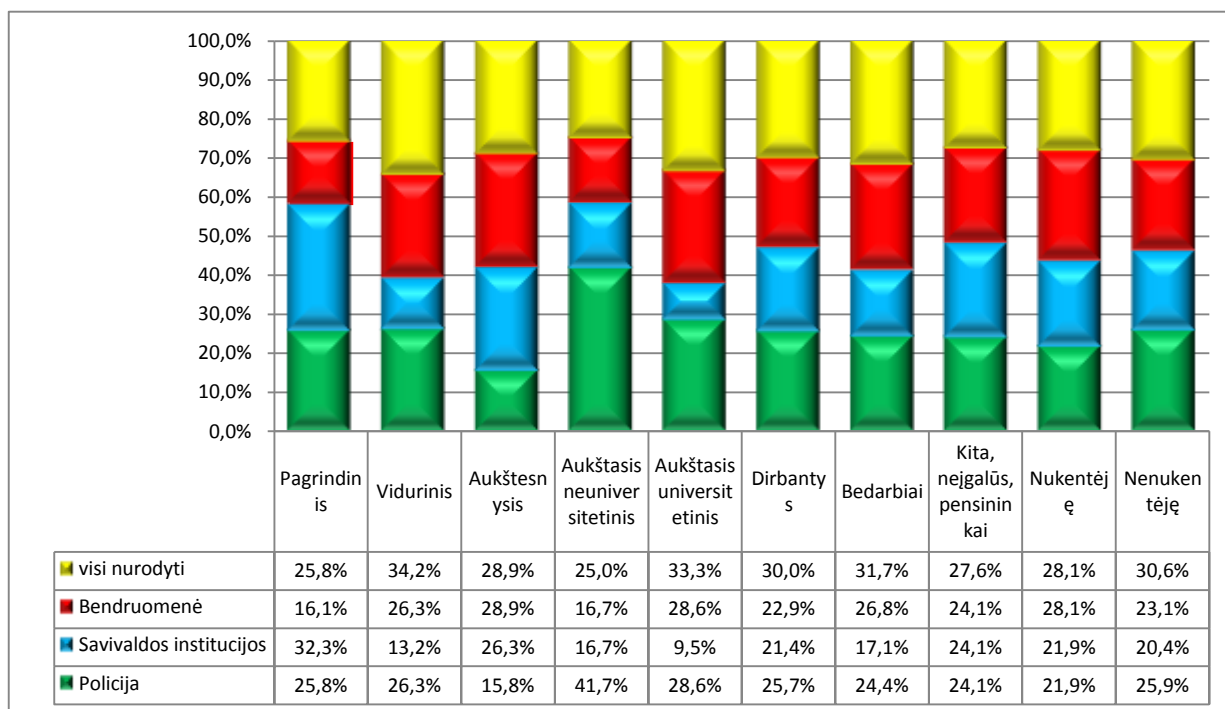
Ar pakankamas valstybės institucijų dėmesys nusikalstamumo prevencijai Akmenės r.

6 PRIEDAS

1 dalis

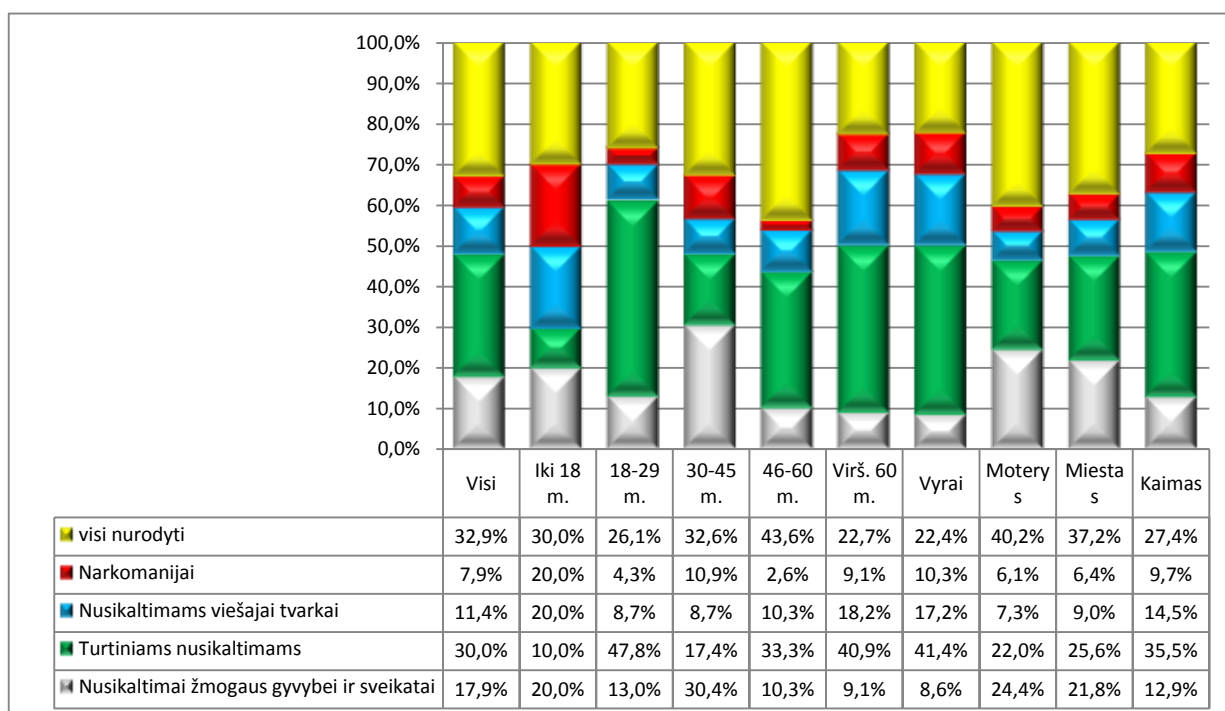
Kas turėtų aktyviau dalyvauti vykdant nusikalstamumo prevenciją Akmenės r.

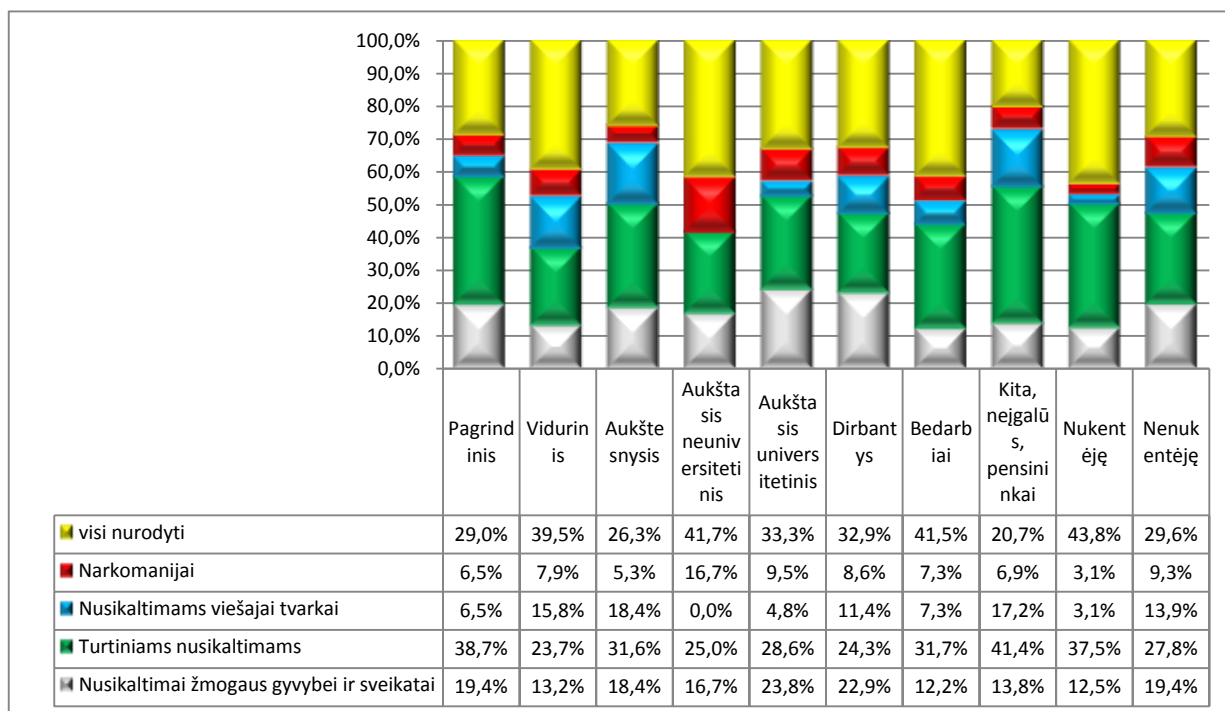
Kas turėtų aktyviau dalyvauti vykdant nusikalstamumo prevenciją Akmenės r.

7 PRIEDAS

1 dalis

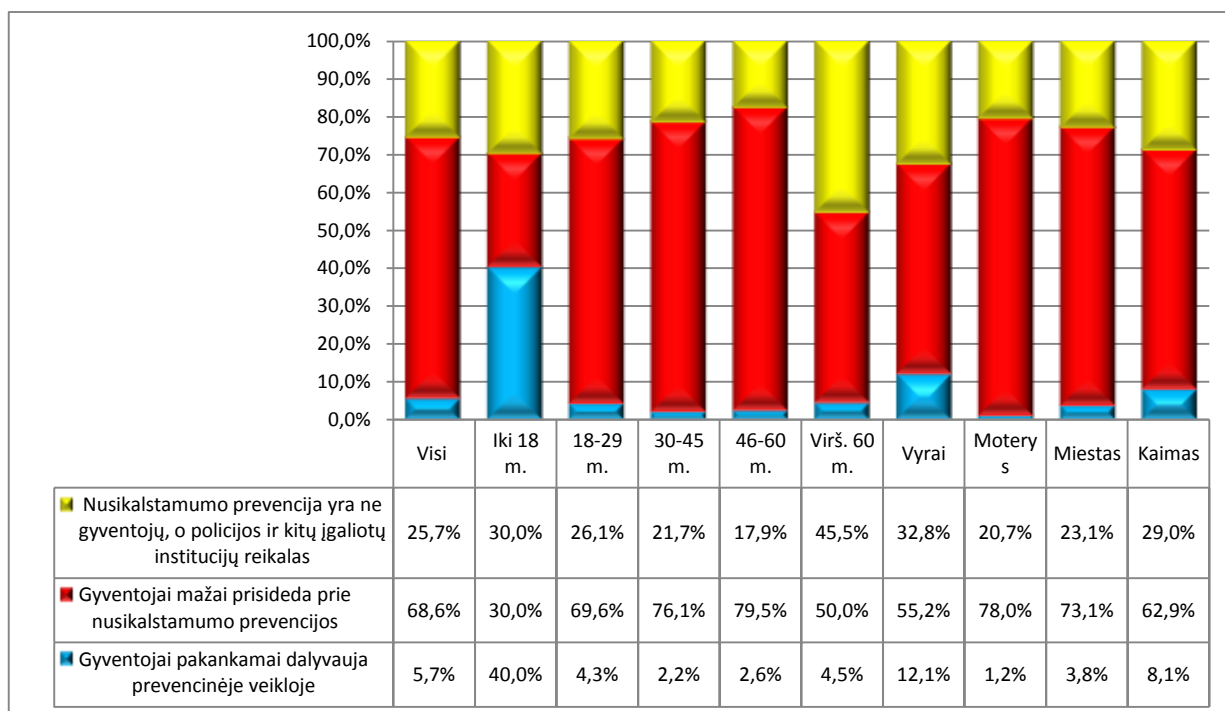
Kokių nusikaltimų prevencijai turėtų būti skiriamas didžiausias dėmesys

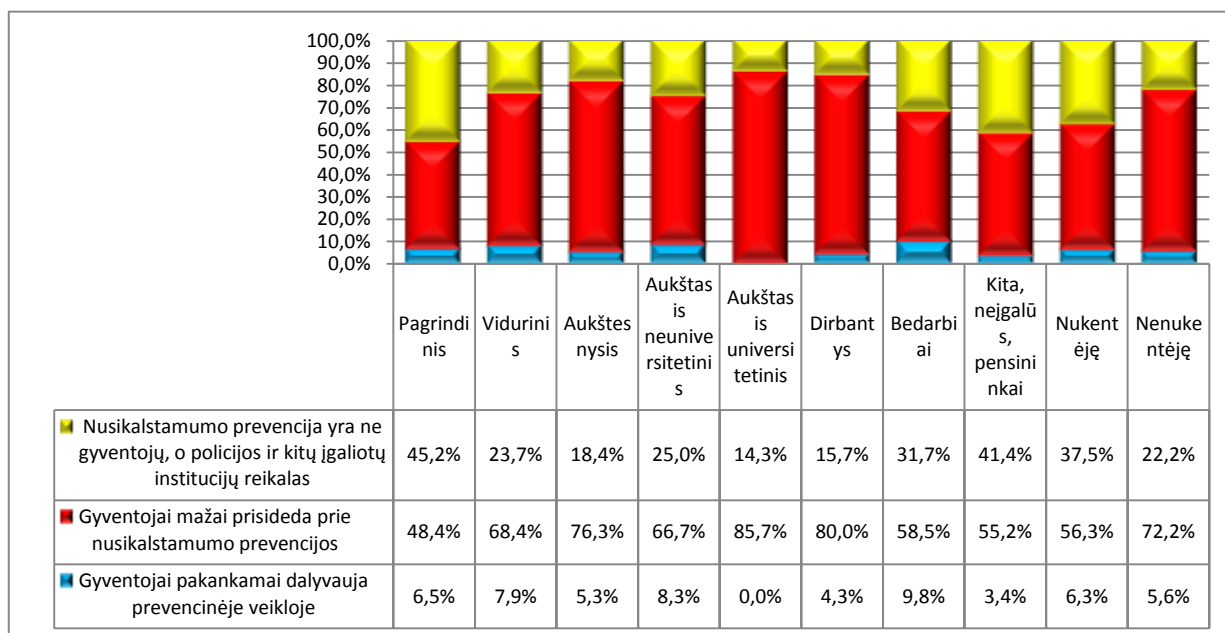
Kokių nusikaltimų prevencijai turėtų būti skiriamas didžiausias dėmesys

8 PRIEDAS

1 dalis

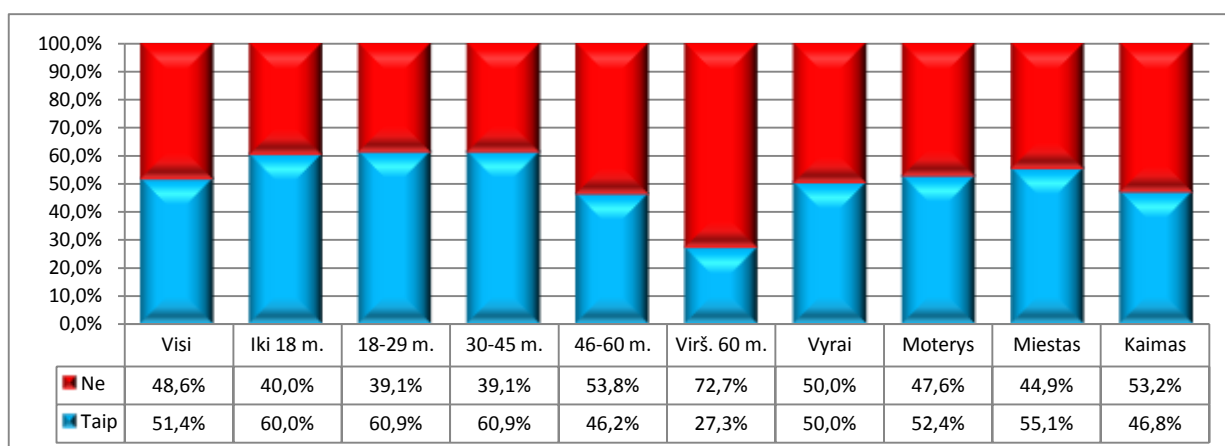
Požiūris į gyventojų dalyvavimą nusikalstamumo prevencijos veikloje

Požiūris į gyventojų dalyvavimą nusikalstamumo prevencijos veikloje

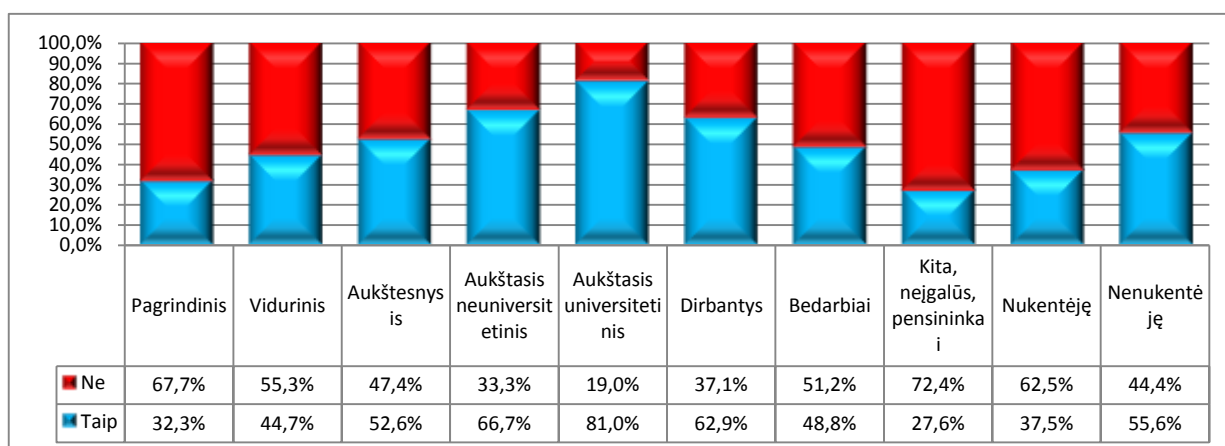
9 PRIEDAS

1 dalis

Ar gyventojai sutiktų dalyvauti prevencinėse programose skirtose nusikalstamumui mažinti

2 dalis

Ar gyventojai sutiktų dalyvauti prevencinėse programose skirtose nusikalstamumui mažinti